

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Georganiseerde criminaliteit - Te veel rechtsstaat of te veel Fouché? (slot), rede uitgesproken op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Antwerpen op 2 september 1996 door procureur-generaal R. Van Camp 697

Rechtspraak

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Facultatieve subsidies – Verbod van willekeur 708

Hof van Assisen – Gesloten deuren – Sluiting der debatten Cass., 21 december 1994 (met noot van A. Vandeplas, «De openbaarheid van de terechtzittingen») 709

Werkloosheid – Recht op uitkeringen – Toelaatbaarheidsvoorwaarden – Vereist aantal werkdagen – Gelijkgestelde dagen – Begrip – Verkeersongeval – Arbeidsongeschiedheidsuitkeringen door ziekenfonds – Definitief verkregen uitkeringen – Ziekenfonds – Rechtsvordering krachtens indeplaatsstelling of eigen recht – Gunstige of ongunstige afloop – Gevolg Cass., 6 mei 1996 (met noot) 710

Administratief recht – Openbaarheid van documenten – Voorontwerp van wet R.v.St., 6 juni 1996 711

Vennootschap – Ontbinding – Boedelschuld – Faillissement Hof Antwerpen, 22 april 1996 (met noot van Eric Dirix, «Boedelschulden en opeenvolging van situaties van samenloop») 712

Cheque – Kansspelen – Eurocheque Hof Gent, 7 juni 1996 713

Strafvordering – Rechtstreekse dagvaarding – 1. Vordering – 2. Afstand Corr. Turnhout, 16 november 1995 (met noot van A. Vandeplas, «Over de rechtstreekse dagvaarding») 714

Bevoegdheid en aanleg – Volstreekte bevoegdheid – Waarde van de vordering – Vreemd geld – Koers Kh. Hasselt, 17 mei 1995 715

1. Gewijsde (Rechterlijk) – Gezag van het gewijsde in strafzaken – Burgerlijk geding – **2. Wegverkeer** – Verlies van voorrang Pol. Gent, 4 december 1995 716

Bescherming van het loon – Loonoverdracht – Aantal originelen – Handtekening Vred. Gent, 4 maart 1996 (met noot van Frank Mortier, «Is inzake overeenkomsten tot loonoverdracht 'een exemplaar' van de overeenkomst gelijk te stellen met 'een origineel' van die overeenkomst?») 717

Rechtspraak in kort bestek

Belasting over de toegevoegde waarde – Recht van de belastingplichtige op aftrek van de belasting – Bezit vereist van een factuur die de datum van de levering vermeldt Cass., 7 juni 1996 719

Gemeenschap en gewest – Schulden – Verjaring – Duur – Wetgeving op de rijkscomptabiliteit van toepassing Cass., 7 juni 1996 719

Geesteszieke – Bescherming van de persoon – Rechtspleging – Vrederechter – Termijn om uitspraak te doen – Overschrijding – Geen sanctie – Gemeenschappelijke regeling van art. 560, eerste lid, Ger. W. Cass., 13 juni 1996 (met noot) 720

Burgerlijke rechtspleging – Exequatur - E.E.X. - Verzoek – Documenten die overgelegd moeten worden – Mogelijkheid ze over te leggen na indiening van het verzoek Cass., 20 juni 1996 (met noot) 720

Wetgeving in kort bestek

Onderwijs VII 721
Wegverkeer – Automatisch werkende toestellen 721
Statuut niet-professionele sportbeoefenaar 722
Welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk 722

Studie van arts en tandarts – Toelatingsexamen 724
Openbaarheid van bestuursdocumenten 724
Titels aan tooncer – Bezitsverlies 724
Z.I.V.-Wet – Mederschapsbescherming 724
Secundair onderwijs – Eindtermen en ontwikkelingsdoelen 725

Voorlopige hechtenis – Weerslag van de regeling van de rechtspleging 725
Medisch verantwoorde sportbeoefening 725
Rijkscomptabiliteit 725
Erkenning van televisiediensten 726

Boeken

M. Verdussen, Contours et enjeux du droit constitutionnel pénal (door Cathy Berx) 726
Joe Verhoeven, Droit de la Communauté européenne (door F. Yves Montangie) 727
H.B. Winter, Evaluatie in het wetgevingsforum (door Patricia Popelier) 727
E. Wymeersch, De belangenconflicten in de vennootschappen – De regeling voor de n.v., de b.v.b.a. en de coöp. v. (artikelen 60, 60bis en 133 Venn.W.) (door R.R. Feltkamp) 728
C.M. Zoethout e.a. (red.), Constitutionalism in Africa. A quest for autochthonous principles (door Filip Reyntjens) 728

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931. Hoofdredacteuren: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993)

VERSCHIJNT IEDERE WEEK VAN SEPTEMBER TOT JUNI

Redactie: C. Caenepeel, J.R. Rauws,
A. Vandeplas, A. Van Oevelen, E. Dirix

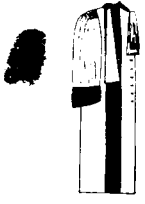
Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Vaste medewerkers:

A. Alen
P. Arnou
R. Boes
Gh. Dhaeyer
J. Erauw
J. Gerlo
P. Humblet
J. Laenens
W. Lambrechts
P. Lemmens
H. Nys
I. Opdebeek
W. Pintens
W. Rauws
D. Simoens
G. Suetens-Bourgeois
L.P. Suetens (†)
M. van Damme
J. Wouters

Abonnementen, advertenties: INTERSENTIA UITGEVERS N.V., Churchilllaan 108, 2900 Schoten
Tel.: 03/658.01.69 - Fax: 03/658.71.21 Abonnementsprijs: 4.550 f., voor studenten 2.950 f..

— UNIFORMIER —

Kledingfabrikanten en specialisten in toga's

DIRK NEVENS
Nieuwe steenweg 8 - 1731 Zellik ☎ (02) 466 09 05
Fax (02) 466 63 24
Molenstraat 23 - 9300 Aalst ☎ (053) 21 47 77
rue du Midi 175 - 1000 Bruxelles ☎ (02) 511 88 06

DELHAIZE "De Leeuw"
zoekt voor de Juridische
en Immobiliën Dienst
gelegen te Sint-Jans-Molenbeek

JONGE JURIST (M/V)

- perfect tweetalig (gesproken/geschreven)
NL-FR
- met een praktijkervaring van 3-4 jaren aan
de balie
- maximum 30 jaar.

De kandidaturen met C.V. kunnen gericht worden aan:
DELHAIZE "De Leeuw"
Ter attentie van de heer Lucien BUSQUAERT
Osseghemstraat 53 - 1080 BRUSSEL

Cannart & André-Dumont
advocatenassociatie
zoekt voltijds
MEDEWERKER

(mogelijke opname in de associatie), met het Nederlands als moedertaal en goede kennis van het Frans en het Engels - 3 tot 4 jaar balie-ervaring en gespecialiseerd in of met interesse voor het arbeidsrecht. De kandidaturen mogen worden toegestuurd ter attentie van Meester Suzanne de Callatay. Renaissanceaan 1 bus 15 te 1000 Brussel. Alle kandidaturen worden confidentieel behandeld.

GEORGANISEERDE CRIMINALITEIT

TE VEEL RECHTSSTAAT OF TE VEEL FOUCHÉ? (slot)

*Rede uitgesproken op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Antwerpen op 2 september 1996
door procureur-generaal R. Van Camp*

IV. KANTTEKENINGEN BIJ DE NOODZAAK VAN VERRUIMING VAN HET JURIDISCH EN POLITIEEL INSTRUMENTARIUM OF HOE DE BAKENS VERZETTEN ALS HET TIJ VERLOOPT

A. Behoeftte aan adequate normering, regulering en controle

Hoewel, voorzeker wegens het uitzwermen naar West-Europa van de agenten van de Amerikaanse Drug Enforcement Administration er in 1971 alhier reeds aandacht was voor het fenomeen van de georganiseerde criminaliteit en de ermee gepaard gaande vroegsporing en bijzondere opsporingstechnieken, zou – zoals reeds aangehaald (cf. I-B) – deze problematiek na het falen van het bestuur van de criminele informatie en de rechtszaak «Rijkswachtkapitein François» voor geruime tijd uit de gezichtseinder van de politiek verdwijnen.

Het is pas tijdens het op 24 mei 1988 aangevat parlementair onderzoek naar de wijze waarop de bestrijding van het banditisme en het terrorisme georganiseerd werd dat «sommige» bijzondere politietechnieken «expliciet» weer aan bod komen en vastgesteld wordt dat het gebrek aan wetten en reglementen in dezen een bron van frustratie en problemen was.

Het is trouwens tijdens dit onderzoek dat m.i. voor de eerste maal in het Parlement – zonder nadere precisering evenwel – ook gewag gemaakt wordt van de «noodzaak» van »proactief» optreden bij de bestrijding van de georganiseerde criminaliteit.⁹¹

En hoewel in de conclusies van deze onderzoekscommissie – waarin met geen woord gerept wordt over de proactieve recherche of vroegsporing – gesteld wordt dat een wet de basisprincipes moest vastleggen voor het gebruik van bijzondere opsporingstechnieken,⁹² kwam het tot op heden op 's lands vlak niet verder dan tot vertrouwelijke ministeriële onderrichtingen en een voorstel van wet.⁹³

Thans, meer onder druk van de aandacht die er in de Europese Unie en internationaal gezien aan het fenomeen van de georganiseerde criminaliteit en de ermee gepaard gaande problematiek wordt besteed en de crisis in de opsporing die bij onze noorderburen werd vastgesteld wegens ontbre-

kende normen, een niet goed functionerende organisatie en problemen in de gezagsverhoudingen,⁹⁴ dan wel op grond van een alhier uitgevoerde fenomeenanalyse omtrent de aard, de ernst en de omvang van de zware georganiseerde criminaliteit, wordt zowel in de Regering als in het Parlement «alle hens aan dek» geroepen.⁹⁵

Nochtans is een dergelijk fenomeenonderzoek (cf. II-A) dat ook in grensoverschrijdende optiek in de Europese Unie nog heel wat hiaten vertoont,⁹⁶ alhier van wezenlijk belang.

Er zal inderdaad een verhouding moeten bestaan tussen het gewicht van dit maatschappelijk probleem en de zwaarte van de methodes, en hierbinnen de middelen, die moeten respectievelijk mogen worden ingezet om het te beheersen.⁹⁷

Het is dan ook terecht dat in het «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit» een dergelijk fenomeenonderzoek centraal wordt gesteld.

De gerechtvaardigde en noodzakelijke buitengewone aanpak van de georganiseerde criminaliteit met de eraan verbonden verruiming van het juridisch en politieel instrumentarium mag er uiteraard ook niet toe leiden dat het begrip «recht» zo «instrumentalistisch» wordt uitgelegd dat het alleen en uitsluitend een middel wordt om beleidsdoelstellingen te bevelen, zonder eigen inherente waarden.⁹⁸

Daarom is het geboden dat met adequate normen, regulering en controle en met de rechtsstaat als criterium, de nodige grenzen getrokken worden.⁹⁹

⁹⁴ J. NAEYE en T.M. SCHALKEN, «Commissie van TRAA en de crisis in de opsporing», *N.J.B.*, 1996, 197.

⁹⁵ Cf. voetnoot 19 en Ministerraad 28 juni 1996 «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 28 juni 1996.

⁹⁶ Union Européenne, Le Conseil, «Rapport annuel sur la criminalité organisée dans l'Union Européenne», document de réflexion, 4047/96, lim. ENFOPOL 5, 4 janvier 1996.

⁹⁷ C. FIJNAUT, «Back to basics», *Delikt en Delinkwent*, 1995, 525.

⁹⁸ H. DE DOELDER en A.C. 't HART, «De meerwaarde van het O.M.», *Trema*, 1990, 256; A.C. 't HART, «Mensenwerk – over rechtsbegrip en mensbeeld in het strafrecht van de democratische rechtsstaat», mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen, deel 58, nr. 4, 5-16; H. DE DOELDER, «Het O.M. afgedreven?», *N.J.B.*, 1994, 541-542; A.C. 't HART, «Algemeen belang en opportuniteit als rechtsoordelen», in *Inhoud van het gezag*, Colofon, Nederlands Openbaar Ministerie Voorlichtingsdienst, maart 1996, 105.

⁹⁹ H. DE DOELDER, «Het O.M. afgedreven?», *N.J.B.*, 1994, 541.

⁹¹ *Parl. St., Kamer*, 1989-90, nr. 59/8 - 1988, 231; *Parl. St., Kamer*, 1989-90, nr. 59/10, 1988, 518.

⁹² *Parl. St., Kamer*, 1989-90, nr. 59/10, 1988, 370.

⁹³ *Circ. Min. Just.* van 24 april 1990 (7/SPD/690/MN-MIN/RB6/6 en 5 maart 1992; *Parl. St., Kamer*, 1991-92, nr. 540/1 91-92 (BZ).

*1° Georganiseerde criminaliteit – inderdaad een
afzonderlijk misdrijf*

Uit de reeds voorgebrachte opsomming (cf. II-B) blijkt dat er voornamelijk geen eensluidende begripsomschrijving van de georganiseerde en bovendien meestal grensoverschrijdende criminaliteit voorhanden is.

Zulks niet alleen wegens het voornamelijk ontbreken van afdoende fenomenenanalyses maar ook omdat bij elke begripsomschrijving en voornamelijk bij elke juridische begripsomschrijving van wat onder georganiseerde criminaliteit ressorteert, het risico gelopen wordt juist te smal te zijn en (te) veel uit te sluiten of te vaag uit te vallen en derhalve niet relevant te zijn.¹⁰⁰

Bij de begripsomschrijving van een georganiseerde criminele organisatie staan immers niet de feiten «als dusdanig» centraal maar wel «de dadersgroep» en de «ondernemingsstructuur»¹⁰¹ die zich kenmerkt door:

- een uitzonderlijk aanpassingsvermogen, waarbij zij zich snel aan de tegen haar ingezette middelen kan onttrekken;
- een groeiende complexiteit in haar structuren en nevenstructuren;
- het uitbouwen van strategische allianties, zoals in een normaal circuit door multinationals wordt gedaan.¹⁰²

Voorzeker was het probleem van het juridisch omschrijven van een dergelijke criminele organisatie aan minister van Justitie St. De Clerck niet ontgaan toen hij in een op 6 maart 1996 verschenen interview even een afzonderlijke strafbaarstelling voor deze vorm van misdadigheid ter discussie stelde.¹⁰³

Toch vormt een dergelijke strafbaarstelling de hoeksteen voor het verantwoord en definiëren van proactieve recherche en nieuwe opsporingstechnieken. Er is derhalve aan deze moeilijke denkoefening niet te ontkomen.

In deze context is het – met het oog op het nastreven van eenvormigheid – trouwens raadzaam bij de opsomming van de kenmerken van de criminele organisatie zich te houden aan de door de werkgroep «verdovende middelen en georganiseerde criminaliteit» van de Europese Unie aanbevolen criteria¹⁰⁴ en vervolgens hiervan uitgaande de fysieke en rechtspersonen die deel uitmaken van, of betrokken zijn bij, een dergelijke organisatie strafrechtelijk te vervolgen, afgezien van het feit dat zij al dan niet aan de voorbereiding of de uitvoering van een misdrijf hebben deelgenomen.

Het is trouwens deze functionele benadering die door de Regering in haar actieplan werd gevolgd bij de juridische omschrijving van een criminele organisatie.

Wel valt op te merken dat het door voormelde werkgroep het door de Europese Unie als imperatief aangehouden criterium «gedurende een vrij lange of onbepaalde tijd» mogelijk gezien het «wazig» karakter ervan niet in de door de Regering voorgestelde definitie van een criminele organisatie werd opgenomen. Uiteraard is bij het invoeren van een aparte strafbaarstelling in het strafrecht voor de criminele organisatie te waken voor compatibiliteit en complementariteit met de strafbaarstellingen inzake de vereniging van misdadigers.

*2° De proactieve recherche of vroegsporing naar een
aanpassing van de strafvordering*

Na reeds eerder de proactieve recherche of vroegsporing te hebben gesitueerd in het schemerveld «vóór» het uit de praktijk gegroeide en aan normering toe opsporingsonderzoek¹⁰⁵ en het wettelijk geregeld gerechtelijk onderzoek (III – A), rijst, zo een dergelijke recherche noodzakelijk wordt geacht voor de bestrijding van de georganiseerde criminaliteit, onmiddellijk de vraag of zij in een democratische rechtsstaat niet door een «wettelijke» basis geschraagd dient te worden.

In het actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit wordt, naar het voorbeeld van andere landen, bevestigd dat proactieve recherche en vroegsporing onontbeerlijk zijn in de strijd tegen deze soort misdadigheid, maar meteen wordt er ook terecht aan toegevoegd dat hiervoor «een kader» moet worden vastgelegd.¹⁰⁶

Het invullen van dit kader dat – zoals de bijzondere opsporingstechnieken waarop tijdens de proactieve recherche of vroegsporing een beroep wordt gedaan – moet o.i. op een wettelijke basis stelen, hetgeen wellicht nog een moeilijker denkoefening wordt dan het definiëren van een criminele organisatie, daar het gaat om het omschrijven en verantwoorden van een niet aan een strafrechtelijke verdenking verbonden praktijk.

Deze recherche wordt namelijk uitgevoerd «voordat» er een strafrechtelijk feit of een poging hiertoe is gepleegd en valt derhalve buiten het klassieke opsporingsbegrip.¹⁰⁷

Het is om die reden trouwens dat door sommigen wordt gesteld dat de proactieve recherche of vroegsporing niet ressorteert onder het Wetboek van Strafvordering maar onder de wetgeving op het politieambt,¹⁰⁸ zoals dit het geval is in het Polizeigesetz van het land Nordrhein-Westfalen in de Duitse Bondsrepubliek.¹⁰⁹

Het is evenwel niet de weg die in Nederland door de Enquêtecommissie opsporingsmethoden, de zgn. Commissie

¹⁰⁰ Ned. Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1994-95, 23945, nr. 1, «Rapport van de werkgroep vooronderzoek opsporingsmethoden», opsporing verzocht, 11.

¹⁰¹ H. BERKMOES, «De georganiseerde misdaad», *Rev. Rijkswacht*, maart 1994, nr. 128, 4, 5.

¹⁰² Nat. Un., Cons. Econ. et Soc., «Conférence ministérielle mondiale sur la criminalité transnationale organisée», Naples 21-23 novembre 1994, E/Conf. 88/2, 18 août 1994, 28-29.

¹⁰³ F. DE MOOR en H. VAN HUMBEECK, «De bluts met de buil», *Knack*, 6 maart 1996, 16.

¹⁰⁴ Union Européenne, Le Conseil, «Rapport sur la criminalité organisée dans l'Union Européenne», document de réflexion, 4047/96, lim, ENFOPOL 5, 4 janvier 1996, 8, 9.

¹⁰⁵ Commissie Strafrechtspleging, Voorontwerp van wet tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporings- en gerechtelijk onderzoek, 1995 (niet gepubliceerd).

¹⁰⁶ Ministerraad 28 juni 1996, «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 8-9, 4.2.1.

¹⁰⁷ P.D. IJZERMAN, «Verschillende methoden, proactief en reactief: de reguliere politie», *Delikt en Delinkwent*, 1995, 558; B. HOOGENDOORN, «Over de betrekkelijkheid van het debat over opsporingsmethoden», *Delikt en Delinkwent*, 1995, 571.

¹⁰⁸ G. KNIGGE, «Van opsporing en strafvordering», *Delikt en Delinkwent*, 1990, 195-213.

¹⁰⁹ C.F. RUTER, «Opsporingsmethoden: regulering en controle in Duitsland», *Delikt en Delinkwent*, 1995, 597.

Van Traa werd gekozen daar zij terecht de mening was toegedaan dat het «begrip» opsporing onlosmakelijk verbonden moet blijven met het ophelderen van strafbare feiten om tot een strafrechtelijke sanctie te komen.¹¹⁰

Inderdaad, ook al is er formeel nog geen sprake van enige strafvorderlijke procedure waarin volgens de beginselen van behoorlijke procesorde moet worden gehandeld, deze wordt in beginsel toch voorbereid en het referentiekader zal dan toch ook moeten bestaan uit dezelfde beginselen van behoorlijke procesorde: nl. proportionaliteit en subsidiariteit.¹¹¹

Het is trouwens aangewezen dat het normeren van de proactieve recherche of vroegsporing een geheel uitmaakt met de te treffen wetgeving inzake de bijzondere opsporings-technieken die er onafscheidelijk mee verbonden zijn.

Dat het redigeren van een wetgeving met betrekking tot de proactieve fase een niet eenvoudige taak zal zijn, moge bijvoorbeeld blijken uit het door de Vrije Universiteit Amsterdam evenwel in de Nederlandse context uitgewerkte raamwerk van nieuwe wetgeving met betrekking tot die fase.

Uitgangspunten van dit raamwerk zijn o.m. dat:

- de werkelijkheid van het wetboek van strafvordering niet pas kan beginnen waar de werkelijkheid van de politiepraktijk eindigt;

- de vroegsporing of proactieve recherche, dan weer omschreven als «politieel vooronderzoek», bepaald dient te worden door het in de wet omschreven doel, namelijk het verzamelen van gegevens met het oog op het voorkomen en ophelderen van zware misdrijven dan wel het in kaart brengen van criminele organisaties om deze door gebruikmaking van opsporingsbevoegdheden te kunnen ontmantelen;

- rechtsbescherming in die fase ook gewaarborgd dient te zijn als het niet tot een strafzaak komt;

- geen politieke activiteiten ontplooid mogen worden die een inbreuk maken op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, tenzij de wet een uitdrukkelijke uitzondering bevat;

- de nodige aandacht besteed wordt aan de bruikbaarheid van de wetgeving, meer bepaald dat door de wetgever «voldoende ruimte» dient te worden gelaten voor invulling door de rechter op grond van o.m. de artikelen 6 en 8 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens.¹¹²

Ook in het advies van het Nederlands Openbaar Ministerie aan de minister van Justitie over het rapport van de parlementaire enquêtecommissie wordt er de nadruk opgelegd dat een te gedetailleerde regeling een onwerkbaar toestand dreigt te creëren.

Hiervan uitgaande werd voorgesteld het begrip «opsporing» te omschrijven als «het verzamelen, registreren en verwerken van gegevens en informatie over de voorbereiding van strafbaar handelen al dan niet in georganiseerd verband

met het doel te komen tot een strafrechtelijke sanctie». Een definitie die er eigenlijk op neerkomt geen «absolute» scheiding te maken tussen de proactieve en de klassieke opsporingsfase.¹¹³

Het zijn beslist in overweging te nemen uitgangspunten voor het ook alhier uitwerken van een ruime wettelijke omschrijving of wettelijke kaderregeling.

3° *Het strafbaar stellen van voorbereidende handelingen als misdrijf «sui generis» aangewezen*

Zo al in de op 28 juni 1995 door de eerste minister voor het Parlement uitgesproken regeringsverklaring wordt gesteld dat voorbereidingshandelingen van georganiseerde criminaliteit strafbaar zijn te stellen,¹¹⁴ wordt hierover in de erop volgende parlementaire besprekingen niet verder ingegaan.¹¹⁵ Evenmin trouwens wordt hiervan gewag gemaakt in de toelichting van het voorstel tot instelling van een parlementaire commissie van onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in België op 6 mei 1996 bij de Senaat ingediend.¹¹⁶

Wel wordt zulks in het «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit» expliciet weer opgenomen, en bepaald dat daartoe een wetsontwerp zal worden ingediend.¹¹⁷

Inderdaad, hoewel opgeworpen wordt dat het strafbaar stellen van voorbereidende handelingen als misdrijf «sui generis» leidt tot een bijna onbegrensde criminalisering, hetgeen strijdig is met de rol van het strafrecht als ultimum remedium,¹¹⁸ kan men er toch niet omheen dat een dergelijke stelling nauw aansluit bij de proactieve recherche, vroegsporing of politieel vooronderzoek, waarvan zij trouwens het schemerveld kan beperken door het «op zichzelf» strafbaar stellen van een voorafgaand gedrag van «potentiële» daders, hetgeen bovendien het aanwenden van nog meer processuele bevoegdheden zou kunnen verantwoorden.

Door deze strafbaarstelling worden inderdaad de dijken verlegd en heeft de reactieve opsporing terrein gewonnen¹¹⁹ al gaat het ook om het «in zekere mate» aanwenden van processuele bevoegdheden op preventief vlak¹²⁰ maar dan wel gerelateerd aan een misdrijf, wat bij proactieve recherche, vroegsporing of politieel vooronderzoek «in se» niet het geval is.

¹¹³ Advies van het Nederlands Openbaar Ministerie aan de Minister van Justitie over het rapport van de parlementaire enquêtecommissie «inzake opsporing», Voorlichtingsdienst O.M., 27 maart 1996, 7, 8, 9.

¹¹⁴ Regeringsverklaring uitgesproken voor het parlement op 28 juni 1995 door eerste minister J.L. DEHAENE en regeerakkoord, Fed. Voorlichtingsdienst & B.S. D/1995/0255/18, 72, c.

¹¹⁵ *Parl. St., Kamer*, 1995-96, 131/4-95-96, *Parl. St., Senaat*, 1995-96, 1-167/1, *Parl. St., Kamer*, 1995-96, 131/28, 95-96.

¹¹⁶ *Parl. St., Senaat*, 1995-96, 1-326/1, 1-4.

¹¹⁷ Ministerraad 28 juni 1996, «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 28 juni 1996, 6, 4.1.2.

¹¹⁸ M. RUTGERS, «Strafbaarstelling van voorbereidingshandelingen ongewenst», *Delikt en Delinkwent*, 1989, 103-119.

¹¹⁹ G.J.M. CORSTENS, «Vroegsporing», *Delikt en Delinkwent*, 1995, 1.

¹²⁰ N. KEYZER, *Strafbaarheid van voorbereidingshandelingen*, Gouda-Quint BV, 1983, Arnhem, 12-13.

¹¹⁰ «Inzake opsporing, enquêtecommissie opsporingen», SDU uitgevers 's-Gravenhage, 1996, 433-454; T. M. SCHALKEN, «Controle op de politie», *Delikt en Delinkwent*, 1994, 994; T.M. SCHALKEN, «Tien uitgangspunten voor nieuwe wetgeving in het post VAN TRAA tijdperk», *Delikt en Delinkwent*, 1996, 207.

¹¹¹ E.F.G.M. GELDERMAN, «Vroegsporing onder controle van de CRC», *Trema*, 1995, 222.

¹¹² T.M. SCHALKEN, «Tien uitgangspunten voor nieuwe wetgeving in het post VAN TRAA-tijdperk», *Delikt en Delinkwent*, 1996, 205-211.

Wel zal bij het invoeren in het Strafwetboek van dit misdrijf ervoor gewaakt dienen te worden dat bij de omschrijving ervan duidelijk wordt bepaald onder welke voorwaarden een voorbereidingshandeling op zichzelf een strafbaar feit oplevert en derhalve niet valt onder de strafbare poging.¹²¹

Bovendien is het strafbaar stellen van voorbereidende handelingen van georganiseerde criminaliteit in de eerste plaats nog verder te verantwoorden en te staven op grond van het criterium van «in gevaar zetten», zoals destijds misdrijven tegen de veiligheid van de staat (artt. 110, 111, 112 en 123bis Sw.) en de wet van 7 juli 1875, die in het algemeen strafbaar stelt degene die, mondeling gepaard gaande met giften of beloften schriftelijk, een aanbod of voorstel doet een misdad te plegen waarop doodstraf of dwangarbeid is gesteld.

In die gevallen heeft de wetgever ook niet de rechtstreekse aantasting van een zeker rechtsgoed strafbaar gesteld, maar wel het in gevaar zetten ervan wegens de grote kwetsbaarheid van het rechtsgoed en het groot belang dat eraan wordt gehecht, zodat gewenst wordt dat reeds bij «het in gevaar zetten» strafrechtelijk kan worden ingegrepen opdat daadwerkelijke krenking nog voorkomen kan worden.¹²²

Dat dit criterium ook voor de bovenlokale en planmatige criminaliteit waaraan een halt is toe te roepen uit het oogpunt van maatschappijbeveiliging ingeroepen kan worden, is reeds voldoende in deze rede aangetoond, al zal, steeds rekening houdende met de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit, ook deze wetgeving afhankelijk zijn van een voorafgaande grondige fenomenanalyse.

Afgezien van de toe te passen strafsancie zou men zich bij de omschrijving wellicht kunnen inspireren aan de recente Nederlandse Wetgeving (art. 41, Sr.)¹²³ door te stellen dat voorbereidingshandelingen van een criminele organisatie strafbaar gesteld worden met ... wanneer de dader opzettelijk voorwerpen, stoffen, gelden of andere betaalmiddelen, informatiedragers, ruimten of vervoermiddelen kennelijk bestemd tot het in vereniging begaan van dit misdrijf verwerft, vervaardigt, invoert, doorvoert, uitvoert of voorhanden heeft.

Met een dergelijke of analoge omschrijving wordt dan meteen aangetoond dat het niet gaat om een algemeen geldende uitbreiding van de strafbaarheid, doch om een uitbreiding tot een bepaaldelijk aangewezen delict waarvoor de voorbereidingshandelingen in kwestie zo concreet mogelijk doch tevens hanteerbaar worden omschreven.¹²⁴

Uitgangspunten zijn hierbij het opzetvereiste, de limitatieve omschrijving van de voorbereidingsmiddelen, het verenigd verband, de kennelijkheid van de doelbestemming en de gedragingen.¹²⁵

¹²¹ J. CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, Imprimeries nationales, 1965, I, 253-267.

¹²² N. KEYZER, *Strafbaarheid van voorbereidingshandelingen*, Gouda Quint BV, 1983, 14, 49, 73.

¹²³ Art. 41 NSR, Parl. St., Ned. Tweede Kamer der Staten-generaal, 1990-1991-22268, 1-23, «Aanpak georganiseerde criminaliteit», Rechercheschool Zutphen, 1995, 39-42.

¹²⁴ A. MACHIELSE, «Verslag afdeling Strafrecht, preadvies 1982 Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, Strafbaarheid van voorbereidingshandelingen naar Nederlands recht», *R.W.*, 1982-83, 1534-1540.

¹²⁵ Parl. St., Ned. Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1990-91, 22268, 15-18.

De vraag of – zoals sommigen het stellen – het strafrecht door een dergelijke strafbaarstelling onttaardt in een preventief strafrecht, wordt dan ook ontkennend beantwoord.¹²⁶

4° Noodzaak van het reguleren van de bijzondere opsporingstechnieken

Nadat de parlementaire onderzoekscommissie met betrekking tot de wijze waarop de bestrijding van het banditisme en het terrorisme georganiseerd wordt in haar verslag van 30 april 1990 had geconcludeerd dat bepaalde bijzondere politietechnieken onmisbaar waren voor een doeltreffende bestrijding van de georganiseerde criminaliteit en het noodzakelijk was wetgevend op te treden,¹²⁷ resulteerde dit pas na het arrest Malone van het E.V.R.M.¹²⁸ en het arrest van 2 mei 1990 van het Hof van Cassatie¹²⁹ op 11 februari 1991 in een wetgeving die het tellen en opsporen van de nummers van de oproepende of opgeroepen telefoontoestellen toeliet,¹³⁰ daar de tot dan geldende ministeriële circulaire, naar het arrest van het Hof van Cassatie, niet beschouwd konden worden als een interne of normatieve bepaling van intern recht die tevens zou beantwoorden aan de vorige vereisten van artikel 8.2 E.V.R.M.¹³¹ wetgeving die thans in artikel 88bis van het Wetboek van Strafvordering is vervat.

Nadien volgden, in het kader van de wet van 30 juni 1994 ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer tegen het af luisteren, kennismaken en opnemen van privé-communicatie en telecommunicatie, bepalingen die het gerechtelijk af luisteren strikt reglementeren, een wetgeving die thans het voorwerp uitmaakt van de artikelen 90ter tot en met 90decies van het strafwetboek.¹³²

Wij waren trouwens tot dan het enige land in Europa waar het af luisteren van de telefoongesprekken volstrekt verboden was¹³³ en nu uiteindelijk een wet werd gemaakt, blijkt ze in de praktijk zeer moeilijk hanteerbaar,¹³⁴ en is ze bovendien reeds door nieuwe communicatiemiddelen achter-

¹²⁶ R. DE WAARD, «Strafbaarstelling van voorbereidingshandelingen», *N.J.B.*, 1992, 213-220.

¹²⁷ Parl. St., Kamer, 1989-90, nr. 59/8 – 1988 – verslag namens de onderzoekscommissie, 369-371.

¹²⁸ E.V.R.M., 2 augustus 1984, zaak Malone, Pb. C, Serie A, vol. 82.

¹²⁹ A.C., 1989-90, 1132, Pas., 1990, I, 1006, met conclusie van advocaat-generaal JANSSENS DE BISTHOVEN.

¹³⁰ Wet van 11 februari 1991, B.S., 16 maart 1991, aangevuld door art. 4 van de wet van 30 juni 1994, B.S., 24 januari 1995, F. DERUYCK, «De wet van 11 februari 1991 tot invoering van een artikel 88bis in het Wetboek van Strafvordering betreffende het opsporen van telefonische mededelingen», *R.W.*, 1991-92, 10-14.

¹³¹ L. HUYBRECHTS, «Het gerechtelijk af luisteren in het Belgisch recht na de nieuwe af luisterwet», *Panopticon*, 1995, 44-45.

¹³² Wet van 30 juni 1994 ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer tegen het af luisteren, kennismaken en opnemen van privé-communicatie en tele-communicatie, B.S., 24 januari 1995; Th. HENRION, «Les écoutes téléphoniques», *J.T.*, 1995, 205-213; F. VERSPEELT, «De wet op het af luisteren van communicatie, een kennismaking», *Politeia*, 1995, 17-20.

¹³³ J. VELU en R. ERGEC, «La Convention européenne des droits de l'homme», *R.P.D.B.*, compl. VII, 1990, nr. 658.

¹³⁴ D. ILLEGEMS, «Een jaar telefoontap in België – Benzodiapines, zegt U... kunt U dat even spellen», *Humo*, 22 juni 1995, 6-8.

haald, zodat de Regering inziet dat ze aan herziening toe is,¹³⁵ waarbij ook rekening gehouden moet worden met de in de Europese Unie aan gang zijnde werkzaamheden met betrekking tot deze materie.¹³⁶

Vrij recent ook in de Belgische wetgeving is het reguleren door artikel 39 van de wet op het politieambt¹³⁷ van het aanleggen van inlichtingsbestanden bij het uitvoeren van opdrachten van bestuurlijke of gerechtelijke politie.

Dit inwinnen en verwerken van gegevens dient trouwens te geschieden onder het nauwkeurig naleven van de wetgeving op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en onder de politieke verantwoordelijkheid van de bevoegde overheden.¹³⁸

Deze Belgische wet op het politieambt was in verband met het aanleggen van inlichtingsbestanden bij het uitvoeren van opdrachten van bestuurlijke of gerechtelijke politie het rechtstreeks gevolg van de Schengenovereenkomst van 14 juni 1985, goedgekeurd bij de wet van 18 maart 1993¹³⁹ die in de artikelen 39, 46, 126 en volgende de principes en voorwaarden vastlegt voor gegevensuitwisseling op het vlak van de bestuurlijke en gerechtelijke politie alsmede voor de ermee gepaard gaande bescherming van de persoonsgegevens. Dit laatste te meer daar deze gegevensuitwisseling ondersteund wordt door het zgn. Schengeninformatiesysteem (S.I.S.) en de Commissie Sirene (Supplementary information request at the national entrees), die verzoeken om bijkomende informatie bij de nationale gegevenscentra behandelt en voor de Overeenkomst sluitende partijen als enig en permanent beschikbaar contactpunt dienst doet.¹⁴⁰

Het is ook in artikel 40 van de Schengenovereenkomst dat vooralsnog alhier de enige expliciete maar tevens zeer complexe wettelijke basis te vinden is voor de bijzondere politieke opsporingstechniek van «observatie» in een bovendien grensoverschrijdende context.

En hoewel in een gemeenschappelijke circulaire van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken over de gevolgen van de Schengenovereenkomst in het domein van de grenscontrole en de politieke en gerechtelijke samenwerking wordt gesteld dat preventieve observaties niet zijn toegelaten¹⁴¹ daar zij slechts toegepast kunnen worden op personen ten aanzien van wie een redelijk vermoeden van betrokkenheid bestaat bij het plegen van een strafbaar feit dat tot uitlevering aanleiding kan geven, zijn de termen «betrokken zijn bij het plegen van een strafbaar feit» nochtans voor interpretatie vatbaar.¹⁴²

Het valt trouwens te verwachten dat, zoals de reeds aangehaalde artikelen 39 en 46, die zich met betrekking tot de grensoverschrijdende politieke informatieuitwisseling niet beperken tot de opsporing van strafbare feiten, d.w.z. het optreden na een gerezen verdenking van een strafbaar feit,¹⁴³ de grensoverschrijdende observatie in de praktijk zal worden aangewend bij proactieve werkzaamheden.¹⁴⁴

Ook de vraag of het aanwenden van technische hulpparaatuur gedurende een grensoverschrijdende observatie al dan niet toegelaten is, bijvoorbeeld het gebruik van verrekijkers, infraroodkijkers, telescopen, audio- en video-opnameapparatuur, lange-afstandmicrofoons, fotocamera's, peilzenders en dies meer, wordt in de Schengenovereenkomst onbeantwoord gelaten.

Uiteindelijk zal de regel «locus regit actum» in dezen meer klaarheid moeten brengen, aangezien volgens de overeenkomst de observerende ambtenaren gebonden zijn aan het recht van de overeenkomst sluitende partij op wier grondgebied zij optreden.

Ten slotte verschaft de Overeenkomst van Schengen in haar artikel 73 – zoals artikel 11 van het Verdrag van de Verenigde Naties van 19 december 1988 tegen de sluikhandel in verdovende middelen en psychofarmaceutische stoffen¹⁴⁵

¹³⁵ *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 131/4-95/96, 13, 3-3, Minister-raad 28 juni 1996, «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 28 juni 1996, 10.

¹³⁶ Zie o.a. Union Européenne, Le Conseil, «Interception légale sur les systèmes de télécommunication opérant en dehors des frontières nationales»; rapport du sous-groupe d'experts, 4118/95, 2 juin 1995, REV 2, lim, ENFOPOL 1; Union Européenne, Le Conseil, «Résolution du Conseil du 17 juin 1995 relative aux spécifications internationales concernant la surveillance légale des télécommunications», 9529/95, 28 août 1995, lim, ENFOPOL 90; Union Européenne, Le Conseil, «Déclaration commune d'intention concernant la surveillance légale des télécommunications», 10037/95, lim, ENFOPOL 12.

¹³⁷ *B.S.*, 22 december 1992.

¹³⁸ C. FIJNAUT en F. HUTSEBAUT, *De nieuwe politiewetgeving in België*, Kluwer, Gouda Quint, 1993, 111; G.L. BOURDOUX, E. DE RAEDT en J. SEURYNCK, «De wet op het politieambt, handleiding voor de leidinggevende politieambtenaren», *Politeia*, 1992, 80-81, «Omzendbrief met betrekking tot de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken van 2 februari 1993», *B.S.*, 20 maart 1993, 6110.

¹³⁹ *B.S.*, 15 oktober 1993, 22646 en volgende.

¹⁴⁰ «Omzendbrief van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken over de gevolgen van de Schengenovereenkomst in het domein van de grenscontrole en de politieke en gerechtelijke samenwerking», circ. Proc.-gen., Hof Antwerpen, 23 maart 1995, R 35/1-2, E 84/5, 5-17-20-45-53.

¹⁴¹ «Omzendbrief van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken over de gevolgen van de Schengen-overeenkomst in het domein van de grenscontrole en de politieke en gerechtelijke samenwerking», circ. Proc.-gen. Hof Antwerpen, 23 maart 1995, R 35/1-2, E 84/5, 21.

¹⁴² B. DE RUYVER, G. VERMEULEN, T. VANDER BEKEN en P. ZANDERS, *Internationale samenwerking in strafzaken en rechtsbescherming*, Univ. Gent, 1994, 55.

¹⁴³ A.H.J. SWART, «Politie en veiligheid in het Akkoord en de Overeenkomst van Schengen», *N.J.B.*, 1991, 212; M. GEERITS, «Grensoverschrijdende politieke informatieuitwisseling», *Korpsblad Politie Genk*, maart 1996, 13-24.

¹⁴⁴ B. DE RUYVER, G. VERMEULEN en T. VANDER BEKEN, «Schengen and Undercovering policy Methods; Should National laws, follow suit?», Symposium Undercovering policy and accountability from an International perspective «Maastricht 11-12 april 1996, European Institute of public Administration»: «However, there are clear indications that also the so-called pro-active observation of a person who is presumed to prepare the commission of criminal offences in the (near) future, as well as the pro-active observations of everyone who is in contact with such a person, are possible», R. DIERKENS, W. BRUGGEMAN, B. DE RUYVER, P. ZANDERS, «Grensoverschrijdende criminaliteit», R.U. Gent, School voor Criminologie, 1991, 513. 3-4.3.

¹⁴⁵ Wet van 6 augustus 1993 houdende goedkeuring van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen de sluikhandel in verdovende stoffen, *B.S.*, 21 maart 1996, 6461 en volgende; CHR. DE VALKENEEER, «Overzicht van de Belgische en de Europese rechtspraak inzake un-

– een wettelijke basis voor de gecontroleerde aflevering bij illegale handel in verdovende middelen en psychotrope stoffen.

Doch terwijl met betrekking tot de grensoverschrijdende observatie, het kader, de wijze en de voorwaarden waaronder de samenwerking dient te geschieden, in grote mate worden vastgelegd, wordt, wat de gecontroleerde aflevering betreft, geen specifieke regeling naar voren geschoven. Alleen wordt aan de partijen, samen met enkele vage omschreven modaliteiten, de verplichting opgelegd deze vorm van samenwerking mogelijk te maken in het kader van de bestrijding van de illegale drughandel.¹⁴⁶

Samengevat kan nochtans worden gesteld dat de Schengenovereenkomst in elk geval niet alleen een belangrijke aanzet geeft om de grensoverschrijdende operationele politietesamenwerking te reguleren maar er tevens toe bijdraagt enkele bijzondere politieke technieken te legitimeren.¹⁴⁷

Belangrijk in deze context zijn ook, zoals reeds gecommentarieerd, de rechtspraak van het E.H.R.M. (III-B) en de ministeriële richtlijnen met betrekking tot een aantal bijzondere opsporingstechnieken, namelijk het omgaan met informanten, de betaling van tipgelden, de pseudo-koop, de aankoop van goederen afkomstig of voorwerp van een misdrijf, de begeleide zending of uitgestelde inbeslagneming, de infiltratie en de observatie.¹⁴⁸

Maar alles bij elkaar kunnen wij er niet omheen dat, met betrekking tot het aanwenden van bijzondere opsporingstechnieken, wij het vooralsnog niet alleen moeten stellen met een vrij heterogeen arsenaal maar bovendien geen grondslag hebben of in het ongewisse verkeren ten aanzien van «mogelijkerwijze» te verantwoorden opsporingstechnieken, zoals het aanwenden van richtmicrofoons, scannen van mobiele telefoons, opzetten van frontstoreoperaties, tracking,¹⁴⁹ kroongetuigen, getuigenbeschermingsprogramma's¹⁵⁰ en

dercoverpraktijken» en «de Nieuwe politiewetgeving in België», Kluwer Gouda Quint, 1993, 146.

¹⁴⁶ B. DE RUYVER, G. VERMEULEN, T. VANDER BEKEN en P. ZANDERS, *Internationale samenwerking in strafzaken en rechtsbescherming*, Univ. Gent, 1994, 60; CHR. DE VALKENNEER, «Les opérations sous-couverture et la recherche proactive et la Convention de Schengen» (voorlopige tekst).

¹⁴⁷ H. BEVERS en C. JOUBERT, *Politieke samenwerking in Europa*, Kluwer, Antwerpen, Politiestudies nr. 13.

¹⁴⁸ Min. Circ. 24 april 1990, 7/SDP/690/MN-NIX/RB6/6 en 5 maart 1992.

¹⁴⁹ «Hoogtechnologie in de strijd tegen autodiefstal», *Politeia*, nr. 8, 3.

¹⁵⁰ J.L.M. BOEK en A.M. VAN HOORN, «Bedreigde getuigen binnen en buiten de strafvordering», *Delikt en Delinkwent*, 1995, 1041-1055; A. BEIJER, «Bescherming van kroongetuigen, het Witness protection program in de Verenigde Staten», *Delikt en Delinkwent*, 1995, 122-134; W.E.C.A. VALKENBURG, «Enige opmerkingen over de (Nederlandse) Wet getuigenbescherming», *Delikt en Delinkwent*, 1995, 349-365; H. BOGE, «Witness protection form the practical point of view», Europe 2000, International Conference – National and International aspects in countering organized Crime and Terrorism, Bratislava 29th – 31 march 1995; Bescherming van getuigen en slachtoffers – E.H.R.M., 26 maart 1996, 54/1994/501-583; Opportuun-, Tijdschrift voor het Openbaar Ministerie, mei 1996, nr. 11, 13; «Resolutie van de Raad van 23 november 1995 inzake de bescherming van getuigen in het kader van de bestrijding van de internationale georganiseerde criminaliteit», P.B.L., 7 december 1995, C 327, 5;

dies meer. Wel kan met het oog op het verantwoorden van kroongetuigen of spijtoptanten in de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit reeds verwezen worden naar de in de wet van 9 juli 1975 inzake de verdovende middelen¹⁵¹ bepaalde gronden van verschuiving en de in de memorie van toelichting van het wetsontwerp aangegeven redengeving: «De Regering was immers van oordeel dat op een gebied waarop naar blijkt uit de ervaring, de zwaarste misdrijven gepleegd worden door leden van goed georganiseerde verenigingen, die in het diepste geheim optreden en zeer dikwijls onder de dekmantel van achtbare bedrijvigheden, een doeltreffend middel moest gevonden worden om de ontdekking van alle schuldigen te vergemakkelijken.»¹⁵²

Ten slotte kan niet uit het oog verloren worden dat nieuwe opsporingstechnieken meestal in combinatie worden ingezet, hetgeen uiteraard een weerslag heeft op het naleven van de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit.¹⁵³

Het is dan ook terecht dat de Regering in haar actieplan tegen de georganiseerde criminaliteit heel wat aandacht besteedt aan een beleidsrelevant onderzoek om tot een correct en wetenschappelijk verantwoord beeld te komen inzake deze gevaarlijke vorm van criminaliteit om in verband hiermee een doelmatige aanpassing van het wettelijk arsenaal te bewerkstelligen.¹⁵⁴

Een niet te onderschatten opdracht die o.i. noodzakelijk is aan te vullen met een omstandig technisch rapport met betrekking tot de onderscheiden nieuwe en tevens op het internationaal vlak aangewende nieuwe opsporingstechnie-

Union Européenne, Le Conseil; «Projet de résolution relative aux collaborateurs à l'action de la justice dans le cadre de la lutte contre la criminalité organisée internationale», 5440/96, lim, Justpen 30, 29 février 1996; P. TAK, «Should the Dutch Criminal procedure adopt elements of foreign systems?», Symposium «Undercover policing and accountability from an international perspective», Maastricht 11-13 april 1996, European Institute of public administration; F. PALAZZO, «La législation italienne contre la criminalité organisée», *Rev. Sc. Crim. et Dr. Pén. Comp.*, 1995, 715-717.

¹⁵¹ B.S., 26 september 1975, wet van 9 juli 1975 tot wijziging van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen of antiseptica.

¹⁵² *Parl. St., Senaat*, 1970-71, nr. 290, 5-6; W. BROSENS, «De wet en de drugs», *R.W.*, 1976-77, 1096-1109; cf. ook de artikelen 136, 192, 304, 326 van het Strafwetboek en artikel 5 Wet 12 maart 1958 betreffende de misdaden en wanbedrijven die afbreuk doen aan de internationale betrekkingen.

¹⁵³ *Inzake opsporing – Enquêtecommissie opsporingmethoden*, S.D.U., uitgevers, 's-Gravenhage, 1996, 272-273; J. NAEYE en T.M. SCHALKEN, «Commissie VAN TRAA en de Crisis in de opsporing», *N.J.B.*, 1996, 201.

¹⁵⁴ Ministerraad 28 juni 1996, «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 28 juni 1996, 2-5, 3.1-3.6; P. GEORGE, «Misdrijfanalyse, op zoek naar de logica achter de criminaliteit», *Politeia*, 1996, 18-24; C. FIJNAUT, «Het beeld van de georganiseerde misdaad. – Een vergelijking tussen de Verenigde Staten en West-Europa», *Panopticon*, 1989, 70; «Organized Crime in Italy – Evolution and law Enforcement action», Ministry of the Interior, United Nations World Ministerial Conference on Organized transnational Crime, Napels 21-23 novembre 1994, 17-25; Union Européenne, Le Conseil; «Elaboration d'un mécanisme commun de collecte et d'analyse systématique des informations relatives à la criminalité organisée internationale», 21 décembre 1994, 12247/94, restr., ENFOPOL 161 en 19 februari 1996, 5047/96, lim, ENFOPOL 35.

ken,¹⁵⁵ ten einde tijdig te vermijden «que les opérations undercover qui sont un mal nécessaire, ne deviennent un mal intolérable». ¹⁵⁶

Wanneer eenmaal de voormelde rapporten tot een goed einde gebracht zijn met betrekking tot het reguleren van de nieuwe opsporingstechnieken, moet zoals ook bedoeld in het actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit,¹⁵⁷ de voorkeur gegeven worden aan een kaderwet die ruimte laat voor verdere toetsing door de rechter ten gronde, zo nodig door de rechter van het E.H.R.M., die ons wel aan onze plichten zal herinneren met betrekking tot de rechtmatigheid van de bewijsverkrijging. Een te gedetailleerde regeling dreigt namelijk een onwerkbaar toestand te creëren.¹⁵⁸

Wie het wijde scala aan zich voortdurend innoverende opsporingsmethoden uitputtend in formele zin wil regelen, raakt in een doolhof van bepalingen verstrikt. De sanctie op elke misstap in dit doolhof zal steeds zijn dat schending van voorschrift zal leiden tot vormverzuim, onrechtmatig verkregen bewijs of niet ontvankelijk verklaren van het openbaar ministerie.

Dan dreigt – zoals een Nederlands hoogleraar het verwoordt, een groot procesueel geslaagd opsporingsonderzoek even zeldzaam te worden als een daadwerkelijk verreden Elfstedentocht.¹⁵⁹

Wel wordt, o.m. in tegenstelling met wat in het wetsvoorstel Coveliers betreffende de bijzondere opsporingstechnieken, waarin trouwens bepaald wordt dat deze technieken zeer restrictief omschreven dienen te worden,¹⁶⁰ blijkbaar voorgesteld deze technieken niet in de wet op het politieambt¹⁶¹ maar wel in het kader van het Wetboek van Strafvordering onder te brengen, hetgeen in Nederland ook de zienswijze is van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken.

Zowel bij proactief als bij reactief optreden worden zij aangewend met de finaliteit, het doel te komen tot een straf-

rechtelijke sanctie¹⁶² en is hun toepassing onderworpen aan het gezag en de controle van het openbaar ministerie en eventueel aan de toetsing en de beoordeling van de rechter ten gronde.

5° De sturing en de controle bij de opsporing

Nu werd benadrukt dat zowel de proactieve recherche of vroegsporing als de bijzondere politieke technieken ressorteerden onder de straffordering, houdt zulks noodzakelijkerwijs in dat algemeen gesteld de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering met betrekking tot respectievelijk de bevoegdheid van de onderzoeksrechter en die van het openbaar ministerie zoals in dit wetboek geregeld en de bepalingen in de wet op het politieambt met betrekking tot het vervullen van opdrachten van gerechtelijke politie, van toepassing zijn, terwijl deze laatste bepalingen trouwens geen autonoom politierecht inhouden.¹⁶³

Wel rijst de vraag of, afgezien van de reeds bestaande, maar volgens de Commissie Strafprocesrecht (de zgn. Commissie Franchimont) aan wijzigingen onderhevige controle van gerechtelijke onderzoeken door de onderzoeksgerechten en de door dezelfde commissie in het vooruitzicht gestelde controle op de opsporingsonderzoeken,¹⁶⁴ geen bijkomend toezicht en controle vereist zijn met betrekking tot de mogelijkheid van het aanwenden en volgen van toegestane proactieve recherche of vroegsporing en bijzondere politieke technieken, gezien het ingrijpend karakter ervan (III-A).

Terecht heeft de Regering in haar actieplan tegen de georganiseerde criminaliteit deze vraag positief beantwoord en wenst ze dit bijzonder toezicht en grondige controle toe te vertrouwen op verschillende niveaus gaande van de hiërarchische chef van de politiedienst belast met de toepassing van deze technieken, over het openbaar ministerie (de federale magistraten, de betrokken procureur des Konings) en eventueel de onderzoeksrechter, de beleidsverantwoordelijke ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken, elk binnen hun bevoegdheidsdomein, en het college van procureurs-generaal tot het parlement.¹⁶⁵

Het is trouwens het in wettelijke bepalingen verder expliciteren van reeds in de ministeriële circulaire met betrekking tot de bijzondere opsporingstechnieken vervatte begin-

¹⁵⁵ G.T. MARX, «Undercover, some implications for policy», in C. FIJNAUT en G.T. MARX, *Police surveillance in comparative perspective*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 1995, 313-317.

¹⁵⁶ P. DIAS FERREIRA, «Problèmes posés par la mise en oeuvre des opérations undercover dans le domaine de la lutte contre le trafic des stupéfiants», citeert van G.T. MARX, *R.D.P.*, 1996, 585.

¹⁵⁷ Ministerraad 28 juni 1996, «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 28 juni 1996, 9, 4.2.2.

¹⁵⁸ Advies van het Nederlands Openbaar Ministerie aan de minister van Justitie over het rapport van de Parlementaire Enquêtecommissie «Inzake opsporing», Voorlichtingsdienst O.M., Den Haag, maart 1996, 7-8; J. NAEYÉ en T.M. SCHALKEN, «Commissie VAN TRAA en de Crisis in de opsporing», *N.J.B.*, T.M. Schalken, «Tien uitgangspunten voor nieuwe wetgeving in het post VAN TRAA tijdperk», *Delikt en Delikwent*, 1996, 210; M.J.A.C. BEVERS, «Ethiek en opsporing: tien uitgangspunten en twee discussies», *Trema*, 1996, nr. 4 (special), 98.

¹⁵⁹ C. FASSEUR, «Een legislatief utopia – De I.R.T.-enquête en haar consequenties voor Wetgeving en politiebestel», *Trema*, 1996, nr. 4 (special), 90.

¹⁶⁰ *Parl. St., Kamer*, 1991-92, nr. 540/1-91/92 (BZ), 3.

¹⁶¹ H. BEVERS en C. JOUBERT, «Rapport bijzondere politietechnieken», 1993 (niet gepubliceerd), 2.

¹⁶² VAN TRAA, «Inzake de Enquête», *Trema*, 1996, nr. 4 (special), 77. C. FIJNAUT, «De ernst van de georganiseerde criminaliteit en de regulering van de bijzondere opsporingsmethodes», *Trema*, 1996, nr. 4 (special), 83 (althoewel meer genuanceerd); G. KNIGGE, «Van opsporing en straffordering», *Delikt en Delikwent*, 1990, 195-213; *Parl. St., Ned. Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 1995-96, 24.072, nr. 36 – Enquête opsporingsmethodes, Brief van de Ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal d.d. 27 april 1996, 4-5.

¹⁶³ F. HUTSEBAUT, «De wet op het politieambt: naar een autonoom politierecht?», in C. FIJNAUT en F. HUTSEBAUT, *De nieuwe politiewetgeving in België*, Kluwer, Gouda Quint, 1993, 91-124.

¹⁶⁴ Commissie Strafprocesrecht, Voorontwerp van wet tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporings- en gerechtelijk onderzoek, 1995 (niet gepubliceerd), VIII, 38, 44, 50.

¹⁶⁵ Ministerraad 28 juni 1996, «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 28 juni 1996, 9, 4.2.2.

selen en richtlijnen, waarbij terecht tevens gestreefd zal worden naar afstemming op het internationaal vlak.

Daarnaast zal het ook aan de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken, elk binnen zijn bevoegdheidsdomein, en het College van Procureurs-Generaal toekomen zich uit te spreken over de prioriteiten die gesteld moeten worden in de aan te pakken deelaspecten van de georganiseerde criminaliteit, daar een dergelijke verantwoordelijkheid niet bij de politiediensten kan worden gelegd.¹⁶⁶

Kortom, het is heel wat stringenter dan het zich beperken tot de juridische aspecten van bepaalde operaties, wat in politieke kringen al eens werd vooropgesteld.¹⁶⁷

Anderzijds zal uiteraard ook alhier ervoor gewaakt dienen te worden dat de normering inzake toezicht en controle niet van dien aard mag zijn dat de politie het werk onmogelijk maakt of leidt tot een inmenging in zuiver operationele handelingen.¹⁶⁸

Wat wel in het actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit verwondering wekt, is dat teruggegrepen wordt naar de mogelijkheid bepaald in de regeringsverklaring¹⁶⁹ voor het openbaar ministerie om de onderzoeksrechter te vragen bepaalde daden te verrichten die onder zijn bevoegdheid vallen zonder echter het onderzoek te hoeven instellen,¹⁷⁰ waarvoor trouwens ook reeds in politiekringen werd aangedrongen.¹⁷¹ Zulks staat niet alleen haaks op de filosofie van de Commissie Strafprocesrecht die «de rechter van het onderzoek» verwerpt,¹⁷² maar doet tevens vragen rijzen naar het zo beoogd toezicht en de grondige controle op de vroegsporing of proactieve recherche en het aanwenden van bijzondere opsporingstechnieken en de onafhankelijke positie van de onderzoeksrechter die bovendien moeilijk in staat zal zijn kritisch de werkwijze van de politie op haar rechtmatigheid te toetsen.

Het is trouwens in die context dat bij de bovenvermelde optie van de Regering inzake toezicht en controle op de proactieve recherche of vroegsporing en de bijzondere politietechnieken, het woordje «desgevallend» voor de onderzoeksrechter mij niet is ontgaan. Immers, wanneer de rechter in een dergelijke materie geen kritische distantie houdt ten opzichte van het politiewerk, kruipt hij op den duur in de huid van de politie. Het is het eeuwige dilemma: als hij te veel weet, komt zijn onafhankelijkheid in gevaar en als hij te wei-

nig weet, is het dubieus of hij wel in staat is een deugdelijke beslissing te nemen.¹⁷³

Uiteindelijk is het toch de vonnisrechter die zal bepalen wat hij als rechtmatig bewijs aan zijn vonnis ten grondslag wil krijgen.¹⁷⁴

Het is om die reden dat ook in Nederland beslist niet eensluidend wordt gereageerd op het voorstel van de Enquêtecommissie opsporingen (de zgn. commissie Van Traa) om een rechter-commissaris (hoewel van statuut verschillend, toch te vergelijken met de onderzoeksrechter alhier) te belasten met een toetsing vooraf met betrekking tot de wenselijkheid en de noodzakelijkheid van het inzetten van ingrijpende opsporingsmethoden.¹⁷⁵

Tenslotte is in het kader van controle en sturing te vermelden dat de Regering in haar actieplan tegen de georganiseerde criminaliteit, naar het voorbeeld van andere landen, de mogelijkheid van het omkeren aan de bewijslast verantwoordt.¹⁷⁶

Wel zal met betrekking tot de bewijslast door de wetgever in het raam van de beginselen van het eerlijk proces¹⁷⁷ ook bepaald moeten worden welke uitzonderingen op het algemeen principe van de openbaarheid worden toegestaan in ruil voor een verantwoorde en efficiëntere beheersing van de georganiseerde criminaliteit.¹⁷⁸

¹⁷³ T.M. SCHALKEN, «Controle op de politie», *Delikt en Delinkwent*, 1994, 994-995.

¹⁷⁴ T.M. SCHALKEN, «Controle op de politie», *Delikt en Delinkwent*, 1994, 994-995.

¹⁷⁵ *Inzake opsporing – Enquêtecommissie opsporingsmethoden*, SDU Uitgevers 's-Gravenhage, 1996, 390, 477; G.J.M. CORSTENS, «Vroegsporing», *Delikt en Delinkwent*, 1995, 1-4; T.M. SCHALKEN, «Controle op de politie», *Delikt en Delinkwent*, 1994, 995-997; J. NAEYÉ en T.M. SCHALKEN, «Commissie VAN TRAA en de crisis in de opsporing», *N.J.B.* 204; Advies van het Ned. O.M. aan de Minister van Justitie over het rapport van de parlementaire enquêtecommissie «inzake opsporing», Voorlichtingsdienst O.M., Den Haag, maart 1996, 28-29; Y. BURUMA, «Vijf hoofdpunten voor het opsporingsdebat», *N.J.B.*, 1996, 551; E.F.G.M. GELDERMAN, «Vroegsporing onder controle van coördinerende rechters commissarissen?», *Trema*, 1995, 220-222; C. FASSEUR, «Een legislatief Utopia», *N.J.B.*, 1996, nr. 4 (special), 90; A.C. 'T HART, «Niks aan de hand», *Delikt en Delinkwent*, 1996, 299-304.

¹⁷⁶ Ministerraad 28 juni 1996, «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 28 juni 1996, 13, 4.3.4.

¹⁷⁷ J. NAEYÉ en T.M. SCHALKEN, «Commissie VAN TRAA en de Crisis in de opsporing», *N.J.B.*, 1996/198.

¹⁷⁸ *Inzake opsporing – Enquêtecommissie opsporingsmethoden*, SDU Uitgevers, 's-Gravenhage, 1996, 453-459; C. FUNAUT, «Het justitiële politieoptreden in het licht van het E.V.R.M.», *Delikt en Delinkwent*, 1989, 541; CHR. DE VALKENEEER, «Overzicht van de Belgische en de Europese rechtspraak inzake undercover-praktijken», in C. FUNAUT en F. HUTSEBAUT, *De nieuwe politiewetgeving in België*, Kluwer, Gouda Quint, 1993, 137-146; W. BRUGGEMAN, «VAN TRAA – Crisis in de opsporing of een nieuwe start?», *Politeia*, 3 maart 1996, 16; R.C.P. HAENTJES, «De controle op undercover-activiteiten», *Delikt en Delinkwent*, 1986, 15-19; A. PATYN, «De controle op de criminele inlichtingendienst», *N.J.B.*, 12 mei 1995, afl. 19, 700; Y. BURUMA, «Vijf punten voor het opsporingsdebat», *N.J.B.*, 1996, 550-551; J.C.M. LEIJTEN, «De taak van de rechter bij de controle op de opsporing», *Trema*, 1996, nr. 4 (special), 93-96; T. PRAKKEN, «Interne openbaarheid in het strafproces: een bedreigd goed», *N.J.B.*, 1995, 1451-1458; T.M. SCHALKEN, «Tien uitgangspunten voor nieuwe wetgeving in het post VAN TRAA-tijdperk», *Delikt en Delinkwent*,

¹⁶⁶ U. ROSENTHAL, «Verwaarlozing van de opsporing: terug naar de democratische rechtsstaat», *Trema*, 1996, nr. 4 (special) 87.

¹⁶⁷ ST. JANSSENS en Y. NAESEN, «Ik zou wel eens willen weten. De gespecialiseerde politiezorg», *Politeia*, april 1996, 29-31; CHR. JANSSEN en ST. JANSSENS, «Recht toe, recht aan: een interview met luitenant-generaal DERIDDER», *Politeia*, april 1996, 13.

¹⁶⁸ M. VAN TRAA, «Inzake de enquête», *Trema*, 1996, nr. 4 (special) 77.

¹⁶⁹ Regeringsverklaring uitgesproken voor het parlement op 28 juni 1995 door eerste minister J.L. DEHAENE, Fed. Voorlichtingsdienst & B.S., 1995, 71.

¹⁷⁰ Ministerraad 28 juni 1996, «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 28 juni 1996, 14.

¹⁷¹ ST. JANSSENS en Y. NAESEN, «Ik zou wel eens willen weten. De gespecialiseerde politiezorg», *Politeia*, april 1996, 30.

¹⁷² Commissie Strafprocesrecht, voorontwerp van wet tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporings- en gerechtelijk onderzoek, 1995, (niet gepubliceerd), V, 40.

B. Een rechterlijke organisatie aan herziening toe?

Hoewel koninklijk commissaris voor de gerechtelijke hervorming Ch. Van Reepinghen reeds in 1964 – toen de georganiseerde en meestal grensoverschrijdende criminaliteit niet eens aan de dagorde was – reeds van oordeel was dat het aantal arrondissementen (thans 27 sedert het oprichten van het gerechtelijk arrondissement Eupen) waarin het land op het gerechtelijk vlak was ingedeeld, niet meer verantwoord was, maakte hij zich evenwel geen enkele illusie dat hieraan een grondige wijziging zou worden aangebracht.

De reden hiervoor, zo schrijft hij, was dat, «si ces fusions étaient proposées à présent, elles seraient toutes critiquées. Chaque tribunal menacé trouverait des défenseurs ardents au nom d'intérêts locaux d'ailleurs respectables, de traditions et de principes, qui donneraient lieu à bien de controverses». ¹⁷⁹

Het feit dat sedert het op 3 mei 1976 indienen bij de Senaat van een ontwerp van wet tot aanpassing van de territoriale bevoegdheid van de rechtscollages aan de nieuwe gemeentelijke entiteiten (bijvoegsel van het gerechtelijk wetboek) ¹⁸⁰ zulks nog steeds niet gerealiseerd kon worden – al is thans een werkgroep weer met die problematiek belast – bevestigt dat voormelde zienswijze blijkbaar nog niets aan actualiteit heeft verloren, al is dit geen pluspunt in de strijd tegen de georganiseerde en meestal grensoverschrijdende criminaliteit. ¹⁸¹

Ook het oprichten in België van een federaal rechtscollage (eerste aanleg – beroep) bevoegd voor de georganiseerde criminaliteit lijkt om analoge en voorzeker ook om staatkundige en grondwettelijke redenen niet in het verschild.

Ondertussen blijkt uit de praktijk dat de parketten en nog meer de parketten van kleine gerechtelijke arrondissementen en de er met de georganiseerde criminaliteit belaste onderzoeksrechters, ondanks hun inzet, soms heel wat moeite hebben – te meer daar zij nog heel wat andere dossiers te behandelen hebben, waaronder ook niet verantwoorde burgerlijke-partijstellingen – om dergelijke dossiers binnen een redelijke termijn tot een goed einde te brengen.

Voorzeker zal de door de Commissie Strafprocesrecht voorgestelde wijziging van de artikelen 23 en 62bis Sv., die de procureur des Konings en de onderzoeksrechter in staat zal stellen ook buiten hun gerechtelijk arrondissement alle tot hun bevoegdheid behorende daden van opsporing of gerechte-

lijk onderzoek te gelasten wanneer zij zulks nodig achten, ¹⁸² kunnen bijdragen tot een meer gecoördineerde en beleidsmatige aanpak van deze gevaarlijke vorm van criminaliteit.

Maar is het in zelfde optiek en op het ogenblik dat de Regering zich voorneemt regelend op te treden met betrekking tot de criminele organisatie, niet raadzaam na te gaan – en zich «mutatis mutandis» inspirerend op de helaas bijna niet meer te recruterende substituten bevoegd in heel het ressort voor fiscale aangelegenheden ¹⁸³ – of een dergelijke bevoegdheid «ratione materiae» en «ratione loci», «inzake criminele organisatie», niet kan worden toegekend aan het parket van de rechtbank van eerste aanleg van het grootste gerechtelijk arrondissement van het ressort, mits hiervoor uiteraard in de nodige infrastructuur wordt voorzien.

Het zou trouwens passen in het raam van het weliswaar nog in het Parlement te bespreken ontwerp van wet tot institutionalisering van het College van de Procureurs-Generaal en tot oprichting van het ambt van federaal magistraat. ¹⁸⁴ Voormeld ontwerp bepaalt namelijk dat met het oog op een doelmatig beleid een materie zoals de georganiseerde criminaliteit bij koninklijk besluit aan een lid van het college kan worden toevertrouwd.

En wat de federale magistraten betreft die onder toezicht en leiding staan van een lid van het college hiertoe bij koninklijk besluit aangewezen, wordt bepaald dat hun opdracht zich over het gehele grondgebied van het Rijk uitstrekt en dat zij niet alleen dienen te waken voor de coördinatie van de strafvordering en het vergemakkelijken van de internationale samenwerking maar ook alle dringende maatregelen kunnen nemen die in het kader van de uitoefening van de strafvordering vereist zijn, zolang de bevoegdheid van een procureur des Konings niet is bepaald.

Het hoeft geen betoog dat het beperken van het aantal bevoegde procureurs hun reeds zo omvangrijke en belangrijke taak ¹⁸⁵ enigszins kan vergemakkelijken. In elk geval werd sedert het op 1 mei 1990 bij ministeriële circulaire ¹⁸⁶ aanwijzen van een nationaal magistraat een grote stap gezet voor een doelmatiger bestrijden van de georganiseerde criminaliteit.

Voorzeker hebben wij alhier, ook met betrekking tot de gerechtelijke organisatie, zoals wellicht ook onze noorder-

¹⁸² Commissie Strafprocesrecht, voorontwerp van wet tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporings- en gerechtelijk onderzoek, 1995 (niet gepubliceerd), 53, 113, 127.

¹⁸³ Wet van 4 augustus 1986 houdende fiscale bepalingen, art. 113, B.S., 20 augustus 1986, blz. 11426; R. VAN CAMP, «We hebben de Justitie die we verdienen», *Gazet van Antwerpen*, 7 december 1994.

¹⁸⁴ Voorontwerp van wet, na Ministerraad van 22 maart 1996 aan de Raad van State voorgelegd; P. DE HERT, «Wetgeving nationale magistraten in de maak», *Politeia*, februari 1996, 3.

¹⁸⁵ P. DE HERT en J. VANDERBORGHT, «Magistraten met aanleg voor politiewerk: de nationale magistraten», *Vigiles*, tijdschrift voor politierecht, maart 1996, nr. 1, 119; P. DUINSLAEGER, «Les fonctions du magistrat national en Belgique», *Séminaire Réseau Judiciaire Européen et criminalité organisée internationale*, Bruxelles, 8, 9 et 10 mai 1996 (niet gepubliceerd).

¹⁸⁶ Circ. Min. Just., 25 april 1990, nr. 7/SDP/690/MN-NIX/RB/NAT. MAG. ANT.

1996, 211; J.F. NYBOER, «De toekomst van het strafrechtelijk bewijsrecht», *Delikt en Delinkwent*, 1996, 440-450; PH. TRAEST, «Bewijsvoering en verdediging van mensenrechten», *Mensenrechten*, jaarboek van het Interuniversitair Centrum Antwerpen, Maklu, 1993, 39-63; CHRIS VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en Strafprocesrecht*, Maklu, tweede druk 1994, 552; *Parl. St., Kamer*, 1991-92, nr. 540/1-91/92 (B.Z.), 2.

¹⁷⁹ CH. VAN REEPINGHEN, «Rapport sur la réforme judiciaire», B.S., 1964, 70.

¹⁸⁰ *Parl. St., Senaat*, 1975-76, nr. 854, nr. 1.

¹⁸¹ CHR. JANSSEN en ST. JANSSENS, «Rechttoe, rechtaan: een interview met luitenant-generaal, DERIDDER», *Politeia*, april 1996, 13, brief d.d. 25 juni 1996 (ref. 1/SG.JB/DM/115/6/96) van de secretaris-generaal van het Ministerie van Justitie.

buren, die thans werken aan de oprichting van een landelijk parket¹⁸⁷ nog geen eindpunt bereikt.

C. Samenwerking en gemeenschappelijk internationaal beleid, een prioritaire aangelegenheid

Terecht wordt in de regeringsverklaring van 28 juni 1995 onder hoofdstuk V, «De Europese en internationale rol van België», benadrukt dat de samenwerking in de misdaadbestrijding een Europese aanpak vergen om een betere grensoverschrijdende samenwerking tussen de politiediensten te bewerkstelligen en aldus een efficiëntere strijd tegen de grote criminaliteit mogelijk te maken.¹⁸⁸ Deze optie is trouwens conform hetgeen in de Europese Unie hoog op de dagorde staat en recent nog tijdens de vergadering van de Ministers van Justitie en Binnenlandse zaken van de Europese Unies, gehouden te Brussel op 19 en 20 maart 1996, het voorwerp van besprekingen was.¹⁸⁹

Zij past bovendien eveneens in het actieplan, internationaal gezien, van de Verenigde Naties inzake grensoverschrijdende georganiseerde criminaliteit, zoals o.m. ontwikkeld tijdens de ministeriële wereldconferentie te Napels van 21 tot 23 november 1994,¹⁹⁰ het 9e congres inzake misdaadpreventie en behandeling van delinquenten te Caïro van 19 april tot 8 mei 1995¹⁹¹ en recent te New York waar uit het rapport van 1996 van de secretaris-generaal blijkt «qua la criminalité organisée transnationale s'est transformée en une nouvelle formule de géopolitique ... et que ce n'est pas une coïncidence que ce que certains ont appelé l'époque de la faillite de l'Etat-Nation soit aussi celle de la criminalité organisée transnationale».¹⁹²

Uit het rapport van de Raad van de Europese Unie inzake de georganiseerde criminaliteit en de Unie voor het jaar 1994 blijkt bv. dat in België reeds 1067 personen in aanmerking kwamen om deel uit te maken van 90 organisaties.¹⁹³

¹⁸⁷ Brief Ned. Min. van Justitie en Ned. Min. Bin. Zaken aan de Voorzitter van de Tweede Kamer van de Staten-Generaal, 16 mei 1995 (493002/595/PS2 EA95/N1411), (niet gepubliceerd) en brief Ned. Min. van Justitie, 23 februari 1996, (531 891/95) aan de Voorzitter van de Tweede Kamer van de Staten-Generaal (niet gepubliceerd).

¹⁸⁸ Regeringsverklaring uitgesproken voor het Parlement op 28 juni 1995 door eerste minister J.L. DEHAENE, Fed. Voorlichtingsdienst en Belg. Staatsblad, 1995, 57-59.

¹⁸⁹ Union.-Europ., Le Conseil, Projet de procès-verbal de la 1909ème session du conseil (Justice et Affaires Intérieures, Bruxelles le 19 et 20 mars, 5992/96, PV/Cons. 10, J.A.I. 23, 21 mars 1996, 1-11; Un. Europ., Le Conseil, Projet de déclaration sur la Criminalité organisée, réunion informelle Ministres de la Justice et des Affaires intérieures, Rome 26-27 janvier 1996, 5834/96, lim., J.A.I. 20, 15 mars 1996.

¹⁹⁰ Nations Unies, Conf. Min. mondiale sur la criminalité transnationale organisée, Naples 21-23 novembre 1994, lim., E/Conf./88/L2, 1 novembre 1994.

¹⁹¹ Rapport du neuvième congrès de Nations Unies pour la Prévention du Crime et les traitements des délinquents, le Caire 19 avril - 8 mai 1995, Nations Unies, Distr. gen., A/Conf./169/16, 12 mai 1995, 4-5.

¹⁹² A. LALLEMAND, «Le Crime Organisé», *Le Soir*, 18-19 mai 1996.

¹⁹³ Union Europ., Le Conseil, Rapport sur l'état de la criminalité organisée dans l'Union Européenne en 1994, 10506/1/95, REV. I, lim, ENFOPOL, 108, 16 novembre 1995, 17, «International Crimi-

Uiteraard is in die context het ratificeren en implementeren van internationale conventies en overeenkomsten, na het nochtans met het Benelux-verdrag inzake uitlevering en rechtshulp in strafzaken geleverd baanbrekend werk,¹⁹⁴ met onze sterkte, een dwingende noodzaak, reden voorzeker waarom in het actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit onder het hoofdstuk «Internationale samenwerking op politieel en justitieel vlak» zulks als een prioriteit wordt gesteld.¹⁹⁵

Zulks belet evenwel nog steeds niet dat samenwerking op strafrechtelijk gebied wegens soevereiniteitsreflexen controversieel blijft¹⁹⁶ al wint het universaliteitsbeginsel¹⁹⁷ stapvoets veld zoals bv. blijkt uit een aantal bepalingen uit het Benelux-verdrag (artt. 26 en 27), de Schengenovereenkomst (artt. 39, 40, 41, 46 en 73), het Europees Verdrag tot bestrijding van Terrorisme van 27 januari 1977 (art. 7),¹⁹⁸ de wet van 6 augustus 1993 houdende goedkeuring van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen de sluikhandel in verdovende stoffen en van de bijlage, opgemaakt te Wenen op 20 december 1988 (art. 9-1-c, art. 11)¹⁹⁹, de wet van 19 juni 1990 houdende goedkeuring van het Verdrag inzake de overbrenging van gevonnen personen, opgemaakt te Straatsburg op 21 maart 1983 en van de Overeenkomst betreffende de toepassing tussen de lidstaten van de Europese Gemeenschappen van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de overbrenging van gevonnen personen, opgemaakt te Brussel op 25 mei 1987,²⁰⁰ het wetsontwerp betreffende de internationale samenwerking inzake de tenuitvoerlegging van inbeslagnemingen en verbeurdverklaringen dat thans

nal enterprises, nature of the threat, U.S. Dept. of Justice, Fed. Bureau of investigation, Criminal investigation Division, Ref. Manuel office circ., 11998/94, 4-123, bij Union-Europ, Le Conseil, Dialogue transatlantique groupe d'experts», Criminalité organisée et drogues, 11998/94 - restr. ENFOPOL 160, 16 décembre 1994.

¹⁹⁴ Verdrag van 27 juni 1962 aangaande de uitlevering en de rechtshulp in strafzaken tussen het Koninkrijk België, het Groothertogdom Luxemburg en het Koninkrijk der Nederlanden, goedgekeurd bij de wet van 1 juni 1964, B.S., 24 oktober 1964.

¹⁹⁵ Ministerraad 28 juni 1996, «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 28 juni 1996, 17-18.

¹⁹⁶ J. VERVAELE, «L'application du droit communautaire, la séparation des biens entre le premier et le troisième pilier», *R.D.P.*, 1996, 7; L. VAN OUTRIVE, «Geen Europese politieel of gerechtelijke ruimte zonder politiek institutioneel decor», *Panopticon*, 1995, 530-540; R. VAN CAMP, «Van nationaal naar Europees gemeenschapsrecht: wensdroom dan wel onomkeerbaar proces», openingsrede 1 september 1993, *R.W.*, 1993-94, 345-356.

¹⁹⁷ CHR. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en procesrecht*, I, toepassing van de strafwet in de ruimte, Maklu, tweede druk, 1994, 105; CHRIS VAN DEN WYNGAERT, «Etude espace judiciaire Européen, règles de compétence et extra-territorialité», premier rapport, bilan et perspectives, avril 1996, 2-25 (nog niet gepubliceerd); P. DUINSLAEGER, «Het Openbaar Ministerie en de internationale samenwerking», in *Een Eigentijds Openbaar Ministerie*, Colloquium gehouden in het Paleis van Justitie te Brussel, 7-8 oktober 1994, 314-315.

¹⁹⁸ B.S., 5 februari 1986, goedkeuring bij wet van 2 september 1985.

¹⁹⁹ B.S., 21 maart 1996.

²⁰⁰ B.S., 15 december 1990.

bij de Commissie voor de Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers in behandeling is genomen ...²⁰¹

Maar ook in het kader van de interstatelijke samenwerking gaat de politieke actie de justitiële vooraf hoewel beide vormen van internationale samenwerking zich niet los van elkaar mogen voltrekken.

Het is dan ook logisch dat het actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit voorziet in het versterken zowel van het ambt van de federale magistraat als in het uitbreiden van het zenden van verbindingsofficieren naar het buitenland.²⁰²

Het zijn twee uitstekende middelen om de justitiële en politieke samenwerking te bevorderen, met het oog zowel op de preventieve als op de repressieve aanpak van de criminaliteit.

Terwijl het raadzaam is het ambt van federaal magistraat bij de wet op te richten,²⁰³ kunnen het statuut en de werkingsregels van de verbindingsofficieren van de Belgische politiediensten in het buitenland geregeld blijven bij de gezamenlijke circulaire van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken en van Buitenlandse Zaken van 4 oktober 1993 en is zulks ook het geval voor de ambtenaren van de buitenlandse politie die in België in de hoedanigheid van verbindingsofficer zijn opgenomen, waarvoor de gezamenlijke circulaire van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken van 20 september 1993 geldt.

Het uitsenden van deze verbindingsofficieren is namelijk gebaseerd op meerdere internationaal afgesloten akkoorden.

Wel zal bij de in het vooruitzicht gestelde herstructurering van de bij koninklijk besluit van 11 juli 1994 opgerichte algemene politiesteundienst het vrij ingewikkeld systeem van informatieuitwisseling herzien dienen te worden en is er ook klaarheid te brengen of de Belgische verbindingsofficieren al dan niet gemachtigd zijn in het buitenland informanten te recruter en te runnen.²⁰⁴

Het valt trouwens te verwachten dat het aanwenden van verbindingsofficieren een algemeen verschijnsel zal worden in de Europese Unie gezien het belang dat hieraan wordt gehecht door de Raad met het oog op een steeds doelmatiger bestrijding van de georganiseerde criminaliteit.²⁰⁵

Zulks zal trouwens nog gestimuleerd worden door het uitbreiden van de politieke samenwerking met de landen van Centraal- en Oost-Europa, de zgn. PECO-landen.²⁰⁶

Tevens zal met het oog op het uitbouwen van een steeds doelmatiger beleid in de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit, zowel op het Europees als op het internationaal vlak orde op zaken gesteld dienen te worden, daar men op diverse fora (Verenigde Naties, Europese Unie, Raad van Europa ...) en langs verschillende kanalen (Interpol, Europol, SIS ...) actief is, hetgeen zoals trouwens benadrukt in het actieplan van de Regering,²⁰⁷ leidt tot duplicerend en dysfunctioneel optreden.

Er is dus behoefte aan betere coördinatie, niet alleen met betrekking tot het opvangen, het kanaliseren en exploiteren van de gegevensflux, maar ook inzake een filter- en controlefunctie op het grensoverschrijdend (persoons)gegevensverkeer²⁰⁸ waarvan uitgemaakt moet kunnen worden dat het rechtmatig is verkregen en voor het gevraagde doel wordt aangewend.²⁰⁹

Ten slotte, hoewel het politieke Europa stilaan vorm krijgt, hapert het beslist wat het gerechtelijk Europa betreft.

Men spreekt namelijk al lang van Interpol en Europol maar nog niet van Eurojus of Euomag, laat staan van Interjus of Intermag,²¹⁰ wat heel wat meer is dan het hier en daar uitzenden van verbindingsmagistraten, waarvan het nut trouwens nog geëvalueerd dient te worden.

Het is dan ook hoog tijd om op dit vlak een internationale samenwerking uit te bouwen en te werken aan een officiële overlegstructuur, die niet alleen de rechtshulp zal be-

de l'U.E., Enfolpol 2, 18 decembre 1995, Union Européenne, Le Conseil, Comité K4 – groupe «Drogue et criminalité organisée»; Action commune relative au développement du réseau d'officiers de liaison des Etats membres de l'Union Européenne», 6126/1/96, lim, Enfolpol 62, 28 mars 1996, Union Européenne, le Conseil, Comité K4 – groupe drogue et criminalité organisée, «action commune, adoptée par le Conseil sur la base de l'article K3 du traité sur l'Union Européenne, concernant un cadre d'orientation commun pour les initiatives des Etats membres de l'Union Européenne en matière d'officiers de liaison, 6126/96, REV. 4, lim, Enfolpol 62, 8 mai 1996.

²⁰⁶ Commission mixte, Justice, Intérieur et Affaires Etrangères du Sénat, 2 avril 1996, «Coopération policière bilatérale avec les pays de l'Europe centrale et orientale» – note du service juridiques du Sénat, note Adm.; Lég. Pénale et Droits de l'Homme, Min. Just., 3 avril 1996 (niet gepubliceerd); CHR. JANSSEN en ST. JANSSENS, «Minister van Binnenlandse Zaken Johan VANDE LANOTTE, allen op het terrein, *Politeia*, 1994, nr. 10, 13; J. WILS, «Politie opent strijd tegen maffiosi uit Oost-Europa – Akkoorden met voormalige Oostblok-landen», *De Standaard*, 15 mei 1996.

²⁰⁷ Ministerraad van 28 juni 1996, «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 28 juni 1996, 17.

²⁰⁸ B. DE RUYVER, G. VERMEULEN, T. VANDER BEKEN en P. ZANDERS, *Internationale Samenwerking in Strafzaken en Rechtsbescherming*, Univ. Gent, 1994, 207.

²⁰⁹ *Inzake opsporing – Enquêtecommissie opsporingsmethoden*, SDU Uitgevers 's-Gravenhage, 1996, 293.

²¹⁰ P. DUINSLAEGER, «Het Openbaar Ministerie en de Internationale samenwerking», in *Een Eigentijds Openbaar Ministerie*, Colloquium gehouden in het Paleis van Justitie te Brussel, 7-8 oktober 1994, gedrukt op de persen van het B.S. 305.

²⁰¹ *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/1-95/96, agenda Kamer, Commissie voor de Justitie 12 juni 1996, punt 1.

²⁰² Ministerraad 28 juni 1996, «Actieplan van de Regering tegen de georganiseerde criminaliteit», 28 juni 1996, 12, 17.

²⁰³ Voorontwerp van wet tot institutionalisering van het College van Procureurs-Generaal en tot oprichting van het ambt van de federale magistraat (na Ministerraad van 22 maart 1996 aan de Raad van State voorgelegd).

²⁰⁴ K.B. 11 juli 1994, over de algemene politiesteundienst, *B.S.*, 30 juli 1994; P. DE HERT en J. VANDERBORGHT, «Over de oprichting van de algemene politiesteundienst: blijven de drie politiediensten naast elkaar bestaan?», *Politeia*, 1994, nr. 9, 12-16; CHR. JANSSEN en ST. JANSSENS, «Recht toe, recht aan: een interview met luitenant-generaal DERIDDER», *Politeia*, april 1996, 14-15; B. DE RUYVER, G. VERMEULEN, T. VANDER BEKEN en P. ZANDERS, *Internationale samenwerking in strafzaken en rechtsbescherming*, Universiteit Gent, 1994, 20-22.

²⁰⁵ Union Eur., Le Conseil, groupe drogue et criminalité organisée, «Proposition de la Présidence italienne de développement coordonné du réseau d'officiers de liaison dans les Etats membres

vorderen, maar tevens belangrijke rechtswaarborgen kan bieden.²¹¹

V. EPILOOG

Nawoord inderdaad - conclusie zou met betrekking tot deze complexe materie niet alleen aanmatigend klinken maar bovendien niet beantwoorden aan de werkelijkheid - daar ik voorzeker meer vragen opriep dan wel afdoende antwoorden kon verstrekken.

²¹¹ B. DE RUYVER, G. VERMEULEN, T. VANDER BEKEN en P. ZANDERS, *Internationale Samenwerking in Strafzaken en Rechtsbescherming*, Univ. Gent, 1994, 206.

Wel ware het een genoegdoening indien ik erin geslaagd zou zijn u ervan te overtuigen dat in een rechtsstaat de zo noodzakelijke en belangrijke strijd tegen de georganiseerde criminaliteit een voortdurende en evolutieve zoektocht is naar een juist evenwicht tussen de bescherming van de rechten van het individu en de opbouw van een afdoend en adequaat systeem dat beoogt de rechten van de maatschappij te beschermen.²¹²

²¹² R.A.F. VERSTRAETEN, «Opsporingsmethoden: regulering en controle in België en Frankrijk», *Delikt en Delinkwent*, 1995, 643.

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

5 MAART 1996

Voorzitter: de h. De Grève

Rapporteurs: de hh. Boel en Cerexhe

Advocaten: mrs. Bataille loco Lindemans en Balthazar

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Facultatieve subsidies – Verbod van willekeur

Het komt de wetgever toe te beoordelen of en in welke mate het aangewezen is facultatieve subsidies te verstrekken aan bepaalde private initiatieven of organisaties die een maatschappelijk belang vertonen. Wanneer de wetgever dergelijke facultatieve subsidies toekent, dient hij terzelfder tijd rekening te houden met de kenmerken van de natuurlijke of rechtspersonen die ze zullen krijgen en met de aard van de subsidies.

De wetgever zou evenwel de grondwettelijke regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie schenden indien hij de begunstigde of de begunstigten van die subsidies op willekeurige wijze zou kiezen.

Arrest nr. 13/96

Ten gronde

B.3.1. De verzoekende partij vordert de vernietiging van de rubrieken 7° en 8° vermeld in programma 56/1, opgenomen in artikel 2.13.3 van de wet van 23 december 1994 houdende de algemene uitgavenbegroting voor het begrotingsjaar 1995.

Die rubrieken zijn:

«7° Toelage aan de 'Koninklijke Federatie van commissarissen en adjunct-commissarissen van politie van België V.Z.W.' voor de onkosten gemaakt naar aanleiding van haar aansluiting bij de 'Fédération internationale des Fonctionnaires supérieurs de police';

8° Toelage aan de commissie 'Public Relations' van de gemeentepolitie, teneinde de betrekkingen tussen de gemeentepolitie en de gemeenschap te bevorderen en als tussenkomst van de Staat in de door de commissie gemaakte kosten naar aanleiding van manifestaties met nationaal karakter.»

B.3.2. Het door de verzoekende partij aangevoerde enige middel is in de volgende bewoordingen gesteld:

«*Enig middel*: schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet,

doordat met de bestreden beslissing enerzijds onder rubriek 7° wordt voorzien in een begrotingspost voor een toelage aan de 'Koninklijke Federatie van commissarissen en adjunct-commissarissen van politie van België V.Z.W.' voor de onkosten gemaakt naar aanleiding van haar aansluiting bij de 'Fédération internationale des Fonctionnaires supérieurs de police', en anderzijds onder 8° wordt voorzien in een toelage aan de commissie 'Public Relations' van de gemeentepolitie, teneinde de betrekkingen tussen de gemeentepolitie en de gemeenschap te bevorderen en als tussenkomst van de Staat in de door de commissie gemaakte kosten naar aanleiding van manifestaties met nationaal karakter,

en *doordat* niet wordt voorzien in een begrotingspost voor een soortgelijke toelage aan anderen en minstens aan de verzoekster, voor soortgelijke activiteiten en voor een soortgelijke werking,

terwijl er voor dit onderscheid in behandeling tussen de verzoekster en de V.Z.W. Koninklijke Federatie van commissarissen en adjunct-commissarissen van politie van België geen redelijk verantwoord criterium is, nu er geen redelijk verband bestaat tussen het aangewende middel, nl. onderscheid in subsidiëring en het doel van de subsidiëring, nl. het tegemoet komen in enerzijds uitgaven voor onkosten van een vakbond, vereniging van politiepersoneel, gemaakt naar aanleiding van een aansluiting van zo'n vereniging bij een internationale federatie en van anderzijds uitgaven van zo'n vereniging ter bevordering van de betrekkingen tussen de ge-

meentepolitie en de gemeenschap of gemaakt naar aanleiding van manifestaties met nationaal karakter.»

B.3.3. Programma 56/1 – Algemene Administratieve Politie – voorziet in de mogelijkheid tot het uitbetalen van toelagen of financiële tegemoetkomingen voor activiteiten van opleiding, preventie en uitrusting.

Het programma is niet bestemd voor de financiering van de algemene werking van een politievakbond.

B.3.4. De bestreden bepalingen betreffen toelagen die, bij ontstentenis van een organieke wet, overeenkomstig artikel 12 van de wetten op de Rijkscomptabiliteit, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 17 juli 1991, in de algemene uitgavenbegroting het onderwerp van een speciale bepaling moeten zijn die de aard van de toelage preciseert.

B.3.5. Het komt de wetgever toe te beoordelen of en in welke mate het aangewezen is facultatieve toelagen te verstrekken aan bepaalde private initiatieven of organisaties die een maatschappelijk belang vertonen. Wanneer de wetgever dergelijke facultatieve toelagen toekent, dient hij terzelfder tijd rekening te houden met de kenmerken van de natuurlijke of rechtspersonen die ze zullen genieten en met de aard van de toelagen.

De wetgever zou evenwel de grondwettelijke regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie schenden indien hij de begunstigde of de begunstigten van die subsidies op willekeurige wijze zou kiezen.

B.3.6. Uit de formulering van de bestreden begrotingsbepaling 56/1, 7°, blijkt en door de Ministerraad is bevestigd dat het krediet waarin wordt voorzien, een toelage betreft die, onder de voorwaarden die de Koning bepaalt, aan de V.Z.W. Koninklijke federatie van commissarissen en adjunct-commissarissen van politie van België kan worden toegekend ter financiële ondersteuning van haar aansluiting bij de «Fédération internationale des fonctionnaires supérieurs de police».

Die toelage beoogt niet de algemene werking te subsidiëren van de federatie die de toelage geniet. Zij is beperkt tot een welbepaalde doelstelling: België de mogelijkheid bieden vertegenwoordigd te zijn in de «Fédération internationale des fonctionnaires supérieurs de police», een studie-, advies- en contactorganisatie die het statuut heeft van raadgevende organisatie van de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties en van de Raad van Europa.

B.3.7. Tussen de federatie die de betwiste toelage geniet en de andere vakverenigingen van politieagenten bestaat een objectief verschil: die federatie groepeerd enkel commissarissen en adjunct-commissarissen.

B.3.8. De keuze van die federatie als begunstigde van de betwiste toelage staat in verhouding tot het nagestreefde doel: de toelage moet haar de mogelijkheid bieden zich aan te sluiten bij een internationale organisatie die zelf alleen de hogere politieambtenaren groepeerd. Het is niet willekeurig om slechts aan de nationale federatie, die harerzijds ook de politieambtenaren groepeerd die tot de categorie van de hogere politieambtenaren behoren, middelen te verstrekken om van een dergelijke internationale federatie deel uit te maken.

B.3.9. Naar luid van de bestreden begrotingsbepaling 56/1, 8°, wordt voorzien in een krediet dat kan worden aangewend als een toelage aan de commissie «Public relations» van de gemeentepolitie «teneinde de betrekkingen tussen de gemeentepolitie en de gemeenschap te bevorderen en als

tussenkomst van de Staat in de door de commissie gemaakte kosten naar aanleiding van manifestaties met nationaal karakter».

Die toelage is evenmin bestemd voor de algemene financiering van een vakvereniging van politieambtenaren of van een activiteit welke die organisatie discretionair zou kiezen. Zij beoogt de doelstelling van die commissie te financieren, welke erin bestaat de relaties tussen de gemeentepolitie en de gemeenschap te verbeteren en de kosten te dekken die zij naar aanleiding van nationale manifestaties aangaat.

B.3.10. Tussen de commissie die de betwiste subsidie geniet en de vakverenigingen van politieambtenaren bestaat een objectief verschil: de commissie is niet zelf een vakvereniging; zij werd in het leven geroepen door verscheidene vakverenigingen – waarvan de verzoekende partij oorspronkelijk deel uitmaakte –, is onafhankelijk van laatstgenoemde verenigingen en streeft een specifieke doelstelling van public relations na.

B.3.11. Het is niet kennelijk onredelijk aan een dergelijke commissie een toelage voor te behouden waarvan de specifieke doelstelling samenvalt met die waarvan die commissie zich de verwezenlijking tot taak heeft gesteld.

B.3.12. Het blijkt niet dat de wetgever, door de betwiste toelagen toe te kennen, willekeurig zou zijn opgetreden.

Het middel is niet gegrond.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 21 DECEMBER 1994

Voorzitter: de h. Stranard

Rapporteur: de h. Lahousse

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaat: mr. Draps

Hof van assisen – Gesloten deuren – Sluiting der debatten

Krachtens art. 335 Sv. zijn de debatten gesloten wanneer, na de verklaringen van de getuigen en de beweringen waartoe die over en weer aanleiding hebben gegeven, de burgerlijke partij of haar raadsman en de procureur-generaal zijn gehoord in de middelen tot staving van de beschuldiging, en de beschuldigde en zijn raadsman hun hebben geantwoord, met dien verstande dat de burgerlijke partij en de procureur-generaal recht van reprieve hebben, maar de beschuldigde of zijn raadsman altijd het laatste woord hebben.

Uit dat artikel blijkt dat het verdere verloop van de rechtspleging geen verband houdt met de debatten en derhalve onderworpen blijft aan de substantiële rechtsvorm van de openbaarheid van de terechtzittingen wanneer het hof van assisen het sluiten der deuren alleen heeft bevolen voor de duur van de debatten.

N. t/ L. en A.

Gelet op de bestreden arresten, op 10 en 13 oktober 1994 gewezen door het Hof van Assisen van de provincie Luik;

A. Op de voorziening tegen het veroordelend arrest dd. 13 oktober 1994 van het hof van assisen:

...
Overwegende dat het hof van assisen, bij het op tussen-
geschil gewezen arrest van 10 oktober 1994 heeft bevolen dat
«deze zaak met gesloten deuren zal worden behandeld tot
de sluiting van de debatten»;

Overwegende dat, krachtens artikel 335 van het Wetboek
van Stafvordering, de debatten gesloten zijn wanneer, na de
verklaringen van de getuigen en de beweringen waartoe die
over en weer aanleiding hebben gegeven, de burgerlijke par-
tij of haar raadsman en de procureur-generaal zijn gehoord
in de middelen tot staving van de beschuldiging, en de be-
schuldigde en zijn raadsman hun hebben geantwoord, met
dien verstande dat de burgerlijke partij en de procureur-ge-
neraal recht van repliek hebben, maar de beschuldigde of
zijn raadsman altijd het laatste woord hebben;

Dat uit voormeld artikel blijkt dat het verdere verloop van
de rechtspleging geen verband houdt met de debatten en
derhalve onderworpen blijft aan de substantiële rechtsvorm
van de openbaarheid van de terechtzittingen, wanneer het
hof van assisen het sluiten der deuren alleen heeft bevolen
voor de duur van de debatten;

Overwegende dat uit het proces-verbaal van de terecht-
zitting van 13 oktober 1994 blijkt dat de voorzitter om vijf-
tien uur vijfenveertig minuten, na het woord te hebben ver-
leend aan de raadsman van de burgerlijke partijen, het open-
baar ministerie, de raadslieden van eiser en aan eiser zelf als
laatste, overeenkomstig voormeld artikel 335, «de debatten
gesloten heeft verklaard»; dat evenwel de voorzitter, zon-
der dat de terechtzitting opnieuw in het openbaar werd ge-
houden, «de aan de jury gestelde vragen» heeft voorgele-
zen, en «de gezworenen ingelicht heeft omtrent de te vol-
gen werkwijze» en dat de hoofdman van de gezworenen de
verklaring van de jury heeft voorgelezen;

Overwegende dat dientengevolge het veroordelend ar-
rest van 13 oktober 1994, nu het is gewezen na afloop van
een rechtspleging die na de sluiting van de debatten niet op-
nieuw openbaar was, artikel 148 van de Grondwet schendt;

Dat, in zoverre, het middel gegrond is;

...

NOOT – De openbaarheid van de terechtzittingen

1. Luidens art. 148, eerste lid, van de Grondwet zijn de te-
rechtzittingen van de rechtbanken openbaar, tenzij de open-
baarheid gevaar oplevert voor de orde en de goede zeden
en de rechtbank dit bij vonnis verklaart. Bovendien bepaalt
art. 190 Sv. dat de behandeling van de strafzaken in het open-
baar geschiedt, op straffe van nietigheid.

2. In assisenzaken kan het sluiten van de deuren worden
bevolen indien een van de partijen of het slachtoffer het
vraagt met het oog op de bescherming van hun persoonlijke
levensfeer.

Daar de rechtspleging met gesloten deuren afwijkt van het
grondwettelijke beginsel der openbaarheid, dient de rech-
terlijke beslissing dienaangaande strikt te worden geïnter-
preteerd.

3. Te dezen heeft het hof van assisen beslist dat de zaak
met gesloten deuren zal worden behandeld «tot het sluiten
van de debatten». Welnu, de debatten zijn gesloten wan-
neer de voorzitter krachtens art. 335 Sv. de debatten geslo-
ten verklaart na de verklaringen van de getuigen, de burger-
lijke partij en de procureur-generaal te hebben gehoord in

hun middelen tot staving van de beschuldiging en de be-
schuldigde en zijn raadsman in hun antwoord.

4. De verklaring van de voorzitter dat de debatten geslo-
ten zijn is niet gebonden aan sacramentele vormen: de voor-
zitter hoeft geen beschikking te nemen en de sluiting van de
debatten kan zelfs impliciet uit het verloop van de terecht-
zitting worden afgeleid (Cass.fr., 16 augustus 1872, *Bull.
crim.*, nr. 224; G. Le Poittevin, *Code d'instruction criminelle
annoté*, art. 335, nrs. 65, 67; Ch. Nougier, *La cour d'assises*,
IV, nr. 2602; F. Chapar, *La cour d'assises*, 4e ed., p. 135).

5. Zodra de debatten gesloten waren, dienden de deuren
te worden geopend en het was bijgevolg in het openbaar dat
de voorzitter de gezworenen had moeten herinneren aan de
ambtsverrichtingen die zij te vervullen hadden en dat hij de
vragen had moeten stellen, en de formaliteiten voorgeschre-
ven door art. 341 Sv. had moeten vervullen (cf. F. Hélie,
Traité de l'instruction criminelle, III, nr. 4916; F. Chapar, *o.c.*,
p. 136).

A. Vandeplas

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 6 MEI 1996

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Rappe

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaten: mrs. Bützler en Simont

**Werkloosheid – Recht op uitkeringen – Toelaatbaarheids-
voorwaarden – Vereist aantal arbeidsdagen – Gelijkgestel-
de dagen – Begrip – Verkeersongeval – Arbeidsongeslacht-
heidsuitkeringen door ziekenfonds – Definitief verkregen
uitkeringen – Ziektenfonds – Rechtsvordering krachtens in-
deplaatsstelling of eigen recht – Gunstige of ongunstige af-
loop – Gevolg**

*De door een verkeersongeval getroffenene die, onder de door
de Koning bepaalde voorwaarden, van zijn verzekeringsinstel-
ling ziekte- en invaliditeitsprestaties heeft ontvangen in afwach-
ting dat de schade effectief wordt vergoed krachtens het geme-
ne recht, behoudt die prestaties, ongeacht de gunstige of on-
gunstige afloop van de rechtsvordering die zijn verzekeringsin-
stelling heeft ingesteld op grond van het haar wettelijk toege-
kende recht op indeplaatsstelling of eigen recht.*

*M.b.t. het recht op werkloosheidsuitkeringen kan de rechter,
voor de dagen waarvoor de belanghebbende ziekte- en invali-
diteitsuitkeringen heeft ontvangen, niet wettig de gelijkstelling
met arbeidsdagen weigeren.*

D. t/ R.V.A.

Gelet op het bestreden arrest, op 16 mei 1995 gewezen
door het Arbeidshof te Luik;

Over het middel: schending van de artikelen 118, eerste lid,
4° en derde lid, 1° en 122, enig lid, 1°, van het koninklijk be-
sluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening
en werkloosheid (...) en, voor zoveel nodig, artikel 70, § 2,
eerste lid (dat achteraf artikel 76quater, § 2, eerste lid is ge-

worden) van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit (...)

Overwegende dat uit het arrest blijkt: 1° dat eiser het slachtoffer werd van een verkeersongeval op 15 augustus 1981; 2° dat hij voor zijn arbeidsongeschiktheid gedurende een eerste periode, die liep van 16 augustus 1981 tot 31 december 1984, schadeloosstelling kreeg van zijn ziekenfonds; 3° dat hem nadien de Z.I.V.-prestaties werden geweigerd, omdat zijn schade vergoed was krachtens het gemene recht; 4° dat tussen eiser en het Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds een dading werd aangegaan waarbij de arbeidsongeschiktheid van de getroffen voor de periode van 16 augustus 1982 tot 31 december 1983 op 100 pct., voor de periode van 1 januari 1984 tot 30 april 1984 op 80 pct. en vanaf 1 mei 1984 op 70 pct. werd vastgesteld; 5° dat het ziekenfonds terugbetaling kreeg van de bedragen die aan eiser waren betaald op grond van artikel 76^{quater} van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit; 6° dat eiser, na in mei 1988 door de medisch adviseur van zijn ziekenfonds arbeidsgeschikt te zijn bevonden, een aanvraag om werkloosheidsuitkeringen indiende; 7° dat verweerder hem het recht op die uitkeringen ontzegde, op grond dat eiser niet voldeed aan de voorwaarden inzake wachttijd; 8° dat het arbeidshof de beslissing van verweerder heeft bevestigd op grond dat de periode van 16 augustus 1981 tot 31 december 1984 krachtens artikel 122 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid niet kon worden gelijkgesteld met arbeidsdagen, nu die dagen waarvoor betrokkene uitkeringen ontving van zijn ziekenfonds niet kunnen worden geacht aanleiding te hebben gegeven tot definitieve betaling van een uitkering, aangezien die uitkeringen door het ziekenfonds werden teruggevorderd van het Gemeenschappelijk waarborgfonds;

Overwegende dat artikel 122 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 voor de toepassing van artikel 118 van voornoemd besluit met arbeidsdagen gelijkstelt de dagen die aanleiding hebben gegeven tot betaling van een uitkering, bij toepassing van de wets- of reglementsbepalingen inzake verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit;

Overwegende dat artikel 76^{quater}, § 2, van de wet van 9 augustus 1963 met name bepaalt:

a) eerste en derde lid, dat de bij deze wet bepaalde prestaties worden geweigerd indien voor de schade voortvloeiend uit ziekte, letsels of functionele stoornissen krachtens het gemene recht werkelijk schadeloosstelling is verleend, met dien verstande dat de prestaties onder de door de Koning bepaalde voorwaarden, worden toegekend in afwachting dat de schade effectief wordt vergoed krachtens het gemene recht;

b) vierde lid, dat de verzekeringsinstelling in dit geval rechte in de plaats van de rechthebbende treedt en dat deze indeplaatsstelling geldt tot beloop van het bedrag van de verleende prestaties, voor het geheel van de sommen die krachtens het gemene recht verschuldigd zijn;

c) zesde lid, dat de verzekeringsinstelling een eigen recht van terugvordering van de verleende prestaties heeft tegenover het Gemeenschappelijk waarborgfonds bedoeld in artikel 49 van de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen, in de gevallen bedoeld bij artikel 50 van diezelfde wet;

Dat uit die bepalingen volgt dat degene die, onder de door de Koning bepaalde voorwaarden, van zijn verzekeringsinstelling ziekte- en invaliditeitsprestaties heeft ontvangen in afwachting dat de schade effectief wordt vergoed krachtens het gemene recht, die prestaties behoudt ongeacht de gunstige of ongunstige afloop van de rechtsvordering die zijn verzekeringsinstelling heeft ingesteld op grond van het haar bij artikel 76^{quater} toegekende recht op indeplaatsstelling of eigen recht;

Dat het arbeidshof, na te hebben vastgesteld dat eiser voor de periode van 16 augustus 1981 tot 31 december 1984 ziekte- en invaliditeitsuitkeringen had ontvangen, de gelijkstelling van die periode met arbeidsdagen voor de toepassing van artikel 118 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 niet heeft kunnen weigeren zonder hierdoor de in het middel aangegeven wettelijke bepalingen te schenden;

Dat het middel gegrond is;

...

NOOT – Art. 122, 1°, K.B. 20 december 1963 is thans art. 38, § 1, 1°, Werkloosheidsbesluit 25 november 1991; art. 76^{quater} Z.I.V.-wet is thans art. 136 G.V.U.-wet.

RAAD VAN STATE

6 JUNI 1996

Voorzitter: de h. Baeteman

Advocaat: mr. Peeters

Administratief recht – Openbaarheid van documenten – Voorontwerp van wet

Ook al zou een voorontwerp van wet als bestuursdocument worden beschouwd in de zin van art. 1, § 2, 2°, van de wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur, kan de overheid de inzage afwijzen, omdat de openbaarmaking afbreuk doet aan het geheim van de beraadslagingen van de federale regering (art. 6, § 2, 3°, wet van 11 april 1994).

B. t/ Belgische Staat

Arrest nr. 59.924

Overwegende dat verzoeker in zijn verzoekschrift preciseert dat het gaat om de weigering van mededeling van het «voorontwerp van wet over de vrijwaring van de werkgelegenheid en het concurrentievermogen», dat blijkens het wettelijks persbericht over het verslag van de vergadering van de Ministerraad meegedeeld werd aan alle leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 3 mei 1996 door de Ministerraad goedgekeurd werd, waarvan verzoeker met fax en brief van 20 mei 1996 aan de eerste minister uitdrukkelijk de mededeling gevraagd heeft, dat dit voorontwerp bevestigd zou zijn in de Ministerraad van 28 mei 1996 en verder besproken werd met volksvertegenwoordigers van de meerderheid en in andere groepen zoals de C.V.P.-jongeren;

Overwegende dat een voorontwerp van wet, ook al is het goedgekeurd door de Ministerraad, daarna nog aan adviseerende organen voorgelegd moet worden onder meer in laat-

ste instantie aan de afdeling wetgeving van de Raad van State; dat het ingevolge die adviezen nog gewijzigd kan worden, vooraleer het dan, na definitieve goedkeuring door de Ministerraad, voorgelegd wordt aan het Staatshoofd, om dan ingevolge een koninklijk indieningsbesluit neergelegd te worden op het bureau van de wetgevende kamers;

Overwegende dat in die fase van het verder onderzoek van het voorontwerp de eerste minister en (of) de betrokken ministers gerechtigd zijn, gelet op de politieke opties en andere gegevens die erin vervat kunnen zijn, de inhoud ervan te bespreken met leden van de meerderheid en met belanghebbende groeperingen en kunnen uitkijken naar reacties van de burgers; dat uit het voorgaande volgt dat een voorontwerp van wet, zoals dit waarvan verzoeker de persoonlijke mededeling gevraagd heeft aan de verwerende partij, een voorbereidend beleidsinstrument is, waarvan al dan niet mededeling ter vrije beoordeling staat van de betrokken beleidsman;

Overwegende dat, ook al zou een voorontwerp van wet als een bestuursdocument worden beschouwd in de zin van artikel 1, § 2, 2° van de wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur, de overheid de inzage kan afwijzen, omdat de openbaarmaking afbreuk doet aan het geheim van de beraadslagingen van de federale Regering (art. 6, § 2, 3°, van de wet van 11 april 1994);

Overwegende dat de weigering van mededeling aan verzoeker in die omstandigheden een niet in de zin van artikel 14 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State voor vernietiging vatbare handeling is en dus ook niet voor schorsing; dat de vordering tot schorsing bij hoogdringendheid om die reden niet ontvankelijk is en verworpen moet worden, en dat er derhalve geen grond is tot het opleggen van een dwangsom,

...

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER – 22 APRIL 1996

Voorzitter: de h. Hulpiau

Raadsheren: de hh. Peeters en Huybrechts

Advocaten: mrs. Van Malderen loco Ickmans en Carlier

Vennootschap – Ontbinding – Boedelschuld – Faillissement

De ontbinding van een vennootschap doet een situatie van samenloop ontstaan. De verbintenissen aangegaan door de vereffenaars met het oog op de afwikkeling van hun vereffeningsovername gelden als boedelschulden. Deze schulden kunnen echter niet als boedelschulden beschouwd worden in het later ingetreden faillissement van de vennootschap.

B.V. O. t/ Faillissement N.V. A.

Overwegende dat partijen niet betwist hebben dat de ontbinding van de N.V. A. op 8 juli 1986 een samenloop van schuldeisers heeft doen ontstaan; dat de ontbonden vennootschap van toen af immers nog blijft bestaan voor haar vereffening (art. 178, eerste lid, Venn.W.), m.a.w. om met al

haar activa de vorderingen van haar schuldeisers te voldoen; dat de samenloop er niet aan in de weg staat dat de vereffeningsovername de verbintenissen moet nakomen die uit haar beheer voortkomen en de lasten ervan moet dragen; dat deze boedelschulden dan ook slechts kunnen bestaan wanneer de vereffenaar zich verbonden heeft, hetzij door een dergelijke nieuwe verbintenis aan te gaan, hetzij door een bestaande verbintenis verder te zetten met het oog op een behoorlijke afwikkeling van de vereffening; dat de verbintenissen aangegaan en uitgevoerd vóór de invereffeningsovername geen aanleiding geven tot het ontstaan van boedelschulden; dat dit echter wel het geval kan zijn met verbintenissen aangegaan vóór de invereffeningsovername maar waarvan de uitvoering nog gaande is op dat ogenblik of slechts daarna moet worden aangevat; dat de vereffenaars in dat geval immers geplaatst worden voor het vraagstuk of zij deze contracten met het oog op het beheer van de vereffening beëindigen dan wel nog tijdelijk verder zetten en een beheersbeslissing zich opdringt;

...

Overwegende dat partijen niet betwist hebben dat de schulden van de vereffeningsovername een preferente uitbetaling kunnen genieten ten aanzien van de schulden in de vereffeningsovername; dat appellante evenwel aanspraak meent te kunnen maken op dezelfde preferente behandeling ten aanzien van de faillissementsboedel; dat geïntimeerden dit betwisten en bij incidenteel beroep vorderen de eis van appellante volledig ongegrond te verklaren; dat zij beweren dat de schuldvordering van appellante hoogstens kan aanvaard worden in het gewoon passief van het faillissement; dat de ontbinding van een vennootschap, gevolgd door haar vereffening, niet verhindert dat vastgesteld kan worden dat zij tijdens de afhandeling van haar vereffening ophoudt te betalen en dat haar krediet wankelt; dat de invereffeningsovername de staat van faillissement niet in de weg staat; dat zo te zien blijkt dat de ontbonden en in vereffening gestelde N.V. A. tijdens haar vereffening failliet werd verklaard; dat de samenloop, die ontstond ingevolge de ontbinding en de invereffeningsovername van de vennootschap, op onherroepelijke wijze het recht op gelijke behandeling van de schuldeisers, behoudens van die met voorrang, heeft vastgelegd (art. 184, eerste lid, Venn.W.); dat de gevolgen van deze samenloop doorwerken bij een latere faillietverklaring;

dat hieraan evenwel niet in de weg staat dat blijkens art. 451 Faill.W. slechts de schuldeisers wier schuldvordering gewaarborgd is door een bijzonder voorrecht, een pand of een hypotheek, buiten de samenloop blijven, dat slechts dezen het gelijkheidsbeginsel niet ondergaan; dat de vordering van appellante in die zin niet «bevoorrecht» is en de gevorderde preferente betaling hierop niet kan steunen; dat appellante het beweerd recht op uitbetaling van haar vordering vóór de evenredige uitdeling slechts kan baseren op de omstandigheid dat deze een schuld is van het beheer van de vereffening; dat een dergelijk recht ten aanzien van de faillissementsboedel naar luid van art. 461 Faill.W. voorbehouden is «aan de kosten en uitgaven voor het beheer van het faillissement», hierin begrepen de eventueel uit de toepassing van art. 475 Faill.W. ontstane vorderingen; dat de band tussen het beheer van het faillissement en de vordering van appellante echter ontbreekt; dat appellante haar recht op uitbetaling dan ook niet aan de faillissementsboedel kan tegenwerpen;

...

NOOT – Boedelschulden en opeenvolging van situaties van samenloop

1. De ontbinding van een vennootschap doet een situatie van samenloop ontstaan. Ook in het kader van dit vereffeningsbewind wordt algemeen aanvaard dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen de schulden van de boedel en de schulden in de boedel. De samenloop betreft enkel de schuldeisers wier vordering vóór de ontbinding is ontstaan. Schulden aangegaan door de vereffenaars met het oog op de uitvoering van hun vereffeningsbewind gelden als *boedelschulden* en worden bij voorrang betaald (Cass., 30 mei 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 1191; Cass., 26 november 1981, *Arr. Cass.*, 1981-82, nr. 207, *R.C.J.B.*, 1985, 447, met noot Maes en Butzler).

In het geannoteerde arrest wordt het hof geconfronteerd met een opeenvolging van situaties van samenloop. Appellante is door de vereffenaars van een vennootschap belast met de uitvoering van opdrachten die pasten in het vereffeningsbewind. De vennootschap wordt echter failliet verklaard zonder dat appellante voordien door de vereffenaars kon worden betaald. Appellante maakt ten aanzien van de curators aanspraak op een preferente betaling. Zij betoogt dat de door de vereffenaars opgenomen verbintenissen gelden als boedelschulden en dat de schuldvordering die kwaliteit niet verliest in het raam van de faillissementsvereffening.

2. Een situatie van samenloop heeft tot gevolg dat de onderlinge verhouding tussen schuldeisers op onherroepelijke wijze wordt vastgesteld. Iedere schuldeiser, zo besliste het Hof van Cassatie reeds in talrijke arresten, heeft een verkregen recht dat aan de *paritas creditorum*-regel geen afbreuk meer kan worden gedaan (o.m. Cass., 2 mei 1985, *R.W.*, 1985-86, 27, met concl. advocaat-generaal Janssens de Bisthoven).

Wat gebeurt er nu indien er achtereenvolgens verschillende vormen van samenloop ontstaan? Ook al worden deze diverse gevallen van samenloop vaak onderworpen aan afwijkende specifieke regels, toch kan geen afbreuk worden gedaan aan het fundamenteel uitgangspunt zelf, nl. het op onherroepelijke wijze vastleggen van de onderlinge positie der samenlopende schuldeisers. Wat dit *fixatie*-beginsel betreft, kan bij opeenvolgende samenloopsituaties geen enkele discontinuïteit worden geduld (E. Dirix en R. De Corte, *Zekerheidsrechten*, Antwerpen, 1996, 53, nr. 84; *Comm. Voorr. & Hyp.*, «Artikel 8 Hyp.W.», nr. 31). Dit beginsel wordt ook in het geannoteerde arrest bevestigd. De vraag of hieruit ook voortvloeit dat de vorderingen van appellante hun statuut van boedelschulden behouden, wordt door het hof echter terecht ontkennend beantwoord. Men mag immers niet uit het oog verliezen dat ieder vereffeningsbewind aan de eigen specifieke regelen onderworpen blijft. Het is dan ook geheel verantwoord dat het hof het begrip boedelschuld in het raam van het faillissement beperkt tot de schulden aangegaan door de curators ten einde de boedel behoorlijk te beheren. Het is inderdaad moeilijk verdedigbaar dat de curators van meet af zouden worden opgezaaid met boedelschulden uit een vorig vereffeningsbewind. Deze opvatting strookt ook met het beginsel dat preferentieposities zo veel mogelijk moeten worden beperkt.

3. Deze problematiek komt in de rechtspraak frequent aan bod in verband met de honoraria en vergoedingen van de vereffenaars. Deze schuldvorderingen zullen in het later ingetreden faillissement in de regel geen beroep kunnen doen op enige preferentie (zie en vgl. E. De Bie en J. De Leenheer, *Vereffening van vennootschappen*, Brussel, 1995, 85 e.v.; B. Tilleman, «Het statuut van de vereffenaar», *T.R.V.*, 1996, 443, nr. 151 e.v.). Art. 20, 4°, Hyp.W. wordt immers overwegend zo uitgelegd dat het voorrecht enkel betrekking heeft op kosten gemaakt tot behoud van bepaalde roerende goederen. Het voorrecht der gerechtskosten (art. 17 en 19, 1°, Hyp.W.) kan evenmin soelaas brengen aangezien het hier in de regel niet gaat om kosten gemaakt onder rechterlijk gezag. Enkel wanneer de vereffenaar door de rechter werd aangeduid, kan hij op dit voorrecht aanspraak maken (zie m.b.t. de honoraria van bewindvoerders en deskundigen o.m. J.P. Buyle, «De voorlopige bewindvoerder: enkele opmerkingen uit de praktijk», *T.R.V.*, 1996, 12, nr. 25; Gent, 22 december 1993, *R.W.*, 1994-95, 159; Brussel, 16 maart 1995, *J.T.*, 1995, 811; Kh. Luik, 27 februari 1995, *J.L.M.B.*, 1996, 247; Rb. Luik, 22 juni 1995, *J.L.M.B.*, 1996, 883 met noot Caeymaex).

Of het honorarium van de vereffenaar zijn statuut van boedelschuld behoudt in het later ingetreden faillissement, moet gelet op het vorenstaande ontkennend worden beantwoord (zie in die zin o.m. Kh. Dendermonde, 1 maart 1993, *T.B.H.*, 1994, 939; J. Ronse, e.a., «Overzicht van rechtspraak. Vennootschappen», *T.P.R.*, 1986, 1423, nr. 444).

In de praktijk komt het dan ook voor dat de vereffenaars het zekere voor het onzekere nemen en zich, vaak te elfder ure – soms zelfs royale – vergoedingen doen toekomen. Het lijdt geen twijfel dat de curator dergelijke betalingen achteraf met succes zal kunnen bestrijden (o.m. art. 446 Faill. W.).

Eric Dirix

HOF VAN BEROEP TE GENT

9e KAMER – 7 JUNI 1996

Voorzitter: de h. Thybergin

Raadsheren: de hh. Vandenbroucke en Oplius

Advocaten: mrs. Micholt en Lust

Cheque – Kansspelen – Eurocheque

Niet toelaatbaar is de vordering van de houder van (euro-) cheques tegen de betrokken bank, wanneer de houder, een club, de cheques heeft gekregen tot betaling van «jetons» die alleen in het casino van de houder en uitsluitend voor kansspelen gebruikt en ingezet kunnen worden.

N.V. B. t/ V.Z.W. B.

1. Geïntimeerde laat op 19 augustus 1991 overgaan tot dagvaarding van appellante tot betaling van 308.000 fr., met de moratoire rente tegen de wettelijke rentevoet vanaf de datum van aanbidding van de 44 cheques van het type Eurocheque met op de rugzijde het nummer van een waarborgkaart, waarvan zij betaling vraagt.

In zijn bestreden vonnis verklaart de eerste rechter deze vordering ontvankelijk en gegrond.

2. Appellante, betrokkene, betwist niet dat geïntimeerde, houder van de litigieuze cheques, een rechtstreeks voorde- ringsrecht heeft, hetgeen sinds het in werking treden van de door de chequekaart gewaarborgde cheques door rechtsleer en rechtspraak blijkbaar algemeen aanvaard wordt.

3. Zoals voor de eerste rechter blijft appellante stellen dat de vordering uitgaat van een rechtspersoon waarvan het maatschappelijk doel strijdig is met de openbare orde en wiens vorderingen derhalve niet toelaatbaar zijn.

Geïntimeerde moet, zoals elke formeel regelmatig opge- richtte rechtspersoon, beschouwd worden als een rechtsgel- dige rechtspersoon, wat het maatschappelijk doel ervan ook moge wezen, tot zolang de nietigverklaring ervan niet is uit- gesproken.

Te dezen wordt de nietigverklaring van geïntimeerde niet gevorderd en ze werd evenmin eerder tegen geïntimeerde uitgesproken.

Geïntimeerde, waarvan niet aangetoond wordt dat zij zich, op een van de gronden vermeld in art. 26 van de wet van 27 juni 1921 op de verenigingen zonder winstoogmerk, niet lan- ger kan beroepen op de rechtspersoonlijkheid, is derhalve gerechtigd rechtsvorderingen in te stellen.

4. Appellante is verder van oordeel dat de vordering hoe dan ook een ongeoorloofde oorzaak heeft want de betaling beoogt van speelschulden.

Het staat vast dat de cheques werden uitgegeven tot aan- koop van «jetons» waarmee in het casino dat geïntimeerde drijft, wordt gespeeld en zonder welke er zelfs niet gespeeld kan worden.

De vraag naar het al dan niet geoorloofd karakter van de uitgifte van de cheques is alleen dan relevant zo appellante, als betrokkene, vermag die vraag te stellen wanneer haar cheques ad 7.000 fr. worden aangeboden die formeel rechts- geldig zijn opgesteld en door een bankkaart gewaarborgd.

5.1. Het afleveren van een bankkaart door de bank, uit- gever van de cheques, houdt het bewijs in van een overeen- komst, op het bestaan waarvan elke houder zich kan beroe- pen, tussen de trekker van (euro)cheques tot beloop van 7.000 fr. en de betrokkene waarbij deze laatste zich ertoe ver- bindt deze cheques uit te betalen, zelfs zo er geen dekking is.

Deze overeenkomst is aan te merken als een zelfstandige overeenkomst en precies daarom zal, in beginsel, het verzet van de trekker tegen de uitbetaling geen invloed hebben op de betaalplicht van de betrokkene, de bank.

Het zelfstandig karakter van deze overeenkomst belet de betrokkene dan weer niet, al is aan alle formele geldigheids- vereisten van de cheques voldaan, op grond van chequerech- telijke bepalingen betaling te weigeren.

Zo zal de betrokkene zich jegens de houder van elke – ook door een bankkaart gewaarborgde – cheque op het onge- oorloofd karakter van de onderliggende overeenkomst kun- nen beroepen om betaling te weigeren wanneer blijkt dat de houder bij de verkrijging van de cheques bewust ten nadele van de schuldenaar heeft gehandeld (art. 22 chequewet).

5.2. Zoals hiervoor reeds opgemerkt staat het vast dat geïn- timeerde de cheques heeft verkregen van de trekker tot be- taling van «jetons» waarmee in haar casino aan kansspelen wordt deelgenomen.

Gaan beweren, zoals geïntimeerde, dat de uitgifte van cheques tot betaling van «jetons» geoorloofd is omdat bij haar enkel voor »jetons» gespeeld wordt en niet voor geld is niet ernstig omdat de jetons in kwestie blijkbaar alleen bij haar en uitsluitend voor kansspelen gebruikt en ingezet kun- nen worden en zo een wezenlijk onderdeel uitmaken van de kansspelen.

De vordering is derhalve zonder enige twijfel gegrond op cheques die geïntimeerde zich heeft laten overhandigen ten- einde de trekker ervan in staat te stellen deel te nemen aan de door haar ingerichte kansspelen waaruit te dezen met- een volgt dat geïntimeerde bij het verkrijgen van de litigieu- ze cheques bewust ten nadele van de schuldenaars, de trek- kers, heeft gehandeld en dat appellante, de betrokkene, zich dus jegens haar, overeenkomstig art. 22 chequewet, op de onderliggende overeenkomst mag beroepen om betaling te weigeren.

Zo het al juist is dat appellante eerder cheques heeft ge- honoreerd die haar door geïntimeerde tot betaling werden aangeboden, zo het ook al juist is dat de overheid de organi- satie van kansspelen niet alleen gedooft maar zelfs fiscaal belast, zo het uiteindelijk al juist is dat bepaalde kansspelen door sommige bijzondere strafwetten worden toegelaten, dan nog blijft tot op heden – tot zolang de wetgever het noch nodig, noch opportuun acht deze wetsbepaling af te schaf- fen en/of door een andere te vervangen – art. 1965 B.W. van toepassing, dat luidt; «De wet laat geen rechtsvordering toe voor een speelschuld ...».

Nu de oorspronkelijke vordering van geïntimeerde pre- cies dat laatste beoogt, is die vordering niet toelaatbaar.

CORRECTIONELE RECHTBANK TE TURNHOUT

4e bis KAMER – 16 NOVEMBER 1995

Voorzitter: de h. Gilles

Rechters: de hh. Heylen en Raeymaekers

Openbaar ministerie: de h. Sterkens

Advocaten: mrs. Huysegems loco Spiessens en Aerden

Strafvordering – Rechtstreekse dagvaarding – 1. Vorde- ring – 2. Afstand

1. De burgerlijke partij die rechtstreeks voor de strafrechter de persoon dagvaardt welke zij verklaart een misdrijf gepleegd te hebben dat haar schade heeft berokkend, is niet verplicht in haar dagvaarding een verzoek tot strafrechtelijke veroordeling te uiten.

2. Wanneer de zaak eenmaal rechtsgeldig aanhangig gemaakt is voor de strafrechter door middel van rechtstreekse dagvaar- ding, kan de burgerlijke partij geen afstand meer doen van de strafvordering.

P. t/ B.

Overwegende dat rechtstreeks dagende partij P. de zaak bij rechtstreekse dagvaarding voor de strafrechter bracht, teneinde de rechtstreeks gedaagde partij te horen veroor- delen tot schadevergoeding na een ongeval te Kasterlee,

waarbij het voertuig, eigendom van de rechtstreeks dagende partij, doch bestuurd door haar echtgenoot C., beschadigd werd;

Overwegende dat in de redactie van de rechtstreekse dagvaarding aan de rechtstreeks gedaagde partij weliswaar overtredingen werden verweten van de artikelen 10.1, 1°, en 10.1, 3°, Wegverkeersreglement, doch in het dispositief enkel een veroordeling op burgerlijk gebied wordt gevorderd;

Overwegende dat de rechtstreeks dagende partij bij conclusie in hoger beroep opwerpt dat de eerste rechter zonder enige motivering zich bevoegd achtte om uitspraak te doen op strafgebied;

Overwegende dat de rechtstreeks dagende partij in haar conclusie zelf toegeeft dat de zaak per vergissing voor een strafkamer werd gebracht, maar enkel een veroordeling werd beoogd op burgerlijk gebied;

Overwegende dat de rechtstreeks dagende partij dan ook stelt dat de rechtsingang niet toelaatbaar was en de zaak verder dient te worden afgehandeld voor de Politierechtbank te Turnhout;

Overwegende dat hiertoe trouwens reeds een nieuwe dagvaarding werd uitgebracht, ditmaal voor de eerste kamer, zitting houdend in burgerlijke zaken, en de zaak aldaar werd ingeleid op dinsdag 28 maart 1995;

Overwegende dat de rechtstreeks gedaagde partij daarentegen van oordeel is dat de rechtstreeks dagende partij geen afstand kon doen van haar vordering, daar de rechtstreekse dagvaarding zodra zij ontvankelijk is, de strafvordering aanhangig maakt en het misdrijf ter kennisneming brengt van de strafrechter;

Overwegende dat inderdaad de burgerlijke partij die rechtstreeks voor de strafrechter de persoon dagvaardt welke zij verklaart een misdrijf gepleegd te hebben dat haar schade berokkend heeft, er niet toe verplicht is in haar dagvaarding een verzoek tot strafrechtelijke veroordeling te uiten (Cass., 16 mei 1960, *Arr. Cass.*, 1960, 820);

Overwegende dat de rechtstreeks dagende partij weliswaar de intentie kan gehad hebben te dagvaarden voor de nieuw opgerichte Politierechtbank, stellende dat zij niet gebaat is met een strafrechtelijke veroordeling van de rechtstreeks gedaagde partij doch enkel de bedoeling had vergoeding te krijgen voor de schade aan haar voertuig;

Overwegende dat hic et nunc alleen vastgesteld kan worden dat dagvaarding werd uitgebracht voor een strafkamer zodat de eerste rechter niet anders kon dan zich uit te spreken op strafgebied, aangezien de zaak rechtsgeldig aanhangig was gemaakt;

Overwegende dat de eerste rechter dan ook terecht de rechtstreekse dagvaarding ontvankelijk heeft verklaard;

Overwegende dat thans dient vastgesteld te worden dat het eerste vonnis definitief is op strafgebied, aangezien enkel bij hoger beroep werd aangetekend door de rechtstreeks dagende partij; Bij ontstentenis van hoger beroep van het openbaar ministerie brengt het hoger beroep tegen een vrijspreekende beslissing, ingesteld door de burgerlijke partij, al was die bij rechtstreekse dagvaarding ingesteld, de strafvordering niet voor de appelrechter (Cass., 27 januari 1988);

Overwegende dat derhalve enkel nog op burgerlijk gebied dient te worden geoordeeld;

...

NOOT – *Over de rechtstreekse dagvaarding*

1. De benadeelde kan de strafvordering op gang brengen hetzij door burgerlijke-partijstelling voor de onderzoeksrechter, hetzij door rauwelijke dagvaarding voor de strafrechter. Hij oefent echter de strafvordering niet uit: deze taak is voorbehouden aan het openbaar ministerie, zodat het niet onontbeerlijk is dat de rechtstreeks dagende partij de veroordeling tot straf vordert.

Hij moet echter wel een eis tot schadevergoeding instellen, daar anders de vordering niet ontvankelijk zou worden verklaard.

2. Evenmin als het openbaar ministerie is de burgerlijke partij verplicht de wetsbepalingen te vermelden die werden overtreden (Cass., 18 januari 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 553).

Zelfs de plaats en datum van het misdrijf hoeven in de dagvaarding niet te worden gepreciseerd, op voorwaarde dat de beklaagde uit de gegevens van de dagvaarding heeft kunnen afleiden waarom hij werd vervolgd (Cass., 5 januari 1988, *Arr. Cass.*, 1987-88, nr. 268).

A. Vandeplas

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE HASSELT

1e KAMER – 17 MEI 1995

Voorzitter: de h. Van Helmont

Advocaten: mrs. Byvoet en van Lidth de Jeude

Bevoegdheid en aanleg – Volstreckte bevoegdheid – Waarde van de vordering – Vreemd geld – Koers

Als de officiële contante koers bedoeld in art. 562, eerste lid, Ger.W. komt in aanmerking, niet de koers van de bankbiljetten, maar die gepubliceerd door de Belgische Nationale Bank, te weten de middelkoers.

M. & C° A/S t/ D.

Bij inleidend exploit van 18 oktober 1993 liet eiseres dagvaarding uitreiken aan verweerder tot betaling van 13.664 Deense Kronen om te zetten tegen de laatste officiële contante koers, vastgesteld voor de datum van dagvaarding, plus de kosten. Bij vonnis op tegenspraak van 8 maart 1995 heeft de rechtbank de debatten ambtshalve heropend omdat zij vragen had over haar bevoegdheid *ratione summae* (...).

Eisende partij legt een schrijven over van de Private Kas Bank waarbij wordt meegedeeld dat de middelkoers van de DKK op 18 oktober 1993 (dag van de dagvaarding: een maandag) 5,393 BEF en beliep op 15 oktober 1993 (de laatste werkdag voor de dagvaarding) 5,4205. Hetzelfde stuk geeft aan dat de biljettenkoers op 18 oktober 1993 5,60 BEF beliep en op 15 oktober 1993 5,61 BEF, zoals hij was meegedeeld in de Financieel-Economische Tijd. Eisende partij is van oordeel dat deze laatste koers als omrekeningsbasis gebruikt dient te worden overeenkomstig art. 562 Ger.W., zodat de vordering 76.655 fr. beloopt en deze rechtbank bevoegd is.

Beoordeling

1. De vraag is of de vordering, zoals gesteld, voor het bepalen van de bevoegdheid dient te worden omgerekend volgens de koers van de biljetten dan wel overeenkomstig de

middelkoers zoals meegedeeld door de Nationale Bank. In het ene geval is het bedrag meer dan 75.000 fr., in het andere geval is het minder dan 75.000 fr. en is de vrederechter bevoegd.

2. Art. 562 Ger.W. luidt als volgt: «Het bedrag van de vordering betreffende vreemd geld, (...) wordt bepaald op basis van de officiële contante koers, vastgesteld voor de dag van de vordering, overeenkomstig het reglement van de openbare fondsen en wisselbeurs te Brussel.» De koersen van de wisselmarkt worden dagelijks om 14.15 uur vastgesteld door de Nationale Bank van België en officieel medegedeeld. In principe kunnen er wisselingen zijn gedurende de dag, maar het enige voor België gepubliceerde bericht in de vakpers is het bedrag op het ogenblik van de fixing.

De prijs van de bankbiljetten wordt in feite niet officieel vastgesteld en kan van bank tot bank verschillen. Zij volgt in de regel de evolutie van die van de waarde van de vreemde munt, zoals vastgesteld door de Nationale Bank op de fixing.

De bedoeling van art. 562 Ger.W. is een vaste standaard van omrekening te geven met het oog op de bevoegdheidsbepaling. Aldus komt de koers van de bankbiljetten, zo komt het de rechtbank voor, niet in aanmerking maar die gepubliceerd door de Belgische Nationale Bank, te weten de middelkoers.

3. Daar komt nog bij dat er niet geredelijkerwijze kan worden aangenomen dat eisende partij van haar buitenlandse cliënt betaling in Deense contanten kan eisen, terwijl verwerende partij evenmin in het verleden in contanten betaalde.

4. In die omstandigheden voert de rechtbank ambtshalve een middel aan dat uit haar onbevoegdheid voorkomt en ze verwijst de zaak naar de arrondissementsrechtbank.

POLITIERECHTBANK TE GENT

4 DECEMBER 1995

Rechter: de h. Van Trimpont

Advocaten: mrs. De Vliegheer en Raes

1. Gewijsde (Rechterlijk) – Gezag van het gewijsde in strafzaken – Burgerlijk geding – 2. Wegverkeer – Verlies van voorrang

1. Wanneer een autobestuurder door de strafrechter is vrijgesproken van de telastlegging dat hij art. 12.3.1, eerste lid, Wegverkeersreglement had overtreden, moet worden aangenomen dat de van rechts komende bestuurder die geen partij geweest is in het strafproces, het recht van bewijs van de overtreding, door de vrijgesproken bestuurder, van art. 12.3.1, eerste lid, vrijstaat als verweer tegen de fout die tegen hem wordt aangevoerd in een later door de vrijgesproken bestuurder aangespannen geding.

2. De voorranghebbende bestuurder verliest zijn voorrang door zijn voertuig opnieuw in beweging te stellen na gestopt te hebben slechts indien de tot voorrang verplichte bestuurder kon zien dat hij stopte.

De S. t/ L.

Eiseres vordert verweerders veroordeling tot een schadevergoeding van in hoofdsom 71.232 frank ingevolge een verkeersongeval waarin partijen betrokken waren te Zelzate op 29 juli 1992.

Betreffende dat ongeval werd een strafinformatie gevoerd door het parket van de procureur des Konings te Gent. Op basis van die strafinformatie werd eiseres voor de Politie-rechtbank te Zelzate vervolgd wegens overtreding van art. 12.3.1.1° A.V.R. (miskennning van de voorrang rechts). Bij vonnis van 30 december 1993, waarvan niet betwist wordt dat het in kracht van gewijsde is gegaan, werd eiseres van genoemde telastlegging vrijgesproken.

Het ongeval deed zich voor op het kruispunt Chalmetlaan–Scheppen Nap. De Meyerstraat. Eiseres reed in de Chalmetlaan, richting Grote Markt en kwam in aanrijding met verweerder die, te haren opzichte van rechts, uit de De Meyerstraat kwam.

Verweerder verklaart in het strafdossier dat hij op het kruispunt vertraagde, maar niet stopte. Eiseres verklaart dat verweerder niet stopte en het kruispunt opreed.

Een getuige meldde zich op het ogenblik van het ongeval aan de verbalisanten en verklaart formeel dat verweerder aan het kruispunt stopte en volledig tot stilstand kwam en op een bepaald ogenblik opnieuw aanzette.

Het is op grond van dat getuigenis dat de Politierechter te Zelzate oordeelde dat verweerder zijn voorrang verloor en eiseres vrijspak van de reeds genoemde telastlegging.

In een aanvullende verklaring zegt eiseres dat zij wegens geparkeerde voertuigen onmogelijk kon zien of verweerder gestopt is of niet en dat zij genaderd was tot de tweede geparkeerde auto toen zij door de ruiten van het geparkeerde voertuig verweerder opmerkte.

Partijen zijn in betwisting over de eventuele voorrang van eiseres of het verlies van voorrang van verweerder en over de draagwijdte van het gezag van gewijsde van het geciteerde vonnis van de Politie-rechtbank te Zelzate.

Eiseres beroept zich op het gezag van gewijsde erga omnes van het vonnis van de strafrechter; verweerder pleit dat dit gezag van gewijsde tegen hem niet kan worden aangevoerd ingevolge art. 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

Beoordeling

1. Over het gezag van gewijsde van het vonnis op strafgebied
Voor een precieze situering van het probleem verwijst de Rechtbank naar de belangwekkende conclusie van advocaat-generaal D'Hoore, voorafgaand aan het in voltallige terechtzitting gewezen arrest van het Hof van Cassatie van 15 februari 1991 (Arr. Cass., 1990-91, 641; R.W., 1991-92, 15).

a) Het probleem ligt in rechte op het vlak van het tegenbewijs van een feitelijk gegeven waaromtrent de strafrechter statueerde terwijl de partij die in het burgerlijk geding het tegenbewijs wil leveren geen partij was in het strafgeding (Dalcq, noot onder Cass., 15 februari 1991, J.T., 1991, 742).

b) Het gezag erga omnes van het strafrechterlijk gewijsde is een algemeen rechtsbeginsel dat de openbare orde raakt en dat o.m. inhoudt dat de rechter in een later burgerlijk geding de bindende kracht van de beslissing van de strafrechter moet erkennen.

Zoals advocaat-generaal D'Hoore in de geciteerde conclusie uiteenzet, is de bepaling van art. 6 E.V.R.M., die iedere procespartij een eerlijke behandeling van haar zaak waarborgt, al evenzeer van openbare orde.

Deze bepaling waarborgt de gelijke kansen van elke partij om het door de andere partij aangevoerde bewijsmateriaal te weerleggen, en dit als onderdeel van de eerlijke procesvoering. Wanneer men aanvaardt dat het gezag van gewijsde absoluut en erga omnes geldt, dan wordt aan een procespartij het recht ontzegd het bewijs van het tegendeel te leveren. Het is strijdig met art. 6 E.V.R.M. dat een procespartij daardoor voor een onweerlegbaar bewezen geacht feit wordt geplaatst, zodat mede gelet op de interne werking van art. 6 E.V.R.M. en de voorrang van de verdragsbepaling op de nationale rechtsregels het gezag van het strafrechterlijk gewijsde moet wijken voor het recht van verweer van de partij die – het zij herhaald – niet in het strafgeding partij was.

c) Aangezien in casu uit het overgelegde afschrift van het vonnis van de Politierechtbank te Zelzate van 30 december 1993 blijkt dat verweerder in het strafgeding geen partij was, moet ingevolge het bovenstaande worden aangenomen dat verweerder het recht op bewijs van de inbreuk van eiseres op art. 12.3.1.1° A.V.R., als verweer tegen de tegen hem aangevoerde fout, vrijstaat.

2. Ten gronde

a) Voortgaande op alle gegevens van het strafdossier komt het de Rechtbank bewezen voor dat verweerder stopte aan het kruispunt, dat het ongeval zich voordeed nadat verweerder zich opnieuw in beweging had gezet, dat eiseres verweerder pas opmerkte nadat hij zich opnieuw in beweging had gezet en wel op een ogenblik dat eiseres reeds zeer dicht genaderd was (zij zag verweerder door de ruiten van het tweede geparkeerde voertuig); eiseres zag verweerder rijdend.

Dit is de enige versie die verenigbaar is met alle verklaringen en met alle feitelijke gegevens.

b) Het probleem van de zichtbaarheid, meer bepaald of eiseres verweerders stilstand kon zien, werd door de strafrechter in zijn vonnis niet onderzocht.

Uit de concrete omstandigheden (geparkeerde voertuigen, eiseres zag verweerders voertuig pas toen zij dicht genaderd was door de ruiten van het tweede geparkeerde voertuig, zij zag verweerder in beweging) en bovenal uit de eigen verklaring van eiseres zelf (verklaring van 24 september 1992) moet besloten worden dat eiseres het stoppen van verweerder niet kon zien.

c) Verweerder verloor zijn voorrang slechts indien eiseres kon zien dat hij stopte (Cass., 25 oktober 1978, *R.W.*, 1978-79, 2667; Cass., 28 januari 1981, *R.W.*, 1981-82, 1235; Cass., 22 september 1981, *R.W.*, 1981-82, 1698).

d) Gelet op het bovenstaande is niet bewezen dat verweerder de voorrang verloor, is geen fout te zijnen laste bewezen en is de eis niet gegrond.

VREDEGERECHT TE GENT

7e KANTON – 4 MAART 1996

Rechter: de h. Evers

Advocaten: mrs. Dehaene loco Van Noorde en Van de Voorde loco De Neve

Bescherming van het loon – Loonoverdracht – Aantal originelen – Handtekening

In art. 27, tweede lid, van de wet van 12 april 1965 staat duidelijk dat er zoveel exemplaren moeten zijn als er partijen zijn met een onderscheiden belang; daarbij hoeft het niet dat dit exemplaar in origineel wordt gedrukt, getikt, geschreven of ingevuld.

Wel is het noodzakelijk dat iedere partij «een exemplaar» ontvangt en dat de wederzijdse verbintenis blijkt uit de reële (originele) handtekening van de contracterende partijen.

De handtekening aangebracht door middel van carbonpapier kan niet als een originele handtekening worden beschouwd.

N.V. C. t/ De B.

1. Art. 27 van de wet van 12 april 1965 over de bescherming van het loon van de werknemers bepaalt dat op straffe van nietigheid de akte van loonoverdracht moet worden opgemaakt in zoveel exemplaren als er partijen zijn met een onderscheiden belang.

Voor zover nodig moet worden opgemerkt dat de eisende partij art. 27 van de Loonbeschermingswet miskent door te stellen dat, aangezien enkel de overdrager zich eenzijdig verbindt, er slechts één origineel van de overeenkomst hoeft te zijn.

In dat artikel staat duidelijk dat er zoveel exemplaren moeten zijn als er partijen zijn met een onderscheiden belang: als er al belangen verschillen dan zijn het wel die van de overnemer en de overdrager.

2. Te dezen werd de overeenkomst terdage in twee exemplaren opgemaakt: daarbij hoeft het niet en is het onrealistisch te stellen dat dit exemplaar in origineel moet worden gedrukt, getikt of geschreven of ingevuld.

Wel is noodzakelijk dat ieder partij «een exemplaar» (zijn) de een identieke weergave van de andere exemplaren) ontvangt en dat de wederzijdse verbintenis blijkt uit de reële handtekening van de contracterende partijen.

Essentieel is daarbij dat iedere partij in het bezit is van een exemplaar ondertekend door de andere partij ten bewijze van diens verbintenis.

Het mag als overbodig worden beschouwd dat op het ontvangen exemplaar ook de eigen handtekening in origineel staat.

3. Te dezen bevat het exemplaar van de akte van loonsafstand die door de verweerder wordt overgelegd geen originele handtekening van de eisende partij.

Terwijl de originele leningsovereenkomst wél een originele handtekening van de eiseres vertoont, bevat de akte van loonsafstand slechts de met carbon doorgeschreven handtekening.

Bovendien is deze handtekening slechts deels doorgedrukt.

Er bestaat geen betwisting over dat de handtekening van de onderhandse akte rechtstreeks op het stuk zelf moet worden aangebracht: de handtekening aangebracht door middel van carbonpapier kan niet als een originele handtekening worden beschouwd (Cass., 28 juni 1982, *Arr. Cass.*, 1981-82, nr. 649).

4. Nu voormeld artikel 27 de na te leven modaliteiten op straffe van nietigheid voorschrijft, kan enkel worden vastgesteld dat niet voldaan is aan het voorschrift van de wet.

Voor zover nodig zij opgemerkt dat die nietigheid een ander regime volgt dan de nietigheden van het formele procesrecht.

De akte is derhalve nietig.

NOOT – *Is inzake overeenkomsten tot loonoverdracht «een exemplaar» van de overeenkomst gelijk te stellen met «een origineel» van de overeenkomst?*

1. Bovenstaand vonnis is een duidelijk voorbeeld van het formalistisch c.q. legalistisch standpunt dat wordt ingenomen inzake de vormvoorwaarden van overeenkomsten tot overdracht van loon (zie o.m. Vred. Gent, 28 februari 1996, elders gepubliceerd in dit tijdschrift; Vred. Torhout, 12 september 1995, *D.C.C.R.*, 1995, 465-473, met noot Hendrickx, F.). Een handtekening verkregen d.m.v. een doordruk met carbonpapier is geen originele handtekening, waardoor, op grond van artikel 27, tweede lid, van de wet van 12 april 1965, de overeenkomst tot loonoverdracht nietig is. De rechtspraak, zoals ook in het onderhavige geval, steunt hiervoor op het cassatiearrest van 28 juni 1982 inzake de toepassingsvoorwaarden van artikel 1325 B.W. (Cass., 28 juni 1982, *A.C.*, 1981-82, nr. 649).

2. Uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 12 april 1965 blijkt dat het doel van art. 27, meer bepaald het vereiste van een afzonderlijke akte van die van de hoofdverbintenis, vermeld in het eerste lid, en de in het vierde lid opgenomen sanctie van de nietigheid van de overeenkomst tot loonoverdracht, erin bestaat de loonoverdrager te beschermen tegen ondoordachte handelingen (verslag namens de commissie voor de tewerkstelling en arbeid bij het wetsontwerp betreffende de bescherming van het loon der werknemers, *Gedr. St.*, 1962-63, *Kamer*, nr. 471/11, 21-22; Hendrickx, F., «Het formalisme van de loonoverdracht», noot onder Vred. Torhout, 12 september 1995, *D.C.C.R.*, 1995, (465), 471). Uit de voorbereidende teksten is evenwel niet af te leiden dat de wetgever, door de nietigheid van de overeenkomst tot loonoverdracht toe te passen op het vereiste van de opmaak in zoveel exemplaren als er partijen zijn met een onderscheiden belang (art. 27, tweede lid), heeft willen afwijken van art. 1325 B.W. en bijgevolg op het vlak van de bewijsslevering van de overeenkomst de loonoverdrager beter wil beschermen. De interpretatie door de huidige rechtspraak gaat duidelijk verder omdat de niet-naleving van artikel 27 van de wet van 12 april 1965 tot gevolg heeft dat de overeenkomst nietig is, terwijl onder het toepassingsgebied van artikel 1325 B.W. de overeenkomst nog met andere middelen kan worden bewezen (zie, voor een volledige uiteenzetting over artikel 1325 B.W., Van Quickenborne, M., «Quelques réflexions sur la signature des actes sous seign privé», noot onder Cass., 28 juni 1982, *R.C.J.B.*, 1985, (57), 93, nr. 34 e.v.).

3. Het cassatiearrest van 28 juni 1982 betreft het bewijs van een onderhandse arbeidsovereenkomst, waarbij de eisende partij het bestaan van de arbeidsovereenkomst tracht te bewijzen op grond van een geschrift met een handtekening verkregen d.m.v. carbonpapier. Art. 1325 B.W. bepaalt dat onderhandse akten slechts geldig zijn voor zover ze zijn opgemaakt in zoveel «originelen» als er partijen zijn met een onderscheiden belang. Het cassatiearrest beslist vervolgens

«dat een geschrift waarop de handtekening met carbonpapier is aangebracht, niet als een origineel kan worden beschouwd in de zin van voornoemd artikel». Artikel 1325 B.W. en het cassatiearrest spreken expliciet over «het origineel». In het raam van de bewijsvoering van wederkerige overeenkomsten is dit ook logisch, daar elke partij de mogelijkheid krijgt om de verbintenissen van de wederpartij af te dwingen door middel van zijn eigen origineel en rechtsgeldig stuk (Dekkers, R., *Handboek burgerlijk recht*, Brussel, Bruylant, 1971, 381; De Page, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, III, *Les obligations*, Brussel, Bruylant, 1967, 822 e.v., nrs. 801 e.v.). Het voorleggen van een geschrift, door de partij die bepaalde verbintenissen wenst af te dwingen van zijn schuldenaar, waarop d.m.v. carbonpapier een handtekening is aangebracht, is bijgevolg nog geen bewijs van een geldige overeenkomst (Van Quickenborne, M., *l.c.*, nr. 36).

4. De eisende partij in de geannoteerde casus werpt echter op dat een overeenkomst tot loonoverdracht niet onderworpen is aan artikel 1325 B.W., omdat enkel de overdrager zich verbindt, terwijl artikel 1325 B.W. toepasselijk is op onderhandse akten die wederkerige overeenkomsten bevatten. Zij stelt vervolgens dat er bijgevolg maar één origineel vereist is. De vrederechter aanvaardt deze stelling niet door zich te beroepen op artikel 27 van de wet van 12 april 1965, waarin duidelijk staat dat er zoveel exemplaren moeten zijn als er partijen zijn met een onderscheiden belang, en op het voormelde cassatiearrest, dat het volgende beslist: «Overwegende dat de schending van artikel 1325 van het Burgerlijk Wetboek wegens het feit dat de akte niet in zoveel originelen is opgemaakt als er partijen zijn die een onderscheiden belang hebben, de nietigheid van de akte meebrengt, ongeacht welke partij het origineel bezit en welke het afschrijft».

5. De vraag rijst echter of «een exemplaar» dezelfde betekenis heeft als «een origineel». Volgens de vrederechter is dit *in casu* het geval. De vrederechter van Torhout stelt zelfs dat artikel 27, tweede lid, zeer duidelijk is en geen verdere interpretatie behoeft (Vred. Torhout, 12 september 1995, *D.C.C.R.*, 1995, (465), 468; zie ook Vred. Gent, 28 februari 1996, *l.c.*). Dit lijkt ons niet het geval. Het begrip exemplaar is wel degelijk voor interpretatie vatbaar. Het kan o.i., bij gebrek aan uitleg in de voorbereidende teksten, ook worden opgevat als een afdruk van een origineel (zie Van Dale, Groot woordenboek der Nederlandse taal, twaalfde editie).

6. Uit de beschermende functie en het feit dat artikel 27 Loonbeschermingswet de geldigheid van de overeenkomst betreft, kunnen we anderzijds, zoals *in casu* het geval is, de stelling afleiden dat de wetgever wel degelijk het vereiste van twee originele akten heeft voorgeschreven en dat bijgevolg artikel 27 dient te worden geïnterpreteerd overeenkomstig art. 1325 B.W.: een handtekening d.m.v. carbonpapier is niet voldoende, de voorlegging van twee originele akten is vereist. Aangezien artikel 27 echter de geldigheid van de overeenkomst tot loonoverdracht betreft, leidt deze analoge redenering tot de conclusie dat het voor een schuldeiser onmogelijk wordt om een afdwingbare overeenkomst tot loonoverdracht te sluiten, omdat hij het bestaan (de geldigheid) van deze overeenkomst onmogelijk kan bewijzen, hetgeen overeenkomstig de normale bewijsregels nog wel kan. De loonoverdrager zou, ongeacht het feit dat zijn handtekening en de vermelding «opgemaakt in tweevoud» op het origineel van de schuldeiser staat vermeld, enkel moeten argumenteren dat hij geen origineel (of zoals *in casu* een hand-

tekening d.m.v. carbonpapier) heeft ontvangen. Bij gebrek aan de voorlegging van twee originelen dient volgens deze argumentatie de vrederechter dan ook te beslissen dat de loonoverdracht nietig is.

Inzake het bewijs van overeenkomsten kunnen we met M. Van Quickenborne opmerken: «l'on peut se demander enfin si la position de la Cour de cassation n'appelle pas une *réforme législative* qui moderniserait notre droit de la preuve, et qui tiendrait compte notamment des techniques modernes de la reproduction», Van Quickenborne, M., *l.c.*, 101, nr. 43).

7. Naar onze mening heeft de wetgever evenwel in artikel 27, dat «*de geldigheid*» van de overeenkomst tot loonoverdracht betreft, en niet het bewijs, niet willen afwijken van de bewijsregeling inzake verbintenissen en heeft hij er enkel voor willen zorgen dat de loonoverdrager in het bezit wordt gesteld van een kopie van zijn overeenkomst (*exemplaar*). Een overeenkomst tot loonoverdracht als persoonlijke zekerheidsstelling is nog altijd geen wederkerige overeenkomst. Het voorleggen door de werknemer van een kopie met een handtekening verkregen d.m.v. carbonpapier voldoet bijgevolg aan de voorwaarde van de opmaak in zoveel exemplaren als er partijen zijn. Wij sluiten ons dan ook aan bij de stelling van de eisende partij dat er inzake een overeenkomst tot loonoverdracht, die enkel de werknemer verbindt, maar één originele akte hoeft te worden opgemaakt.

Frank Mortier

Assistent Universiteit Antwerpen (UIA)

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 7 juni 1996

Belasting over de toegevoegde waarde – Recht van de belastingplichtige op aftrek van de belasting – Bezit vereist van een factuur die de datum van de levering vermeldt

De bestreden arresten (Hof Brussel, 1 april 1993 en 18 november 1993) worden om de volgende redenen vernietigd.

«Overwegende dat uit de bestreden arresten blijkt dat het geding het feit betreft dat de rechtsvoorganger van de verweerders 'door aftrek, onwettig de B.T.W. heeft teruggekregen voor een totaalbedrag van 258.000 frank, die op vijf facturen, opgemaakt tussen 19 oktober 1976 en 2 juni 1977, door een leverancier, genaamd V., in rekening werd gebracht»;

«Overwegende dat de belastingplichtige, krachtens de artikelen 3, § 1, 1°, van het koninklijk besluit nr. 3 van 10 december 1969 en 2, 3°, van het koninklijk besluit nr. 1 van 23 juli 1969, zoals ze te dezen van toepassing zijn, om zijn recht op aftrek te kunnen uitoefenen, een factuur in zijn bezit dient te hebben waarop inzonderheid de datum van de levering van het goed is vermeld; dat die vermelding de inning van de belasting en de controle daarop door het bestuur mogelijk moet maken;

«Overwegende dat het hof van beroep aanneemt dat het bestuur ten gevolge van een onderzoek heeft vastgesteld dat de familie V. hun voertuigen tegen contante betaling leverden;

«Overwegende dat het hof van beroep, op grond van die vaststellingen, niet kon oordelen of de facturen niet in strijd waren met artikel 2, 3°, van het koninklijk besluit nr. 1 van 23 juli 1969.»

(Voorzitter: de h. Rappe – Rapporteur: de h. Verheyden – Openbaar ministerie: de h. Piret – Advocaat: mr. De Bruyn – In de zaak: Belgische Staat t/ P. en P.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 7 juni 1996

Gemeenschap en gewest – Schulden – Verjaring – Duur – Wetgeving op de rijkscomptabiliteit van toepassing

Het middel van de eisers tegen het bestreden arrest (Hof Luik, 21 december 1994) wordt om de volgende redenen verworpen.

«Overwegende dat het middel het arrest verwijt dat het de rechtsvordering van de eisers vervallen heeft verklaard, in zoverre zij tegen verweerder is gericht, en dit met toepassing van de wet van 6 februari 1970 betreffende de verjaring van schuldvorderingen ten laste of ten voordele van de Staat en de provinciën;

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat de vordering van de eisers tegen verweerder op 3 juni 1991 is ingesteld;

«Overwegende dat het middel, nu artikel 13, § 2, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, met terugwerkende kracht tot 1 januari 1989, opgeheven werd bij artikel 69, § 1, 2°, van de bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de Gemeenschappen en de Gewesten, in zoverre het de schending van dat artikel 13, § 2, beoogt, feitelijke grondslag mist;

«Overwegende dat, nu het voornoemde artikel 13, § 2, in dit geval niet toepasselijk is, en de rechtsvordering tegen verweerder op 3 juni 1991 ingesteld werd, artikel 71, § 1, van de wet van 16 januari 1989, het geheel van de bepalingen inzake de Rijkscomptabiliteit op de Gewesten toepasselijk maakt, inzonderheid die van de wet van 15 mei 1846 op de Rijkscomptabiliteit, gewijzigd bij de voornoemde wet van 6 februari 1970, in het bijzonder bij artikel 1 daarvan;

«Dat het middel bijgevolg, in zoverre het het arrest verwijt dat het artikel 1, a en b, van de wet van 6 februari 1970 schendt, faalt naar recht.»

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: de h. Verheyden – Openbaar ministerie: de h. Piret – Advocaten: mrs. Draps en Kirkpatrick – In de zaak: K. en K. t/ Waals Gewest)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 13 juni 1996

Geesteszieke – Bescherming van de persoon – Rechtspleging – Vrederechter – Termijn om uitspraak te doen – Overschrijding – Geen sanctie – Gemeenrechtelijke regeling van art. 560, eerste lid, Ger.W.

Eisers middel tegen het bestreden vonnis (Rb. Tongeren, 15 januari 1996) wordt om de volgende redenen verworpen.

«Overwegende dat, krachtens artikel 13 van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, indien de toestand van de zieke zijn verder verblijf in de instelling na het verstrijken van de observatieperiode vereist, de directeur van de instelling ten minste vijftien dagen voor het verstrijken van de termijn bepaald voor de opnemings- en observatie een omstandig verslag zendt van de geneesheer-diensthoofd dat de noodzaak van verder verblijf bevestigt; dat, krachtens datzelfde artikel, de vrederechter hierop binnen vierentwintig uur bij eenzelfde beslissing de dag en het uur van zijn bezoek aan de persoon, wiens opnemings- en observatie wordt gevraagd, en van de zitting moet bepalen en de griffier, binnen dezelfde termijn, aan de zieke en in voorkomend geval aan diens vertegenwoordiger bij gerechtsbrief kennis geeft van het verzoekschrift; dat de vrederechter binnen tien dagen uitspraak moet doen;

«Dat uit die bepaling evenals uit de wetsgeschiedenis blijkt dat de wetgever de geesteszieke heeft willen beschermen door aan de vrederechter op te leggen binnen de termijn van tien dagen uitspraak te doen maar geen sanctie heeft verbonden aan de overschrijding van de termijn van vier en twintig uur en voor deze termijn de gemeenrechtelijke regeling van artikel 860, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek heeft willen behouden;

«Overwegende dat uit de vaststellingen van het bestreden vonnis blijkt dat het medisch verslag ter griffie werd neergelegd op 5 december 1995 om 11.50 uur; dat hieruit eveneens blijkt dat de vrederechter op 6 december 1995 bij beschikking dag en uur voor het bezoek aan de persoon en voor de zitting bepaalde maar hierbij geen uur aangaf van zijn beslissing en dat de kennisgeving meer dan vierentwintig uur na het neerleggen van het verslag werd gedaan;

«Dat de appelrechters, die oordelen dat eiser ten onrechte op grond van die feiten de nietigheid van de voor de eerste rechter gevoerde procedure opwerpt, de in de onderdelen aangewezen wetsbepalingen van het interne recht niet schenden.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: mevr. De Raeve – Advocaat: mr. Nelissen Grade – In de zaak: E. t/ Procureur des Konings Tongeren)

NOOT – Zie *Gedr. St., Senaat*, 1988-89, nr. 733/2, 47; Laenens, J., «Wet 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke. Aspecten van gerechtelijk recht», in *Wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke*, Julie Renson Stichting, 1992, (31), 45, nr. 23.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 20 juni 1996

Burgerlijke rechtspleging – Exequatur – E.E.X. – Verzoek – Documenten die overgelegd moeten worden – Mogelijkheid ze over te leggen na indiening van het verzoek

Eisers middel tegen de bestreden vonnissen (Rb. Brugge, 3 maart 1993 en 30 juni 1993) wordt om de volgende redenen afgewezen.

«Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan, blijkt dat: 1. eiser veroordeeld werd bij vonnissen van 25 mei 1976 en 1 september 1976 van het Landgericht Bonn om aan verweerster te betalen respectievelijk een bedrag van 45.428,35 DM, met rente, en 2190,75 DM, met rente; 2. de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge, bij vonnis van 2 februari 1982, op verzoek van verweerster, de vonnissen in België uitvoerbaar verklaarde; 3. eiser op 4 mei 1982 verzet deed tegen dit vonnis; 4. tijdens het onderzoek van het verzet, en na een heropening van het debat, de vonnissen van het Landgericht voor het eerst rechtsgeldig betekend werden op 6 januari 1987; 5. het bestreden vonnis van 30 juni 1993, na te hebben vastgesteld dat het vonnis van 2 februari 1982 gewezen werd op grond van onvolledige stukken en dat verweerster in de loop van de procedure van verzet de nodige regularisaties heeft doorgevoerd, oordeelt dat in die omstandigheden het verzet ongegrond is maar dat de gerechtskosten moeten worden omgeslagen;

«Overwegende dat, krachtens artikel 33 van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, de vereisten waaraan het verzoek moet voldoen, vastgesteld worden door de wet van de aangezochte Staat;

«Dat, ingevolge artikel 33, derde alinea, de in de artikelen 46 en 47 van het Verdrag genoemde documenten weliswaar bij het verzoek moeten worden gevoegd, maar dat dit niet betekent dat de nationale procedurevereisten waar artikel 33, eerste alinea, naar verwijst wat de termijn en de vorm van de indiening van het verzoek betreft, niet kunnen voorzien in een regularisatie van de procedure door overlegging van het bewijs van de betekening nadat het verzoek reeds is ingediend, zolang het in de artikelen 33, derde alinea, en 47, punt 1, van het Executieverdrag beoogde doel wordt geëerbiedigd;

«Dat, krachtens artikel 47, punt 1, van dit verdrag, de partij die de tenuitvoerlegging verzoekt moet overleggen 'enig document waaruit kan worden vastgesteld dat de beslissing volgens de wet van de Staat van herkomst uitvoerbaar is en betekend is geworden';

«Dat het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen bij arrest van 14 maart 1996 voor recht gezegd heeft dat dit laatste artikel aldus moet worden uitgelegd dat, wanneer de nationale procedurevoorschriften zulks mogelijk maken, het bewijs van de betekening van het vonnis kan worden geleverd na de indiening van het verzoek, met name in de loop van de naderhand door de partij tegen wie de tenuitvoerlegging wordt gevraagd, ingeleide verzetprocedure, mits deze over een redelijke termijn beschikt om vrijwillig aan het vonnis te voldoen en de partij die om tenuitvoerlegging verzoekt, de kosten van alle nodige procedurehandelingen draagt;

«Dat hieruit volgt dat, op grond van het gemeenschapsrecht, de latere overhandiging tijdens de procedure op verzet van het bewijs van de betekening mogelijk blijft en in de regel leidt tot de afwijzing van het verzet voor zover de partij tegen wie de tenuitvoerlegging geschiedt over een redelijke termijn heeft beschikt om vrijwillig aan het vonnis te voldoen;

«Overwegende dat het bestreden vonnis van 30 juni 1993 het derdenverzet tegen het vonnis van 2 februari 1982 ontvankelijk maar ongegrond verklaart, inzonderheid op grond dat, krachtens het gemeenschapsrecht, niets zich ertegen verzet dat tijdens de verzetprocedure een regelmatige betekening wordt gedaan; dat eiser niet voorhoudt noch voor de feitenrechter heeft voorgehouden dat hij geen redelijke termijn heeft gehad om het vonnis vrijwillig uit te voeren;

«Overwegende dat het middel niet kan worden aangenomen in zoverre het schending aanvoert van het gemeenschapsrecht;

«Dat het voor het overige geen wetsbepalingen van het nationale recht als geschonden aanwijst.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen - Rapporteur: de h. Verougstraete - Openbaar ministerie: de h. du Jardin - Advocaten: mrs. Geinger en De Bruyn - In de zaak: Van der L. t/ Rechtspersoon naar Duits recht B.)

NOOT – Zie de bespreking van H.v.J., 14 maart 1996, door I. Couwenberg in *R.W.*, 1996-97, 203.

WETGEVING IN KORT BESTEK

Onder de zorg van de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid van de V.U.B. (coördinatie: prof. dr. M. van Damme)

Dit overzicht betreft de wetgeving bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van september 1996 en kwam tot stand met medewerking van K. Bodard, G. Debersaques, P. Dufaux en G. Van Limberghen

Onderwijs VII

De verzameldecreten op het vlak van het onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap worden stilaan traditie. In het Belgisch Staatsblad van 5 september 1996 werd reeds het zevende in de rij van dergelijke decreten bekendgemaakt. Het decreet van 8 juli 1996 regelt uiteenlopende onderwijsaanlegenheden die, in het kader van deze rubriek niet exhaustief kunnen worden besproken. Het decreet bevat 200 artikelen die, zoals het hoort, doorlopend en niet per titel of hoofdstuk worden genummerd, zoals in het verleden wel eens het geval is geweest. Op het einde van iedere titel wordt de inwerkingtreding geregeld van de diverse artikelen die van de titel deel uitmaken, zodat toch nog enige overzichtelijkheid behouden blijft.

Het decreet van 8 juli 1996 brengt wijzigingen aan in de reglementering betreffende het administratief en geldelijk statuut van het personeel van het onderwijs (titel II), de inspectie en de begeleiding (titel III), de psycho-medisch-sociale centra (titel IV), de navorming (titel V), de studiesub-

sidiën en -leningen (titel VI), de Vlaamse Onderwijsraad (titel VII), de controle op de inschrijvingen en op het geregeld schoolbezoek (titel X), het secundair onderwijs (titel XI), het hogeschoolonderwijs (titel XII), de investeringen (titel XIII), het universitair onderwijs (titel XIV), het deeltijds volwassenenonderwijs (titel XV), het deeltijds kunstonderwijs en het voltijds kunstsecundair onderwijs (titel XVI) en de lerarenopleiding en nascholing (titel XVII).

Sommige bepalingen van het decreet beogen vrij specifieke aangelegenheden te regelen zoals de toetreding van de Vlaamse regering tot de V.Z.W. Vlaams Leonardo Da Vinci-Agentschap en de werking van de V.Z.W. Epon (titel VIII) of vereisen, voor een meer concrete opvulling, dat de Vlaamse regering optreedt in het kader van een ruime bevoegdheidsdelegatie. Dat laatste is bv. het geval voor het ter beschikking stellen van speciale onderwijsmiddelen aan leerlingen of studenten met een handicap die gewoon kleuteronderwijs, lager, secundair, hoger of academisch onderwijs volgen (titel IX). Even traditioneel als het verschijnsel van de verzameldecreten zelf zijn, tot slot, de decretale bekrachtigingen van sommige vroegere besluiten van de Vlaamse regering (titel XVIII).

M.V.D.

Wegverkeer – Automatisch werkende toestellen

Bij de wet van 4 augustus 1996 (*B.S.*, 12 september 1996) worden de erkenning en het gebruik van bemande en onbemande automatisch werkende toestellen in het wegverkeer wettelijk geregeld. Met deze wet worden een grotere verkeersveiligheid en een betere controletechniek beoogd en wordt naar een verzoening gestreefd met het concept «bescherming van de persoonlijke levenssfeer». Een lang parlementair debat is dan ook voorafgegaan aan de uiteindelijke wettekst die bestaat uit elf artikelen. De essentiële krachtlijnen van de wet kunnen als volgt worden samengevat.

In de eerste plaats worden de vervaardiging, de invoer, het bezit, het te koop aanbieden, het verkopen en het gratis uitreiken van «radardetectoren» streng bestraft, alsmede het aanbieden van hulp of technisch advies. Gevangenisstraf van vijftien dagen tot drie maanden en/of een geldboete van 100 tot 1.000 frank, alsmede de inbeslagname en de verbeurdverklaring en daaropvolgende vernietiging van de toestellen vormen de zware sancties bij overtreding van de wet. In het geval het motorvoertuig is ingeschreven op naam van een rechtspersoon en haar vertegenwoordigers in rechte nalaten de identiteit van de bestuurder aan te duiden wordt in een gevangenisstraf van vijftien dagen tot zes maanden en/of een geldboete van 200 tot 2.000 frank voorzien. De processen-verbaal die worden opgesteld naar aanleiding van overtredingen die vastgesteld worden door bemande of onbemande automatische werkende toestellen hebben bewijskracht zolang het tegendeel niet is bewezen. Hiermee wordt een wettelijke basis ingevoerd voor het vermoeden van schuld. De inlichtingen die deze toestellen verstrekken, mogen volgens de bepalingen van de wet slechts gebruikt worden voor gerechtelijke doeleinden in verband met de bestraffing van de overtredingen van de wet en haar uitvoeringsbesluiten, onverminderd de toepassing van artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering.

De automatisch werkende toestellen dienen goedgekeurd of gehomologeerd te worden overeenkomstig de bepalingen

gen vastgesteld bij een in ministerraad overlegd koninklijk besluit dat eveneens bijzondere gebruiksregels kan vastleggen. De Koning bepaalt de voorwaarden voor gebruik, raadpleging en bewaring van de gegevens die door voormelde toestellen worden voortgebracht, na het advies te hebben ingewonnen van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, en bepaalt tevens de regels voor overleg tussen gerechtelijke, politieke en administratieve overheden, waaronder de wegbeheerders (gewesten en gemeenten) wanneer onbemande camera's op de openbare weg worden geïnstalleerd.

Materiële bewijsmiddelen die voortgebracht worden door niet goedgekeurde of gehomologeerde bemande automatisch werkende toestellen behouden de waarde van eenvoudige inlichting in het kader van de vaststelling van de overtredingen door processen-verbaal.

De wet is in werking getreden op 22 september 1996.

K.B.

Statuut niet-professionele sportbeoefenaar

Bij het decreet van 24 juli 1996 (B.S., 12 september 1996) wordt het bestaande decreet van 25 februari 1975 tot vaststelling van het statuut van de niet-betaalde sportbeoefenaar vervangen om tegemoet te komen aan de bezwaren die gerezen zijn n.a.v. twintig jaar praktijktoepassing en die betrekking hebben op het langdurige verloop van de procedure vrijheidsaanvraag, de opleidings- of transfervergoedingen die tussen clubs worden gehanteerd, en de afwezigheid van directe controle- of strafmaatregelen.

Met het nieuwe decreet wordt in de eerste plaats beoogd de fundamentele rechten en plichten van de sportbeoefenaar vast te leggen in een statuut waarvan de naleving kan worden afgedwongen. Het toepassingsgebied wordt duidelijker afgebakend. Overbodige procedures worden afgeschaft zodat ook meer rechtszekerheid wordt gecreëerd.

De nieuwe regels zijn opgenomen in zes duidelijk onderscheiden hoofdstukken. Hoofdstuk I bepaalt het toepassingsgebied en omschrijft onder meer de niet-professionele sportbeoefenaar als de sportbeoefenaar die zich voorbereidt op of deelneemt aan een sportmanifestatie en die daarvoor geen arbeidsovereenkomst heeft aangegaan in het kader van de wet van 24 februari 1978 betreffende de arbeidsovereenkomst voor betaalde sportbeoefenaar. In hoofdstuk II staat de vrijheidsregeling centraal. Een overeenkomst van lidmaatschap kan jaarlijks worden beëindigd met een op straffe van nietigheid bij een ter post aangetekende brief tussen 1 juni en 30 juni, met uitwerking op 1 juli. Deze data kunnen door de Vlaamse regering worden aangepast aan de behoefte van een bepaalde sporttak. De vrije keuze van aansluiting bij een nieuwe sportvereniging wordt gegarandeerd. De betaling van een overgangsvergoeding naar een andere club, waar de betrokkene al dan niet een professioneel statuut aanneemt, is verboden. Interne reglementen kunnen geen afbreuk doen aan de decretale vrijheidsregeling. Hoofdstuk III voorziet in een aantal waarborgen. Elke bepaling die hetzij de rechten van de niet-professionele sportbeoefenaar aantast, hetzij zijn plichten verzwakt, is nietig. Elk concurrentiebeding moet als niet-geschreven worden beschouwd. Iedere overeenkomst tot arbitrage, gesloten vóór het ontstaan van het geschil, is van rechtswege nietig. De overeen-

komst van een minderjarige moet op straffe van nietigheid vastgelegd worden in een geschreven stuk, mede ondertekend door de wettige vertegenwoordiger van de desbetreffende minderjarige. Bij aansluiting dient het nieuwe lid ingelicht te worden over de reglementen inzake de vrijheidsregeling, de opzeggingsperiode en de disciplinaire maatregelen, de verzekeringsovereenkomsten en de waarborgen geboden door het decreet. De tuchtregeling wordt omschreven in hoofdstuk IV. Zittingen zijn openbaar. De beslissingen moeten gemotiveerd worden en zijn vatbaar voor hoger beroep. Bovendien zijn er een aantal garanties opgenomen ter vrijwaring van het recht van verdediging zoals inzage in het dossier, recht op bijstand van een raadsman en eventuele tolk, het recht gehoord te worden, het recht zich te verdedigen en aanvullende onderzoeksmaatregelen te vragen. In hoofdstuk V wordt een uitgebreid aantal controle- en strafmaatregelen opgenomen. Daartoe aangewezen ambtenaren oefenen toezicht uit op de naleving van het decreet en de uitvoeringsbesluiten ervan en verkrijgen hiertoe de hoedanigheid van officier van gerechtelijke politie. Zij kunnen elk noodzakelijk onderzoek instellen, personen ondervragen, inzage krijgen in en afschrift nemen van documenten welke vereist zijn voor het vervullen van hun opdracht. Zij hebben toegang tot alle publiek toegankelijke lokalen. Zij kunnen daarenboven gemachtigd worden door de politierechtbank om bewoonde lokalen te betreden tussen vijf uur 's morgens en negen uur 's avonds. Bij de uitvoering van hun opdracht kunnen deze ambtenaren zich laten bijstaan door de gemeentepolitie of de rijkswacht. Overtredingen worden door de ambtenaren vastgesteld in processen-verbaal die bewijs leveren zolang het tegendeel niet is bewezen. Binnen zeven dagen worden deze processen-verbaal toegezonden aan de Vlaamse regering die eveneens over zeven dagen beschikt, zijnde binnen veertien dagen na de vaststelling van de overtreding, om een voor eensluidend verklaard afschrift aan de procureur des Koning en aan de overtreder toe te sturen. De sancties bestaan uit openbaarmaking, verbod van subsidies, verbod van organisatie van sportmanifestaties, geldboetes, intrekken van vergunningen en gevangenisstraffen.

Tot slot voorziet hoofdstuk VI in een aantal opheffings- en slotbepalingen. Het decreet van 25 februari 1975 en het koninklijk besluit van 24 maart 1978 houdende uitvoering van het laatstgenoemde decreet worden opgeheven. Er wordt tevens in een overgangsmaatregel voorzien voor sportverenigingen of -federaties die, ter uitvoering van artikel 3 van het decreet van 25 februari 1975, een aanpassing hebben gekregen van de periodes.

Het decreet van 24 juli 1996 treedt in werking op 1 januari 1997.

K.B.

Welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk

a. Inleidende beschouwingen – De wet van 4 augustus 1996 (B.S., 18 september 1996) betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk vervangt de belangrijke wet van 10 juni 1952 betreffende de gezondheid en de veiligheid van de werknemers, alsmede de salubriteit van het werk en van de werkplaatsen. De regering heeft immers de bedoeling om de reglementering inzake de arbeidsveilig-

heid en gezondheid te herzien. De wijzigingen werden beïnvloed door talrijke Europese richtlijnen en door een gewijzigde visie op het welzijn van de werknemers op het werk.

In dit kader dient ook de vervanging van het A.R.A.B. (Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming) door een Codex over het welzijn op het werk te worden gesitueerd. Sinds de totstandkoming ervan in 1946 heeft dit A.R.A.B. een aantal wijzigingen ondergaan. Zo richtte men onder meer de arbeidsgeneeskundige diensten en de diensten V.G.V. op. Tevens zagen de Comités voor Veiligheid, Gezondheid en Verfraaiing van de werkplaatsen het daglicht. Daarenboven werden door de staatshervorming een aantal hoofdstukken uit het A.R.A.B. gelicht omdat ze voortaan tot de bevoegdheid van de Gewesten behoren. Ten slotte dienden een aantal Europese richtlijnen in het A.R.A.B. te worden opgenomen. Al deze invoeringen en wijzigingen brachten met zich mee dat de tekst van het A.R.A.B. erg onoverzichtelijk was geworden en er werd derhalve besloten tot een vervanging ervan door de Codex over het welzijn op het werk. De regering ging over tot de vervanging van de wet van 10 juni 1952 door de hieronder besproken wet alvorens de Codex wordt ingevoerd.

b. Bespreking van de wet van 4 augustus 1996 – Allereerst moet worden opgemerkt dat het toepassingsgebied van de wet is verruimd tegenover de vroegere wet. Zo vallen voortaan ook de leerlingen en de stagiairs onder het toepassingsgebied. Daarenboven werd dit laatste uitgebreid tot de leerlingen en studenten die een studierichting volgen waarvan het opleidingsprogramma voorziet in een vorm van arbeid die in de onderwijsinstelling wordt verricht. Zoals verder uiteengezet zijn bepaalde gedeeltes van deze wet van toepassing op zelfstandigen die arbeid verrichten in ondernemingen waardoor er een risico voor de werknemers van het bedrijf kan bestaan.

De wet geeft aan de Koning de mogelijkheid om aan de werkgevers en de werknemers alle maatregelen op te leggen die nodig zijn voor het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk. Het welzijn wordt nagestreefd door maatregelen die betrekking hebben op de arbeidsveiligheid, de bescherming van de gezondheid van de werknemers op het werk, de psychologische belasting veroorzaakt door het werk, de ergonomie, de arbeidshygiëne, de verfraaiing van de werkplaatsen en de maatregelen inzake leefmilieu. De werkgever dient de nodige maatregelen te treffen ter bevordering van het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk. Hierbij dient de werkgever een aantal algemene preventiebeginselen toe te passen zoals het voorkomen van risico's, de evaluatie van risico's die niet kunnen worden voorkomen, de bestrijding van risico's bij de bron, de voorrang van maatregelen inzake collectieve bescherming boven maatregelen inzake individuele bescherming en het beperken van risico's en meer bepaald risico's op ernstig letsel.

Tegenover die verplichtingen voor de werkgever, staan ook verplichtingen voor de werknemers. Iedere werknemer moet in zijn doen en laten op de arbeidsplaats, overeenkomstig zijn opleiding en de door de werkgever gegeven instructies, naar best vermogen zorg dragen voor zijn eigen veiligheid en gezondheid en die van de andere betrokken personen.

Naast de eigen werknemers kunnen er in de onderneming ook werknemers van andere firma's of zelfstandigen arbeid verrichten. Steeds meer ondernemingen doen immers een

beroep op contractors of onderaannemers om een gedeelte van de arbeid te laten verrichten. De wet schrijft voortaan een aantal maatregelen voor die specifiek op de werknemers van deze ondernemingen of op deze zelfstandigen van toepassing zijn. Op de werkgevers in wier inrichting werknemers van ondernemingen van buitenaf werkzaamheden uitvoeren, rust de verplichting om aan de werkgevers van de werknemers die in hun onderneming werkzaamheden uitvoeren, informatie te verstrekken met betrekking tot de risico's en de maatregelen inzake het welzijn van de werknemers. De werkgevers van beide ondernemingen hebben hierbij de verplichting om hun activiteiten te coördineren en om samen te werken. Het risico voor de werknemers van de beide ondernemingen wordt hierdoor beperkt. Ten aanzien van zelfstandigen die werkzaamheden uitvoeren in de onderneming, dienen dezelfde maatregelen te worden genomen.

De wet legt ook een regeling vast betreffende de werkzaamheden die worden uitgevoerd op tijdelijke of mobiele bouwplaatsen. In dit hoofdstuk van de wet neemt de regering een optie op de uitvoering van Richtlijn 92/57 van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 24 juni 1992 betreffende de minimumvoorschriften inzake veiligheid en gezondheid voor tijdelijke en mobiele bouwplaatsen. Zowel in de fase van het ontwerp als in de fase van de uitvoering van het bouwwerk dient een coördinator te worden aangesteld die in hoofdzaak een adviserende taak vervult.

De huidige wetgeving schrijft voor dat elke onderneming over een Dienst V.G.V. dient te beschikken die steeds intern is aan de onderneming. Deze dienst is bevoegd voor het toezicht op de maatregelen inzake arbeidsveiligheid en hygiëne en betreffende het opsporen van risico's op arbeidsongevallen. Naast de Dienst V.G.V. kan er ook een interne of externe arbeidsgeneeskundige dienst bestaan. De nieuwe wet bepaalt dat de wetgever verplicht is een Interne Dienst voor Preventie en Bescherming op het werk op te richten. Daartoe dient de werkgever over ten minste één preventieadviseur te beschikken. In ondernemingen met minder dan 20 werknemers mag de werkgever zelf de functie van preventieadviseur vervullen. In de andere ondernemingen dient een werknemer te worden aangewezen die een specifieke opleiding heeft gevolgd. Indien deze interne dienst niet alle opdrachten kan uitvoeren, moet aanvullend een beroep worden gedaan op een externe dienst voor preventie en bescherming op het werk. Tevens kunnen verschillende werkgevers, zoals in het verleden, een gemeenschappelijke dienst oprichten. Daarenboven bestaan er externe diensten voor preventie en bescherming. Deze diensten zullen worden belast met risico-evaluatie.

De wet voorziet bovendien in de oprichting van een Hoge Raad voor Preventie en bescherming op het werk, die in de plaats komt van de Hoge Raad V.G.V.

Ten slotte vervangt het Comité voor Preventie en Bescherming de huidige Comités V.G.V. De wet herhaalt de bepalingen die nu waren opgenomen in de wet van 10 juni 1952, zoals die m.b.t. de voorwaarden van oprichting, de samenstelling, de bevoegdheden en de werking. De regeling verschilt om zo te zeggen niet van de huidige regeling. Toch dient te worden gewezen op twee belangrijke verschillen. In de eerste plaats schrijft de wet voor dat de functies van het comité worden uitgeoefend door de vakbondsafvaardiging indien de onderneming minder dan 50 werknemers telt. Het-

zelfde geldt indien de onderneming meer dan 50 werknemers telt maar er geen comité is opgericht. Deze bepaling kwam vroeger voor in het K.B., maar wordt nu opgenomen in de wettekst zelf. Daarenboven bepaalt de wet dat, indien noch comité, noch vakbondsafvaardiging in de onderneming voorkomen, de werknemers zelf rechtstreeks dienen te worden geraadpleegd. De Koning dient later te bepalen hoe deze raadpleging moet gebeuren.

Zoals gezegd wordt de wet van 10 juni 1952 opgeheven. De bepalingen van het ARAB en van de besluiten ter uitvoering van de wet van 10 juni 1952 blijven van kracht totdat ze uitdrukkelijk worden opgeheven. De wet trad in werking op 1 oktober 1996 met uitzondering van het hoofdstuk betreffende de tijdelijke of mobiele bouwplaatsen dat in werking treedt op de datum bepaald door de Koning en het hoofdstuk betreffende de preventie- en beschermingsdiensten dat in werking treedt op 1 november 1997.

P.N.D.

Studie van arts en tandarts – Toelatingsexamen

In het Belgische Staatsblad van 19 september 1996 is het decreet van 24 juli 1996 bekendgemaakt houdende wijziging van het decreet van 12 juni 1991 betreffende de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap (inwerkingtreding: 1 januari 1997).

Het decreet van 24 juli 1996 strekt er in hoofdzaak toe de inschrijving in de eerste kandidatuur arts en de eerste kandidatuur tandarts afhankelijk te maken van het slagen voor een interuniversitair toelatingsexamen en op die wijze te komen tot een beperking van het aantal artsen en tandartsen. Dat examen bestaat uit twee gedeelten, te weten: 1° het toetsen van de kennis van en het inzicht in de wetenschappen en met name de vakken natuurkunde, scheikunde, wiskunde en biologie, waarbij het niveau is afgestemd op het gemiddelde van de programma's van de derde graad van het algemeen secundair onderwijs; 2° het toetsen van de mate waarin informatie wordt verworven en verwerkt, waarbij de thema's aansluiten bij de beroepspraktijk van artsen of tandartsen.

Het decreet regelt de voorwaarden waaronder het toelatingsexamen wordt georganiseerd en bepaalt de samenstelling van de examencommissie. Tevens wordt een aantal aanpassingen doorgevoerd op het vlak van de met de nieuwe regeling samenhangende financiering van de universiteiten. Ook wordt in een overgangsregeling voorzien ten gunste van de studenten die in het academiejaar 1996-1997 niet slagen voor het examen van het eerste studiejaar arts of tandarts.

M.V.D.

Openbaarheid van bestuursdocumenten

Luidens artikel 12 van de wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur (*B.S.*, 30 juni 1994, tweede uitgave, in werking getreden op 1 juli 1994: *K.B.* van 23 juni 1994, *B.S.*, 30 juni 1994), kan het ontvangen van een afschrift van een bestuursdocument worden onderworpen aan het betalen van een vergoeding waarvan de Koning het bedrag vaststelt. Het koninklijk besluit van 30 augustus 1996 tot vaststelling van het bedrag van de vergoeding verschuldigd voor het ontvangen van een afschrift van een bestuursdocument

(*B.S.*, 30 september 1996, inwerkingtreding op 20 september 1996) geeft uitvoering aan deze bepaling. Een minimumvergoeding van 50 fr. is verschuldigd per bestuursdocument en per aanvraag (art. 2), waarna de specifieke vergoeding bepaald wordt volgens de aard van het te verstrekken afschrift (zwart-wit of in kleur, formaat, drager).

G.D.

Titels aan toonder – Bezitsverlies

Het koninklijk besluit van 25 februari 1996 (*B.S.*, 25 september 1996) brengt een aantal wijzigingen aan in het koninklijk besluit van 5 augustus 1992 betreffende de ongewilde buitenbezitstelling van de titels aan toonder.

Die wijzigingen hebben betrekking op het samenvattend bulletin dat deel uitmaakt van het bulletin der met verzet aangetekende en op de periodiciteit volgens welke en het tijdstip waarop het Nationaal Kantoor voor Roerende Waarden de cumulatieve lijst publiceert, bedoeld in artikel 25, derde lid, van de wet van 24 juli 1921 op de ongewilde buitenbezitstelling van de titels aan toonder. Voorts worden de artikelen 11 en 12 van het koninklijk besluit van 5 augustus 1992 (betreffende de verzetaantekeningen welke dateren van voor een bepaalde datum) opgeheven.

Het koninklijk besluit van 25 februari 1996 voorziet niet in een specifieke datum van inwerkingtreding.

M.V.D.

Z.I.V.-Wet – Moederschapsbescherming

Zwangere werknemers hebben recht op een voor- en nabevallingsrust waarvoor zij ten laste van de verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen moederschapsuitkeringen krijgen. Buiten dat tijdvak van moederschapsrust dienen de betrokkenen in het kader van de moederschapsbescherming, als bedoeld bij de Arbeidswet, hun arbeid soms te wijzigen of te staken. Onder bepaalde voorwaarden worden dergelijke tijdvakken beschouwd als periodes van arbeidsongeschiktheid en ontvangen de betrokkenen arbeidsongeschiktheidsuitkeringen.

De wet van 4 augustus 1996 tot wijziging van de wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen, gecoördineerd op 14 juli 1994 (*B.S.*, 26 september 1996) die geen bijzondere bepalingen met betrekking tot haar inwerkingtreding bevat, beschouwt het tijdvak waarin de zwangere of bevallen werknemster of de werknemster die borstvoeding geeft, voor een bij de artikelen 42, § 1, 43 of 43bis, van de Arbeidswet bedoelde maatregel in aanmerking komt, voortaan als een tijdvak van moederschapsbescherming (art. 114bis, ZIV-Wet), integreert die moederschapsbescherming in de bestaande moederschapsverzekering en kent hiervoor niet langer arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, maar, onder bij koninklijk besluit bepaalde voorwaarden, moederschapsuitkeringen toe (art. 113 ZIV-Wet).

Logischerwijze zijn voortaan niet de werknemers in moederschapsrust, maar wel de werknemers die zich in een tijdvak van moederschapsbescherming bevinden, rechtgebenden op geneeskundige verstrekkingen en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (artt. 32 en 86 ZIV-Wet) en komen tijdvakken van moederschapsbescherming niet meer in aanmerking om de duur van de periodes van primaire ar-

heidsongeschiktheid en van invaliditeit te bepalen, maar schorsen zij deze tijdvakken (artt. 87 en 93 ZIV-Wet).

G.V.L.

Secundair onderwijs – Eindtermen en ontwikkelingsdoelen

Het decreet van 24 juli 1996 (*B.S.*, 26 september 1996) schept het juridisch kader waarbinnen de reeds eerder vastgestelde eindtermen en ontwikkelingsdoelen van de eerste graad van het gewoon secundair onderwijs (zie het besluit van 20 juni 1996, bekrachtigd bij het decreet van 24 juli 1996) worden opgesteld.

Daartoe worden de artikelen 6 tot 6ter van de wet van 29 mei 1959 tot wijziging van sommige bepalingen van de onderwijswetgeving aangevuld, rekening houdend met de specificiteit van de eindtermen en ontwikkelingsdoelen en het daarmee verband houdend begrippenarsenaal, wordt artikel 6quater van dezelfde wet opgeheven en wordt ook artikel 5 van het decreet van 17 juli 1991 betreffende inspectie en pedagogische begeleidingsdiensten aangepast, teneinde in de inspectietaken een onderscheid te maken tussen de verschillende soorten eindtermen en ontwikkelingsdoelen.

Het decreet van 24 juli 1996 treedt in werking op 1 september 1997, met uitzondering van het nieuwe artikel 6, § 3, van de wet van 29 mei 1959 (goedkeuring van leerplannen), dat reeds op 1 oktober 1996 in werking is getreden.

M.V.D.

Voorlopige hechtenis – Weerslag van de regeling van de rechtspleging

Artikel 26 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis (*B.S.*, 14 augustus 1990) regelt de weerslag van de regeling van de vrijheidsberoving op de vrijheidsbenemende maatregelen. Luidens artikel 26, § 3, heeft de beschikking van de raadkamer tot verwijzing naar de correctionele of de politierechtbank tot gevolg dat de voorlopige hechtenis beëindigd wordt, tenzij onder de voorwaarden bepaald in het voornoemd voorschrift, de raadkamer bij afzonderlijke en specifiek gemotiveerde beschikking beslist dat de verdachte aangehouden blijft (zie daarover inz. Rozie, M., «De voorlopige hechtenis en de onderzoeksgerechten» in *Voorlopige hechtenis*, Declercq, R. en Verstraeten, R., (red.), Acco, Leuven, 1991, 150-152). Hieruit blijkt dat de raadkamer niet bevoegd is de invrijheidsstelling van de verdachte onder voorwaarden uit te spreken bij de regeling van de rechtspleging (cf. het ook in het verslag aangehaalde Cass., 3 juli 1992, *Arr. Cass.*, 1991-92, 1047, en *Pas.*, 1992, I, 971, en *Gedr. St.*, *Senaat*, 1995-96, nr. I-89/4, 6).

De wet van 4 augustus 1996 tot wijziging van artikel 26, § 3, van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis (*B.S.*, 27 september 1996, inwerkingtreding op 27 september 1996) beoogt aan deze lacune tegemoet te komen. Voortaan kan de raadkamer bij de regeling van de procedure, niet alleen besluiten tot de invrijheidsstelling of de onvoorwaardelijke aanhouding, maar ook tot de invrijheidsstelling onder oplegging van één of meer voorwaarden, als bedoeld in artikel 35 van de Voorlopige Hechteniswet.

G.D.

Medisch verantwoorde sportbeoefening

In het Belgisch Staatsblad van 27 september 1996 is het besluit van de Vlaamse regering van 24 juli 1996 bekendgemaakt waarbij een aantal wijzigingen wordt aangebracht in het besluit van 23 oktober 1991 houdende uitvoering van het decreet van 27 maart 1991 inzake medisch verantwoorde sportbeoefening.

Die wijzigingen gaan uit van de bezorgdheid om het antidopingsbeleid van de Vlaamse Gemeenschap te coördineren met dat van het Internationaal Olympisch Comité en de Internationale Sportfederaties. Tevens wordt er aan actualisering mee beoogd van de erkenningsprocedures voor controle- en keuringsartsen en worden deze mede afgestemd op de permanente navorming die wordt georganiseerd door diverse wetenschappelijke verenigingen voor sportgeneeskunde.

Het besluit van 24 juli 1996 is op 27 september 1996 in werking getreden.

K.B.

Rijkscomptabiliteit

Luidens het verslag van de kamercommissie (*Gedr. St.*, *Kamer*, 1995-96, nr. 599/3) beoogt de wet van 19 juli 1996 tot wijziging van de wetten op de rijkscomptabiliteit, gecoördineerd op 17 juli 1991 en van de wet van 16 maart 1954 betreffende de controle op sommige instellingen van openbaar nut (*B.S.*, 28 september 1996, toepasselijk op het begrotingsjaar 1997) het volgende:

- de artt. 15 tot 23 en 25 passen de wetten op de rijkscomptabiliteit aan artikel 74 van de Grondwet aan;
- de artt. 2 tot 4, 10, 12 en 13 wijzigen het tijdsschema dat voor de begroting dient te worden gevolgd. De ontwerpen van rijksmiddelenbegroting en van algemene uitgavenbegroting worden, samen met de algemene toelichting, uiterlijk op 31 oktober ingediend. De begrotingsontwerpen worden vóór de aanvang van het begrotingsjaar, dus uiterlijk op 31 december, goedgekeurd.
- de artt. 5, 7, 11 en 24 beogen de diverse administratieve begrotingen op te nemen in de algemene uitgavenbegroting;
- de artt. 6, 8, 9 en 14 beogen een vereenvoudiging van de herverdeling van de basisallocatie;
- art. 7 beoogt de door het Rekenhof uitgeoefende controle aan te scherpen (nieuw artikel 16).

G.D.

Erkenning van televisiediensten

Het besluit van de Vlaamse regering van 24 juli 1996 (*B.S.*, 28 september 1996) regelt, ter uitvoering van de artikelen 41, 5°, 70, 71 en 127, van de op 25 januari 1995 gecoördineerde decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, de erkenning van de televisiediensten.

Allereerst worden de voorwaarden opgesomd waaraan televisiediensten moeten voldoen om te kunnen worden erkend en het te blijven. Zo dient het maatschappelijk doel van de privaatrechtelijke rechtspersonen beperkt te blijven tot het uitsluitend verzorgen van diensten als bedoeld in artikel

41, 5°, van de gecoördineerde decreten. De raad van bestuur mag voor niet meer dan één vijfde bestaan uit leden die een politiek mandaat uitoefenen, een leidinggevende functie of de functie van beheerder uitoefenen in een beroepsvereniging van werkgevers of werknemers of in een kabelmaatschappij. In geen geval mogen de leden van de raad van bestuur deel uitmaken van een college van burgemeester en schepenen, van een bestendige deputatie, van de Vlaamse regering, van de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest of van een andere door de Vlaamse Gemeenschap erkende particuliere televisieomroep.

De diensten moeten onderscheiden zijn van de gewone programma's van de openbare omroep van de Vlaamse Gemeenschap of van een andere door de Vlaamse Gemeenschap erkende particuliere televisieomroep en moeten voor de kijker een belangrijk bijkomend aanbod inhouden op bedrijfseconomisch, educatief, sociaal of cultureel vlak. Wanneer de televisiediensten hun aanbod uitbreiden met een nieuwe soort van dienst, moeten zij dit melden aan de minister bevoegd voor het mediabeleid. De televisiediensten dienen onafhankelijk te zijn van een politieke partij en hun uitzendingen moeten gebeuren onder de redactionele eindverantwoordelijkheid van het personeel van de televisiedienst. Zij dienen in het Nederlands uit te zenden, behoudens afwijkingen toe te staan door de Vlaamse regering.

De aanvraag om erkenning moet een gedetailleerd financieringsplan bevatten. Jaarlijks moeten een verslag en de jaarrekening van de televisiediensten aan de Vlaamse regering worden bezorgd. De ter beschikking gestelde zendtijd wordt in het erkenningsbesluit vastgesteld. De duur van de erkenning bedraagt negen jaar of, op verzoek van de aanvrager, minder. Indien binnen het jaar, volgend op de erkenning, niet met de exploitatie is begonnen, vervalt de erkenning. De erkenning kan worden verlengd.

Het besluit van 24 juli 1996 voorziet niet in een specifieke datum van inwerkingtreding.

K.B.

BOEKEN

M. VERDUSSEN, *Contours et enjeux du droit constitutionnel pénal*, Brussel, Bruylant, 1995, 845 pp.

Uitgaande van de hernieuwde belangstelling voor de Grondwet en het grondwettelijk recht, onderzoekt Verdussen de impact en de betekenis van de Grondwet voor het strafrecht. De rode draad in het werk is de te onderschrijven, voor de hand liggende, doch niet zelden uit het oog verloren visie op de Grondwet: een basisdocument waarin, voor concrete toepassing vatbare, normen (moeten) zijn neergelegd die de juridische vertaling zijn van (al) de *fundamentele* waarden, die geacht worden gemeenschappelijk te zijn aan en (vrij) algemeen gedeeld te worden door eenieder in de samenleving waarvoor hij geldt. Vanuit die visie beklemtoont de auteur de axiologische dimensie van de strafrechtelijke bestrijding: er is (of beter er moet) een onlosmakelijk verband (bestaan) tussen de (fundamentele) waarden (zonder de bescherming waarvan het voortbestaan van de gemeenschap uitgesloten is) en de gedragingen die door de Staat strafrechtelijk (kunnen) worden bestreden.

Het boek, dat de tekst van het proefschrift van de auteur bevat, valt uiteen in twee grote delen. In het eerste en omvangrijkste deel analyseert de auteur de inhoud, de werking en de grenzen van de

grondwettelijke regels die (rechtstreeks) betrekking hebben op het strafrecht. Deze regels worden rond vijf «grote» themata, nl. de factoren waarop «het grondwettelijke strafrecht» inwerkt op de «*répression pénale*»: de legaliserings-, de verkavelings-, de oriënterings-, de organisatie- en de aanpassingsfactor gesystematiseerd. De eerste «factor» verwijst uiteraard naar het legaliteitsbeginsel als hoeksteen van het strafrecht. Behalve aan de klassieke problemen die in dat verband rijzen, hecht de auteur terecht veel aandacht aan de andere vormen van sociale controle, zoals administratieve sancties enz. en de wijze waarop deze zich verhouden tot en kunnen worden afgebakend ten aanzien van de «klassieke straffen». De volgende «factor» refereert aan de bevoegdheidsverdeling tussen de Staat, de gemeenschappen en de gewesten m.b.t. het strafrecht. De problemen daaromtrent die ook na de vierde staatshervorming nog niet zijn opgelost, worden duidelijk aangestipt. In het derde deelhoofdstuk beoogt de auteur zijn basisstelling te staven door te onderzoeken of, en in welke mate, de waaiers van waarden die aan de verschillende grondwettelijke regels ten grondslag liggen ook effectief door het strafrecht worden beschermd. Wat de analyse van de grondwettelijke regels inzake de organisatie van de strafvervolgning, strafrechtsspraak en strafuitvoering betreft, zijn vooral de analyse van de staatsrechtelijke positie van het openbaar ministerie (dat zeer terecht *niet* tot de rechterlijke macht maar tot de uitvoerende macht wordt gerekend en bijgevolg niet de (zelfde) onafhankelijkheid en onpartijdigheid geniet van de «zittende magistratuur»), evenals van de werking en de toepassing van het gelijkheidsbeginsel door de strafrechter interessant. In het laatste hoofdstuk van deel één, onderzoekt de auteur de grondwettelijke regels inzake de strafrechtelijke (on-)verantwoordelijkheid van bepaalde categorieën van personen evenals de voorwaarden waaronder en de wijzen waarop zij kunnen worden vervolgd.

Het tweede gedeelte van het boek handelt over de verschillende functies van het grondwettelijk strafrecht. Bij de bespreking van de integratiefunctie ervan wordt (opnieuw) gepeild naar de verhouding tussen strafrechtelijke sancties enerzijds en andere vormen van sociale controle anderzijds. Voor de rechtzoekende van fundamenteel belang is vooral de beperkende functie van het grondwettelijke strafrecht: het moet democratisch gelegitimeerd en humaan (d.w.z. de fundamentele rechten en vrijheden van de mens in de mate van het mogelijke eerbiedigen) zijn. Tot slot onderkent de auteur een «idealiserende functie» van het grondwettelijk strafrecht. Dit houdt o.m. het vereiste van een «consensuele» (in die zin dat enkel gedragingen in strijd met normen waaraan – vrij – algemeen gedeelde waarden ten grondslag liggen strafrechtelijk mogen worden bestreden) en geïndividualiseerde strafrechtelijke bestrijding in. Het laatste ideaal is dat van een «pertinente» strafrechtelijke bestrijding. Dit betekent dat strafsancities idealiter exclusief zouden moeten worden voorbehouden voor de schending van normen, waaraan fundamentele waarden ten grondslag liggen. Voor de vraag om welke waarden het gaat, zou de Grondwet richtinggevend moeten zijn. Daarvan uitgaande wijst Verdussen de «frenetieke» incriminatiebeweging af. Door de grote discrepantie tussen «overpenalisering in de wetgeving» en de «onderpenalisering in de praktijk», ondergraaft ze het strafrecht, dat een *ultimum remedium* zou moeten zijn. Bovendien heeft ze een «totaliserende» en de vrijheid van de burger vernietigende werking. In zulke algemene termen is deze analyse evenwel reeds eerder en vaker gemaakt. Aangezien de auteur nergens aangeeft hoe en welke concrete strafbepalingen het strafrecht zouden ondermijnen, voegt zijn werk weinig toe aan deze discussie. Bovendien kunnen de Grondwet noch een jurisdictionele grondwettigheidscontrole effectief bijdragen tot de realisering van dit ideaal. Men kan enkel hopen dat de wetgever zijn verantwoordelijkheid neemt en niet roekeloos en onnodig zijn toevlucht neemt tot de strafbaarstelling van gedragingen die geen gevaar inhouden voor de cohesie van de samenleving en op een andere wijze kunnen worden beteugeld. Voorgaande kritiek neemt niet weg dat het een boeiend boek is. Het draagt immers bij tot een verdieping van de theoretische en maatschappelijke onderbouw van het strafrecht, die in handboeken strafrecht slechts zelden en doorgaans uiterst summier aan bod komt. Tot op zekere hoogte lijkt het zelfs een «charme-offensief» voor een, doorgaans, als weinig sympathiek aangemerkt rechtstak.

Cathy Bex

JOE VERHOEVEN, *Droit de la Communauté européenne*, Brussel, Larcier, 1996, 448 pp.

Met dit werk, dat verschijnt in de reeks «Précis de la Faculté de Droit de l'Université Catholique de Louvain», wordt getracht een bondig overzicht te geven van de zeer complexe materie van het E.G.-recht. De auteur, die vooral bekend is door talrijke publicaties in het volkenrecht, wenst hiermee in de eerste plaats een beknopt en «up-to-date» (de materie is bijgewerkt tot 1 januari 1996) leerboek ter hand te stellen van de studenten van het vak «Droit des Communautés européennes» waarvan hij aan de U.C.L. titularis is. Hij drukt echter de hoop uit dat ook anderen er een nuttig werkinstrument aan zullen hebben. Teneinde aan het beknopt karakter van dit werk geen afbreuk te doen, kiest de auteur ervoor de klemtoon te leggen op het institutionele recht van de E.G. In een eerste deel («Cadre général») wordt, na een korte historische inleiding, het materiële recht zeer bondig besproken. Verder wordt in dit deel ingegaan op de samenstelling en financiering van de Gemeenschappen, alsook op het toepassingsgebied van het gemeenschapsrecht. Aan het vraagstuk van de rechtspersoonlijkheid en de bekwaamheid van de E.G. wordt in een apart onderdeel iets meer aandacht gewijd dan in andere, qua omvang vergelijkbare werken over E.G.-recht. In het tweede deel («L'appareil institutionnel des Communautés») beschrijft de auteur uitgebreid de samenstelling en werking van de gemeenschapsinstellingen. De hoofdbrok van het boek vormt echter het derde deel, dat de titel «Le système normatif des Communautés» draagt. Het is in dit deel dat de verschillende vormen waarin het gemeenschapsrecht zich manifesteert en de wijze waarop het zich verhoudt tot het nationale recht, uitgebreid worden toegelicht. Een prominente plaats in de bespreking bekleedt verder de controle op de wettigheid van de handelingen der gemeenschapsinstellingen, evenals de prejudiciële procedure. Ook de verschillende wijzen van uitvoering resp. afdwinging van het gemeenschapsrecht komen ruim aan bod.

Het geheel is geschreven in een beknopte, heldere stijl en laat zich zeer vlot lezen. Gelet op het publiek waartoe de auteur zich richt, worden meer technische en voor de praktijk wellicht minder pertinente materies op treffende wijze samengevat (zo bv. op pp. 188-189 het overzicht van de verschillende wijzen van participatie van het Europees Parlement in het communautaire besluitvormingsproces d.m.v. de raadplegings-, samenwerking- en medebeslissings-procedure). Om dezelfde reden worden doctrinale vraagstukken door de auteur gesignaleerd, doch niet tot op het bot ontleed (bv. de vraag of horizontale directe werking aan richtlijnen zou moeten worden verleend, op pp. 267-268). De tekst is rijkelijk, hoewel niet overdadig, gestoffeerd met verwijzingen naar – voornamelijk – rechtspraak van het Hof van Justitie. Een beperkte lijst met algemene werken vooraan in het boek en specifieke literatuurverwijzingen bij de afzonderlijke hoofdstukken en paragrafen zetten de lezer die dorst naar meer specifieke informatie, op het goede spoor. Een rechtspraakregister en trefwoordenlijst achteraan vervolledigen het geheel. Door zijn opmaak beantwoordt het werk dan ook grotendeels aan de gestelde doelstellingen. Het is zowel een interessant leerboek voor niet-ingewijden (i.c. studenten) als een nuttig hulpinstrument voor de jurist te velde die occasioneel met Europees recht in aanraking komt. Deze laatste zij er echter voor gewaarschuwd zich niet te laten misleiden door de titel van het boek, die zou kunnen doen vermoeden dat het een werk betreft waarin het institutionele en materiële recht beide op evenwaardige wijze aan bod komen. De bespreking van het materiële recht is dermate summier dat over bepaalde belangrijke reglementeringen (bv. Verordening 4046/89 m.b.t. de controle op concentraties van ondernemingen) of ontwikkelingen in de rechtspraak (zo bv. het arrest van het Hof van Justitie van 10 mei 1995 in de zaak «Alpine Investments» m.b.t. vrij verkeer van dienstverlening) met geen woord wordt gerept. Het boek zal echter een aanwinst zijn voor de bibliotheek van diegene die een vlot hanteerbare inleiding op het complexe institutionele recht van de E.G. verlangt.

Yves Montangie

H.B. WINTER, *Evaluatie in het wetgevingsforum*, Deventer, Kluwer, 1996, 372 pp.

De centrale vraagstelling in dit proefschrift luidt: in welke mate en op welke wijze leidt evaluatie van de werking van wetgeving tot een verandering van de kwaliteit van die wetgeving? Als criteria worden de «tekstuele» kwaliteit – toegankelijkheid, duidelijkheid en eenvoud – en de «praktische» kwaliteit – voorwaarden voor uitvoering, handhaving en doeltreffendheid – van de wetgeving genoemd. Voor drie casussen wordt de wetgeving vóór en na de evaluatie aan die criteria getoetst. De conclusie is dat evaluatie inderdaad kan leiden tot kwaliteitsverbetering van wetgeving, op voorwaarde dat de evaluatie zelf goed wordt uitgevoerd. Evaluaties die niet beantwoorden aan kwaliteitsnormen voor evaluaties, kunnen daarentegen juist bijdragen tot een kwaliteitsverarming van de wet.

De auteur benadert het wetgevingsproces als een communicatief gebeuren. De kracht van evaluaties zit dan precies in de bijdrage ervan aan het discours dat op het wetgevingsforum wordt gehouden met betrekking tot een ontwerp van wet of van wetswijziging. De evaluatie wil objectieve gegevens aanbrengen die dit discours rationaliseren, dit is het eerder doen steunen op «communicatieve» dan wel op «strategische» argumenten.

Het boek draagt in elk geval bij tot een beter begrip van de werking en het gebruik van wetgevingsevaluaties. Ook voor België is dit niet zonder nut. De recente regelingen over de openbaarheid van bestuur en vooral het actieve aspect daarvan waren in de eerste plaats gericht op een strategie van politieke communicatie, die de vervreemding tussen politici en bevolking tracht te overbruggen. Daaruit vloeiden evenwel impulsen voort die gericht waren op de verbetering van de kwaliteit van wetgeving en het voeren van een wetgevingsbeleid, waarbij ook voorstellen kwamen voor een meer systematische evaluatie van wetgeving. De lectuur van dit werk is aanbevolen voor wie dergelijke evaluaties niet wil gebruiken om de politieke communicatie te verstevigen in het wetgevingsforum door het tactisch gebruik van «strategische» argumenten, maar integendeel om de kwaliteit van de wetgeving te bevorderen door beslissingen te ondersteunen met objectieve relevante gegevens.

Uit het onderzoek wordt duidelijk dat evaluatie die niet in de eerste plaats is gericht op de kwaliteitsverbetering van de wet, maar reeds als uitgangspunt een fundamentele politieke zorg neemt – bijvoorbeeld de vraag naar deregulering en besparingen, en daarmee verbonden de hele ideologische discussie over de verhouding tussen staat en maatschappij, voornamelijk argumenten levert voor een strategisch discours, maar niet bijdraagt tot een verbetering van de kwaliteit van de wet. Daaruit volgt echter niet noodzakelijk de conclusie die de auteur eraan hecht, dat een nuttige evaluatie steeds een systematische moet zijn, waarbij voor het verzamelen en analyseren van gegevens wetenschappelijke onderzoeksmethodes worden gebruikt. Dit hangt af van de precieze doelstellingen van de evaluatie; voorwaarde is slechts dat die hoe dan ook gericht is op de kwaliteit van de te evalueren wetgeving. Niet elke wetsevaluatie dient rechtstreeks te zijn gericht op een wetswijziging. Zo zouden jaarverslagen en dergelijke nuttige indicatoren kunnen zijn die aanwijzingen geven over de werking van een wet en de behoefte aan een wetswijziging. Indien de indicatoren sterk genoeg zijn, kan meer tijd en geld worden besteed aan een meer gestructureerd onderzoek dat wel op wetswijziging is gericht. Dergelijke beperkte evaluaties komen tegemoet aan de nadelen en risico's over de kosten van evaluatie en het gevaar voor de stabiliteit van de wetgeving, die de auteur zelf, naast andere bezwaren, noemt. Ook voor de ontwikkeling van de wetgeving in het juridisch discours, het verscherpen van vage en onbepaalde normen in de wet en de gewenste terugkoppeling tussen wetgever, bestuur en rechter in dat verband, kunnen jaarverslagen van bestuurlijke en jurisdictionele overheden een belangrijke rol spelen. Dit leidt eveneens tot kwaliteitsverbetering van de wet. Voor België zou het interessant zijn geweest het precieze nut van dergelijke jaarverslagen nader te onderzoeken, nu de ingediende ontwerpen over de systematische evaluatie van wetgeving uiteindelijk zijn gereduceerd tot wettelijke verplichtingen tot het opstellen van jaarlijkse verslagen door ombudsmannen en Raad van State, afdeling wetgeving.

Patricia Popelier

E. WYMEERSCH, **De belangenconflicten in de vennootschappen – De regeling voor de n.v., de b.v.b.a. en de coöpv. (artikelen 60, 60bis en 133 Venn.W.)**, Antwerpen, Maklu, 1966, 204 pp.

De wet van 13 april 1995 tot wijziging van de wetten op de handelsvennootschappen (B.S., 17 juni 1995) heeft de problematiek van de belangenconflicten, waarvan de eerste wettelijke regeling dateert van de wet van 18 mei 1873, weer volop voor het voetlicht gebracht. De onvrede van zowel academici als practici met de door de wet van 18 juli 1991 fundamenteel gewijzigde belangenconflictenregeling (de te ruime omschrijving van het belangenconflict en de te strenge procedure leidden tot onwerkbare oplossingen), heeft de wetgever ertoe aangezet alweer aan de regeling te sleutelen.

In het gerecenseerde boek, *De belangenconflictenregeling in de vennootschappen*, geeft de auteur een zeer gedetailleerde en kritische bespreking van deze laatste wetwijziging. Het werk biedt een positiefrechtelijke analyse van de nieuwe bepalingen inzake strijdige belangen van bestuurders, maar besteedt geen aandacht aan andere vennootschapsrechtelijke bepalingen die conflictsituaties regelen.

Het boek is opgedeeld in vier delen. In de eerste twee bespreekt de auteur de nieuwe bepalingen inzake belangenconflicten in de N.V. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds belangenconflicten tussen een N.V. en haar bestuurder (art. 60 Venn.W.) en anderzijds die tussen een N.V. en haar grootaandeelhouder (art. 60bis Venn.W.).

Doelstelling van de regeling voor het eerste type belangenconflicten is de bestuurders te waarschuwen telkens wanneer de raad van bestuur tot een beslissing of een verrichting moet komen waarbij een bestuurder een rechtstreeks of onrechtstreeks belang van vermogensrechtelijke aard heeft dat strijdig is met dat van de vennootschap. Zodra aan de toepassingsvoorwaarden – waarvan de verschillende elementen gedetailleerd door de auteur worden toegelicht – voldaan is, vindt een geheel aan procedurevoorschriften toepassing. In de eerste plaats strekken deze ertoe de andere bestuurders te informeren over het strijdig belang en hen in staat te stellen, na beraadslaging, met volledige kennis van zaken de wenselijkheid van de beslissing of verrichting te beoordelen. Daarnaast moeten ook de aandeelhouders op de hoogte gebracht worden, vandaar dat een verslagplicht is opgedragen aan enerzijds de raad van bestuur en anderzijds de commissarisrevisor.

De wet van 13 april 1995 tot wijziging van de wetten op de handelsvennootschappen wijzigt de regeling op verschillende punten. In de eerste plaats heeft de wetgever ingegrepen op het vlak van het toepassingsgebied. Uit de praktijk bleek immers dat het te ruime toepassingsgebied van het vroegere art. 60 Venn.W. de goede werking van het vennootschapsbestuur in het gedrang bracht. Vandaar een tweeledige verenging: enerzijds komen voortaan enkel vermogensrechtelijke belangen in aanmerking voor de toepassing van de belangenconflictenregeling en niet meer om het even welk belang; anderzijds is een aantal handelingen aan de bepalingen inzake belangenconflicten onttrokken.

Vervolgens heeft de wetgever ook de te volgen procedure in geval van belangenconflicten onder handen genomen, dit teneinde de tekortkomingen van de te strenge regeling van 1991 te verhelpen. Zo is de procedure o.m. versoepeld door de onthoudingsplicht bij de beraadslaging of stemming af te schaffen – tenzij het een vennootschap betreft die publiek beroep op het spaarwezen doet of heeft gedaan – en door de verslagplicht uit te stellen tot aan de jaarvergadering.

Als tegenwicht voor de liberalisering van de regeling heeft de wetgever ten slotte de toepasselijke sancties bij niet naleving van de procedure verstrengd.

Het tweede deel van het werk wijdt de auteur aan een fundamentele innovatie, ingegeven door de wil een duidelijker onderscheid te maken tussen de belangenconflicten binnen de zelfstandige vennootschappen en die in vennootschapsgroepen. Met dit doel voor ogen heeft de wetgever een art. 60bis Venn.W. ingelast, speciaal gewijd aan verrichtingen tussen een N.V. en haar grootaandeelhouder. Deze laatste regeling, van toepassing op beursgenoteerde vennootschappen, zal in de mate dat deze gedomineerd worden door andere vennootschappen, een concernrechtelijk karakter hebben. De door de auteur gehanteerde schematische benadering van deze problematiek kan slechts worden toegejuicht: ingewikkelde verrichtingen worden op een voor de lezer begrijpelijke wijze voorgesteld.

In een streven naar parallelisme en coherentie tussen de regeling van de N.V. en die van de B.V.B.A., heeft de wetgever – zij het in beperkte mate – ook het op de B.V.B.A. toepasselijke stelsel gewijzigd. Vandaar dat in een derde deel de belangenconflictenregeling voor de B.V.B.A. uiteengezet wordt, waarbij eerst de bestuursregeling in de B.V.B.A. in herinnering wordt gebracht. Tevens komen in dit deel de eenpersoonsvennootschap en de coöperatieve vennootschap aan bod. Aangezien de coöperatieve vennootschap niet onderworpen is aan uitdrukkelijke voorschriften inzake belangenconflicten, bespreekt de auteur hier het toepasselijke gemeene recht.

Het laatste deel is ten slotte gewijd aan het overgangsrecht.

Bij de bespreking van bovenstaande onderwerpen is de auteur ten zeerste te loven voor zijn secure werkwijze. Nauwgezet bespreekt hij de verschillende bestanddelen van de relevante wetsbepalingen, waarbij – in zoverre mogelijk – hij steeds de vergelijking maakt met de regeling van '91 en tevens de *ratio legis* van de wijziging toelicht. Zeer handig en praktisch hierbij is de reeks wetteksten die achteraan in het werk is toegevoegd. Bovendien heeft de auteur zich een belangrijke inspanning getroost om zoveel mogelijk de gevolgen van de nieuwe regeling aan de hand van toepassingsgevallen te illustreren, waardoor het werk iets aan zijn abstract karakter inboet. Toch zal de modale lezer een niet te onderschatten inspanning moeten leveren teneinde de menige finesses te doorgronden. Voor de in dit domein van het vennootschapsrecht bedreven theoreticus zal daarentegen wellicht de behandelde stof toegankelijker zijn, hoewel deze dan weer herhaaldelijk de kans loopt teleurgesteld te zijn bij passages waar de auteur zeer interessante stellingen poneert, zonder ze echter verder uit te diepen of zonder nadere toelichting, hetzij verklaring te geven.

Tot slot zal de eventuele lezer er zich voor hoeden de beperkte omvang – slechts 204 pp. – van het boek, te associëren met een oppervlakkige bespreking. Integendeel is het de grote verdienste van de auteur om als eerste een grondig uitgewerkte monografie te publiceren betreffende deze ingewikkelde materie. De praktijkjurist, specialist in deze materie, zal dan ook een vaste plaats in zijn bibliotheek mogen reserveren voor dit werk.

R.R. Feltkamp

C.M. ZOETHOUT e.a. (red.), **Constitutionalism in Africa. A quest for autochthonous principles**, Deventer, Gouda Quint, 1996, 94 pp.

Dit door het Sanders Instituut van de Erasmus Universiteit Rotterdam uitgegeven boekje bundelt enkele teksten die werden opgesteld voor het vierde congres van de Internationale vereniging voor staatsrecht dat in september 1995 gehouden werd in Tokyo.

In deze vrij slordig geredigeerde verzameling steekt weinig lijn en veel nieuws valt er niet te leren, behalve in de opstellen van Hessel en Okoth-Ogendo. Hoewel de editors in hun inleidend hoofdstuk aansluiting proberen te zoeken bij de ondertitel (het zoeken naar autochtone principes), blijkt uit de overige bijdragen hoe weinig origineel de constitutionele formuleringen in Afrika wel zijn. Het specifieke van het Afrikaanse constitutionalisme zit niet in de grondwetten, maar wél in de politieke en administratieve praktijk, in de aard van de Afrikaanse staat en in zijn relatie tot de civiele maatschappij en de wereldeconomie.

Filip Reyntjens

ERRATUM

Geneeskundige verzorging en uitkeringen

In de noot bij het op p. 683 van deze jaargang gepubliceerde casusarrest van 24 januari 1996, dient «onder toelating» te worden gelezen als «zonder toelating».

De groep Dewaay waarvan Dewaay Securities Services E.E.S.V., de beursvereniging Dewaay Servais & Cie N.V., de Bank Dewaay N.V., Dewaay Luxembourg S.A., leden zijn, wenst aan te werven een (M/V)

JURIDISCH ADVISEUR

De geselecteerde kandidaat zal het hoofd van de juridische dienst van de groep assisteren bij taken zoals :

- het analyseren en opmaken van bank- en financiële contracten
- het beheer van verzekeringen, verzetprocedures, betwistingen en geschillen
- het volgen en toepassen van nieuwe financiële wetgeving en het vennootschapsrecht

De kandidaat heeft het volgende profiel :

- Licentiaat in de rechten, met een minimum ervaring van 2 jaar in het ondernemingsrecht (en fiscaal recht) en een basiskennis van financiële instrumenten
- 25 tot 30 jaar oud
- perfect tweetalig Nederlands-Frans en een goede kennis van het Engels
- vertrouwd met het gebruik van Word onder Windows
- redactionele en functionele bevoegdheden die noodzakelijk zijn om in de beschreven taken te slagen.

*Gelieve uw kandidaatstelling met uitgebreid C.V. te richten aan
DEWAAY, ter attentie van Mevr V. Carlier
Anspachlaan 1 b. 29, 1000 BRUSSEL*

OPUS

MAKLU Uitgaven

Financieel recht tussen Oud en Nieuw

E. Wymeersch

Omvang: 904 pag.
ISBN 90 6215 509 X
Prijs: BEF 4.750,-

Talrijke experts uit de praktijk en de academische wereld brengen diepgaande en praktijkgerichte analyses van nieuwe wetgeving die het financiële landschap de voorbije jaren grondig heeft gewijzigd, en van belangwekkende 'perifere' rechtsontwikkelingen in wetgeving en in het gemeen recht.

De belangenconflictenregeling in de vennootschappen

E. Wymeersch

Omvang: 204 pag.
ISBN 90 6215 515 4
Prijs: BEF 1.600,-

Een volledige commentaar bij de nieuwe regeling van belangenconflicten ingevoerd door de wet van 7 april 1995.

Het gewijzigde Vennootschapsrecht 1995

H. Braeckmans / E. Wymeersch (eds.)

Omvang: 530 pag.
ISBN 90 6215 525 1
Prijs: BEF 2.950,-

De wetgever heeft grondige wijzigingen aangebracht in het vennootschaps- en rechtspersonenrecht. Hierbij werden enkele fundamentele denklijnen hertekend, terwijl belangrijke gebieden opnieuw werden gereguleerd. Teneinde deze wijzigingen voor te stellen en hierop een eerste kritische commentaar te geven, hebben de Universiteiten van Antwerpen en Gent opnieuw hun krachten gebundeld. Het verslagboek van het in 1995 gehouden dubbel-congres verscheen bij de inwerkingtreding van de nieuwe wet (1 juli 1996).

MAKLU Uitgevers n.v.

Somersstraat 13/15, 2018 Antwerpen – Tel.: 03/231.29.00 – Fax 03/233.26.59

Vraag onze nieuwe catalogus 1997 aan !

VERSCHENEN

BEROEPENWETGEVING IN ONTWIKKELING

Evaluaties halverwege het invoeringstraject van de Wet BIG

**F.C.B. van Wijmen
C.J.M. Nederveen-van de Kragt**

ISBN 90-5095-003-5 – Omvang: 258 pag. – Prijs: 1.250,-BF

Dit boek geeft inzicht in de belangrijkste aspecten van de kort geleden geheel gemoderniseerde Nederlandse beroepenwetgeving en bevat ook vergelijkingen met de Europese regelgeving op dit terrein. In november 1993 is de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg, de Wet BIG in het Staatsblad verschenen. Deze wet gaat maar liefst 12 wetten, die in de loop der tijd zijn ontstaan, vervangen. Acht gezondheidszorgberoepen (arts, tandarts, verloskundige, apotheker, psychotherapeut, psycholoog, fysiotherapeut en verpleegkundige) verkrijgen de zgn. titelbescherming. De Wet BIG gaat de keuzevrijheid van de patiënt vergroten en biedt die patiënt tegelijk bescherming. Centraal staat daarbij de kwaliteit van de beroepsuitoefening in de individuele gezondheidszorg. Voor de beschermde beroepen worden onder andere opleidingseisen gesteld, bestaat de mogelijkheid van door de overheid erkende specialisatie en is het deskundigheidsgebied wettelijk vastgelegd. Voor de uitvoering van riskante medische handelingen is een regeling opgenomen en verder gaat voor alle genoemde beroepen tuchtrecht gelden. Deze wet treedt eind 1997 naar verwachting geheel in werking. Halverwege het invoeringstraject is de balans opgemaakt. De bijdragen zijn geleverd door experts op de verschillende deelaspecten.

Een volledig hoofdstuk is gewijd aan de Belgische regelgeving op dit terrein en er zijn bijdragen over (een vergelijking) van de Europese regelgeving en over de specifieke problematiek van de erkenning van diploma's in Europees verband.

INHOUD:

DEEL I. TITELBESCHERMING

REGISTRATIE EN HERREGISTRATIE

J. Legemaate

WEL OF GEEN ARTIKEL 34 Beroep?

L. de Nobel

DEEL II. BEVOEGDHEIDSREGELING

VOORBEHOUDEN HANDELINGEN EN DE BEVOEGDHEIDSREGELING

J.M. Buiting en F.C.B. van Wijmen

DE PROBLEMATISCHE MEERWAARDE VAN ARTIKEL 39

F.C.B. van Wijmen

DEEL III. TUCHTRECHT

TUCHTRECHT ALS KWALITEITSINSTRUMENT

J.J. van Uchelen

IDENTIFICATIE VAN TUCHTNORMEN:

HET VOORBEELD VAN DE VERPLEEGKUNDIGE BEROEPSGROEP

G.P.M. Raas

DEEL IV. INTERNATIONALE VERGELIJKINGEN

N.P.Y.M. de Bijl

DE BELGISCHE BEROEPENWETGEVING NADER BESCHOUWD

H. Nys

DE ERKENNING VAN DIPLOMA'S IN DE EUROPESE GEMEENSCHAP

H. Schneider

INTERSENTIA Uitgevers NV
Antwerpen - Groningen

Churchillaan 108 – 2900 Schoten
☎ 03/658.01.69 – Fax 03/658.71.21